SYNTAXIS RESOLVTORIA PRO VNOQVOQVE

Ab Aristot. considerato in Philosophia tam Naturali, quàm Diuina.

Nunc ad omnium vtilitatem, ac ad veritatis gloriam
In lucem edita.

A R. P. PANTALEONE PANVINIO
Cremonensi, Congregationis Somaschæ, Theologo, & Sancti Augustini Taruisij Præposito.

AD ILLVSTRISS. ET REVER.
D. D. FRANCISCVM IVSTINIANVM
Taruisij Episcopum.



Taruisij, Apud Aurelium Reghettinum.
M. DC VI.

Ex Spolio q. Adm. Rev. Mri
Laurentii de Maria
Filii Conventus Montilionis
Defuncti in Conventu Transpontinæ
anno 1777.

ILLVSTRISS.MO AC REVERENDISS. DOMINO D. FRANCISCO IVSTINIANO

Taruisij Episcopo.

PANTALEON PANVINIVS Perpetuam Felicitatem.

OFFERO *tibi munus, Antistes Illustrißime, si vel suæ, vel tuæ dignitatis rationem habeas, perexiguum, si virium mearum, mediocre, si voluntatis meæ, atque ani-*

mi, planè magnum. Vigiliæ sunt quædam meæ in Peripatetico puluere, nocturnaq. lucubrationes, non illæ quidem breuiori scripto compendiariæ, quàm faciliori opusculo fructuosæ; Redacta est enim in hanc, veluti quandam paucorum foliorum periodum, Aristotelis vtriusq; tàm Diuinæ, quam Naturalis Philosophiæ omnis doctrina; opus re vera nec laboris exigui; nec vnius diei, vel noctis, quantò tamen vni mihi laboriosius, tanto, (si mihi de te aliquid polliceri tua cum venia possum,) tanto inquàm tibi, cui volentibus sic amicis, & impe-rantibus editum, ac diuulgatum à me inscribitur, futurum gratius, & acceptius. Compertum enim est, quàm multi facias studiosorum hominum qualescumque vigilias, quàm valdè ames, & amplectaris non solum egregios cuiusque conatus, quod sapientis

est

est Principis, verum etiam animos, quod liberalis, ac perhumani. Quæ tua quidem singularis beneficentiæ summa virtus, hoc vnum præcipuè in multis facit, vt diligaris ab omnibus, vt colaris, hic verò potissimum quasi nouus Mecœnas aliquis de Cœlo nuper in hanc ipsam vrbem inuectus, non vna voce, sed vna tamen mente Ordinum omnium conclameris. Verè enim hoc dicam, cum omnes, de facie qui te norunt, ita te ament, vt eorum sit nemo, qui se studio, atque obseruantia tui cedere cuiquam putet, tum etiam ij omnes, qui te nunquam viderunt, sed ad quos tamen tuarum laudum peruenit fama, diuturna, & accurata notatione tuorum encomiorum ad te amandum mirificè, ferendumq. vt sic dicam, in oculis inflammantur. Quid est enim, quod ad conciliandas, ac deuinciendas hominum

voluntates plurimum valeat ; quin ipsum hoc in te uno ex omni parte perfectum reperiatur ? Nihil hic de summa, atque antiquissima Gentis vestræ nobilitate, qua Venetos inter Patritios, nobilissimos Ciues, tanquam aliquot inter sydera Iustiniani omnes velut soles quidam lucidissimi fulgent ; Nihil de toto illo bonorum genere, quod ita vestrum est, vt etiam sit plurium aliorum ; habent hæc in alijs suos etiam amatores ; In te verò non hæc amantur, non commendantur, amaris, & commendaris tu ipse : Amatur præstantia, & magnitudo animi tui, qua, quod insigne tuorum est omnium, sublimius euolantem, altasque nubes prætereuntem Aquilam prærepta veluti gloria tuis omnibus, videris fecisse hoc tuum proprium, ac penitus tuum: Amatur claritas virtutum tuarum, qua is vnus es, dicam sine assentatione,

ne, cui, quod de veris amicis aiebat il-
le, duo ad summum, aut tres pares
inueniantur. Amatur pietas, & hu-
manitas, qua non ita quidem in hanc
vrbem à Deo demissus, omnium tibi
Ciuium voluntates, & corda in per-
petuum obstrinxisti; Amantur mores
illi tui, vt Poeta loquitur, planè au-
rei, quibus nemo vnquàm bonus te-
cum potuit biduum viuere, quin, vt
sibi totam ætatem exigere tecum liceret,
optauerit. Sed nolo nunc plura dicere
de te, nè tibi molestus sim. Equidem
cùm de scriptis meis laborare non ma-
gnopere soleam, tamen hunc libellum
præcipuè cupio & celebrari nunc, &
ad Posteros peruenire, vt extet ali-
quod testimonium iudicij de tuis uirtu-
tibus mei, simulque Somaschensium
necrum Patrum, quorum omnium
nomine meum hoc tibi opusculum nun-
cupo, tenue quidem, sed tamen ali-

quod suæ erga te obseruantiæ monumentum. Vale.

Ad

EXPEDIAM, Lector Amicissime, te non multis; habes ĩ hoc meo Syntaxis Opusculo colligatã, brevi quasi quodam Epilogo, Doctr. Peripateticæ tàm in Phys. quàm Metaphys. omnem summam, & tanquam in angustissimo aliquo, minutissimoque poculo, quos salutariter haurias, expresso herbarum plurium maximos succos; Commodum sanè opus, cuius & doctrinæ ratione, & eiusdem non obscura breuitate plurimum capiaris, eiusdem operis errata, optimè castigata in fine duodecimi Metaphysicę poteris animaduertere. Accipe igitur libenti animo meum hunc alterum quantumuis

te-

tenuem fœtum, eoque sic vtere vt beneuolentia me tua ad procreandos in posterum partus alios longè etiam prioribus meliores moueas, & inflammes.

AD ILLVSTRISS. ET REVERENDISS.

FRANCISCVM IVSTINIANVM, Taruiſij Epiſcopum.

De eius Stemmate Epigramma.

Incerti Auctoris.

STemmate collucet Præſul crux aurea veſtro,
Binis & roſtris vngue ferox Aquila:
Claudit ſtemma orbis. Fiunt hæc numine Diuum
Præſul, quæ fauſtum ſæpius omen habent.
rux ſceptrum, regale decus, ſuperisq. poteſtas
Maxima Romano credita Pontifici.
mperij ſignum eſt Aquila, hanc in prælia fortes
Geſtauere, orbem qui domuere, Duces.
mperio dabitur Præſul, Sacroque potiri
Sceptro, nec vanum ſtemmatis omen erit.
uque Silim rapido mutabis Tybride, littus
Romuleis ſeptem collibus Adriacum.

IN ILLVSTRISS. AC REVERENDISS. FRANCISCVM IVSTINIANVM Episcopum Taruisinum.

Ex Stemmate Auspicium.

PANTALEONIS PANVINII.

CVR capita extollat, Pater Illustrißime, querũt,
Ales bina tuo Stemmate Sacra Joui.
Fœlix omen inest, nitidus iam Mitra sinistri
Est splendor, dextri moxq. Galerus erit.
Vertice quod fulget, vexillum tramite recto
Orbem collustrãs trina Tyara geret.
Te manet hæc, proles ò Iustiniana, trilingui (Deus.
Vrbis cui triplicis sceptra dat ore
Quid Crux, Orbis, Auis portendunt? iure tenebit
Cęsarea ĩ terris cęlica sceptra domus.

IN

IN ADMODVM R. P. Pantaleonis Panuinij Somaschens. Familiæ Taruisinæ Præpositi.

Aristotelis Stagiritæ Dilucidationes.

Bartholomæi Burchelati Physic. Tetrastichon.

EXit Aristoteles nostro clarissimus æuo:
Candidus: ex omni denique parte nitens.
Sepiæ atramentum sublatum: lucida cuncta;
Hocq; est Panuinij Pantaleonis opus.

Ad Lectorem.

Librum, quem tenui versas, arctaque pagella
Inclusum, vt munus ne leuidensum putes.
Nobile stat paruis clausum conchylibus ostrum,
Hac & Aristotelis cortice dulce σοφῶν
Ac veluti nitidus sol noctis discutit vmbras;
Haud aliter mentis dogmata Aristotelis.
Ergo legas, quem semper ames: non despice lector,
Est liber exiguus, sed mage gratus erit.

Ad Operis Auctorem.

IERONYMI FLISCI
Congregat. Somaschæ.

HAud satis est apibus campum percurrere, flores
Vnde legant, subeant vtilitatis onus;
Ocia at exosas, conserto examine, rorem
Libandi studio plura per arua vides.
de fauos repetunt prægnantum more, recentem
Gaudentes partum, dulcia mella, ferunt.
sçua Panuini lustrasti sacra, thymosque
Legisti, hinc omnes vtile Nectar habent.
que modo egregij concepto semine căpi
Editur ingenij, nobile Nectar, opus.
titiam cupiens animi, & medicamina, doctus
Quæ fert Pantaleon, vasa liquoris amet.

Ego Mauritius de Domo C. R. Congreg. Somasch. & Seminarij Ducalis Rector opus hoc cui. tit. est Syntaxis, & cæt. diligenter a me lectum impressione dignum iudicaui.

Ego Zacharias Andrianus S. Theologiæ Doctor legi hunc librum, in quo, vt videre potui, nihil inueni, quod ortodoxæ fidei, bonis moribus, principibus sit contrarium, & ita &c.

Nos Gugliel. Bramicellius Præpositus Generalis C. R. Somasch. Superioribus attestationibus visis hoc opus, quod Syntaxis intitulatur, approbantibus, vt in lucem prodeat concedimus.

Attenta fide F. Paulus Sanson Inquisitor Taruisii admittit, vt imprimatur.

Ego Io. Franciscus Gandinus, Canc. deputatus pro Illustriss. D. Episc. admisi.

Ego Franciscus Teupolus Potestas, & Capitaneus Taruisii.

LIBER PRIMVS PHYSICORVM.

SIC discurrit Aristoteles in primo capite. Quoniam vnaquæq; res per ea cognoscitur per quæ constituitur, & vnaquæque res habet sua principia, primo loco agendum est de principijs. Sunt item principia, quæ nec fiunt ex alijs, nec ex terutris, sed omnia ex ipsis, sed quia posset es- dubium, quomodo principia possint sciri, cit progrediendum esse ex his, quæ sunt no- ora ordine naturæ, qualia sunt vniuersalia, & onfusa. Probat secundo loco, principium on esse vnum, quia res inter se distinguuntur; on esse infinita, quia infinitum est ignotum. ertio loco, probat principia esse contraria, ia quod generatur, compositum est, & hoc nstat ex contrarijs. Verum, quia contraria quirunt subiectū in quo recipiātur, tria erunt

principia, materia nempe, forma, & priuatio.

In secundo capite, probat Aristoteles necessitatem principiorum, & sic discurrit; Principia vel sunt vnum, vel plura, si vnum, ergo mobile, vel immobile; si secundum, ergo finita, vt ponit Plato, magnum, paruum, & vnum; vel quattuor elementa, vt Empedocles; vel par, & impar, vt Pythagorici; vel infinita, vt Eleusippus, & Democritus, qui posuerunt corpuscula, & atomos, vel vt Anaxagoras, qui particulas inter se contrarias; vel certe principiũ vnum erit, & hoc finitum, immobile, vt Parmenides, vel infinitum, vt Melissus; vel mobile finitum vt Hipasus, Heraclitus; aut infinitum, vt Diogenes, Anixamones, Milesius, Anixamander. Thales Milesius, qui ponit aquam, Anixamander aerem, Heraclitus ignem, Diogenes medium quoddam inter aerẽ, & ignem, Empedocles, Anaxagoras commixtum quoddam.

In tertio capitulo, ponit Aristoteles argumẽtum Melissi, probãtis principium esse vnũ, hoc medio: id, quod est genitum, non est, ergo nõ habet principium, sed quod caret principio, caret, & fine, & est infinitum, ergo, & immobile, quia non possunt plura dari infinita, quod autem, genitum non sit, patet, quia non est genitum ex non ente, cum ex nihilo nihil fiat, non ex ente, quia esset, antequam genera-

aretur, respondet Aristoteles, quod Meli-
errat, quia aliud est loqui de principio tem-
ris, aliud rei; nam cęlestia genita non sunt,
tamen habent principium magnitudinis.
rmenides sic syllogizat, quod est præter ens,
non ens, sed vno tantum modo dicitur vnū,
tur vnum est ens, & hoc immobile, quia nō
tur à quo, & ad quod moueatur: respondet
ristoteles, non vno tantum modo dici vnū,
ia plura alba non sunt vnum continuatione,
c ratione, quia albedo lapidis non continua-
r albedini lactis, & in alio, alia est ratio, ac
illo.

In capite quarto docet, quomodo philoso-
i concedentes motum, faciunt generatio-
m; dicunt igitur dari quoddam corpus flu-
bile, ex quo omnia per rarefactionē, & den-
atem fiunt, ita Galenus, & Hippocrates, alij
cebant generari separatione, vt Anixaman-
r, qui ex quodam aceruo infinito substātias
rum dixit separari, & Empedocles, & Ana-
goras ex chaos, & hæc fuit causa quod Em-
docles somniauerit litē, & amicitiam, vt ita
s secernantur, & confundantur; Anaxagoras
ffert ab Empedocle, quia ponit non elemen-
, sed atomos; respondet Aristoteles, quod
on contingit omnia separari, quia acciden-
a, & oēs qualitates non possunt separari, cum
paratio sit illarum rerū, quarum est mixtio.

Secundo datur minima caro, à qua non potest amplius separari caro, nisi detur minus minimo; deinde generatio non fit ex simili, vt caro ex carne, sed per alterationem materiæ.

In quinto capite, tractat de conditionibus principiorum, & dicit quod prima cōditio est, vt non fiant ex se mutuo, idest, quod vnum nō transeat in substantiam alterius; secūda, quod duo sint termini generationis, forma, & priuatio, & materia subiectum, rationes autem, quibus probat principia debere esse contraria, hæ sunt: quia quodlibet non fit ex quolibet, nec quodvis agit in quodcunque, sed ex contrario fit, & in contrarium corrumpitur. Secundo agens agit, vt assimilet sibi passum, ergo est dissimile, ergo contrarium; bene ergo philosophi qui principia faciunt contraria, nam, & Parmenides, qui facit ens, dicit principia esse contraria, calidum, & frigidum, ignem, scilicet, & terram; alij rarum, & densum; Democritus solidum, inane.

In capite sexto probat infinita nō esse principia; primò, quia infinita non possunt cognosci; secundò, quia in substantia vnum est genus, & in quouis genere vna contrarietas: omnis autem contrarietas duobus terminis absoluitur. Duo igitur contraria sunt, & principia contraria sunt ergo, verum cum ex raro densum fieri non possit, statuendum est subiectū,

idest

est materia, hoc subiectum quidam posue-
nt esse vnum ex elementis, quidam vnum
rpus inter elementa, & hi melius censerunt,
m minus sit obnoxium cōtrarietatibus, quæ
niunctæ sunt elemētis: alij posuerunt aerē,
hi etiam melius censuerūt, quia minus con-
trietas eius sensu percipitur; post hos qui
uam, quippequæ potest calefieri, frigefieri,
od illi non potest cōuenire, quamvis tenui-
tis meritò melius poneretur subiectum.
fine capitis docet duo agere, & vnum pati,
ntra Platonem, qui ponebat vnum agere,
est formam, duo pati, idest magnum, &
ruum.

In capite septimo, docet materiam cogno-
i, non per se, cum non sit actus nec in sua es-
ntia possideat actum, sed analogia, & hanc
ateriam dicit debere esse priuatā omni for-
a, quia si quam haberet, nullam posset reci-
ere, quia suam similitudinem præseferret.
inc sequitur non esse ignem, aut vnum ex ele-
entis; quare male Plato, qui non dedit ve-
m cognitionem an sit distincta ab elemētis.

In capite octauo, soluit Aristoteles rationes
Melissi, & Parmenidis, & dicit, nihil per se fie-
ex ente, aut ex non ente, sed per accidens;
er se autem fit vnumquodq; ex eo, quod par-
im est, partim nō est, idest ex eo, quod est po-
estate, actu autem non est; ex materia autem

per se fit compositum, ex priuatione vero per accidens.

In capite nono, dicit Naturã materiæ ignorari à quibusdam, cuius signum est, quia ab illis nulla assignatur ratio, & differentia priuationis, & materiæ; ideo sicuti priuatio est non ens, materiam etiam dicebant non ens. & sicut ex materia aliquid fit per se, ita dicebant fieri per se ex non ente, sic. n. argumentabatur Parmenides, quidquid est, præter ens est non ens, talis est materia, ergo. Respond. Aristot. esse non ens per accidens, ea videlicet ratione, qua comprehendit priuationem, priuatio autem est per se non ens, non tamen est simpliciter negatio, quia habet aliquid coniunctum, ratione cuius dicitur quodamodo ens. Cum igitur priuatio à materia habeat, vt sit ens, pro tali beneficio, reddit maleficiũ, vt ex accidenti, videlicet sit non ens; hæc igitur est differentia inter materiam, & priuationẽ, item materia non appetit se, quia sui non indiget, nec priuationẽ, quia nihil appetit suũ contrariũ, sed appetit illud bonum, quod est sui perfectio, sicut turpe pulchrum, & fœmina virum; sed aduerte, quod ex accidenti materia, & fœmina est turpis, ex accidenti, idest, ratione priuationis, quomodo dicitur ẽt materia generari, & corrũpi.

Aristoteles post definitionem materiæ, est subiectum primum, &c. progreditur, & assignat

assignat proprietates illius, dicit enim primo materiam esse puram potentiam; secundo esse passiuam; tertio appetere formam,& formę opponit priuationem; ex quibus potest colligi,omni materiæ, etiam cœli, inesse priuationem,licet fieri non possit,vt illa corrumpatur, cum non sit capax cœlum alicuius qualitatis, qua dimoueatur à suo statu naturali impediēte talem receptionem; nam appetitus generalis talis est, quod illi satisfit, per receptionem non cuiuscunque, sed nobilissimæ formæ.

Dubitationes.

Dices, de quo ente est Physica? Respond. non de ente separato à materia, re,& definitione,quia sic est Logica, non separato definitione;sed nō re,quia est Mathematica,nō de ente, vt sic; quia Metaphysica, sed de ente in materia, quod ens subijcitur motui.

Dices, quale est obiectū in Physica? Resp. est ens naturale, nā ratio formalis subiecti est naturalitas, quia ad hanc omnia reducuntur, mobilitas, sensibilitas, &c. nam mobilitas non potest esse propriè ratio, quia cum sit passio est demonstrabilis; & quamuis esse sit per se notum, causa tamen illius esse, potest demonstrari, cum illa, quæ non habeant principium motus, non considerentur à Physico: quod si dicas subiectum esse notum, & tamen sem-

per de illo esse quæstiones. Respondeo esse per se notum, sed ignotũ in ordine ad prædicatum, idest, an illi competat hoc nomen subiectum; sicut quod ens dicatur de Deo, & creaturis est per se notum, sed an vniuocè, vel æquiuocè est ignotum.

Dices, Aristoteles dicit, procedendum esse à notioribus, per notius quid intelligit? Resp. vniuersale, quod notius est cognitione non distincta, sed confusa; nam vniuersale prius est particulari ordine generationis, qui ordo sumitur ab efficiente, quemadmodum particulare ordine perfectionis, qui dicitur ordo naturæ sumptus à fine.

Dices, materia licet sit ens naturale, non est ens mobile, & tamen consideratur à Physica, quæ omnia tractat in ordine ad motum. Respondeo esse principium entis mobilis, qua ratione de motu tractat Physicus, vt nempe est passio: de tempore, vt mensura: de loco, vt continens; de Polis, vt sunt id circa quod.

Dices, omnia fiunt ex ente in potentia, sed hoc non contrariatur enti in actu, ergo non omnia fiunt ex contrarijs. Respondeo fiunt, vt ex subiecto, non vt termino.

Dices priuatio est nõ ens, ergo non est principium, quia inter principiũ, & principiatum est relatio. Respond. est principium per accidens,

cidens, vel reale ratione subiecti, relatio autem est solum inter principium effectiuum; vel secundo respondeo, priuatio potest considerari in ordine ad generationem, & rem genitam. Primo modo est per se principium. Secundario est per accidens, dico autem per se, idest necessarium, quia quod fit, non fit ex quolibet, sed ex determinato, per accidens tamen potest quodlibet fieri ex quolibet, vel est per se, quia non potest cõcipi mutatio sine termino à quo, qui est priuatio.

Dices, materia est ne substantia? Respond. sic, quia ex ea componuntur omnes substantiæ naturales.

Dices, materia est ne in Cælo differt ne à sublunari? Resp. est aliqua dubitatio, quia 2. Cæli, tex. 71. dicitur, si adderetur Coelo Stella, esset defatigatio, & tamen aliqui dicunt nõ posse esse laborem, quia labor prouenit à materia, quæ non est in Cœlo. Respond. tamen, quod cum intelligentia sit forma, & quælibet forma sit in materia, vel non sine materia, fatendum est in Cœlo esse materiam; verum cum inter Orbem, & intelligentiam sit contradictio, quæ est inter actum, & potentiam, debet esse proportio; quæ tolleretur ex additione Stellæ, & esset defatigatio, quia fieret additio super potentiam motoris; an autem distinguatur hæc materia, quæ datur, diximus supra quod non,

nam quod cœlum sit incorruptibile, aliunde prouenit.

Dices, datur'ne forma corporeitatis? Ratio dubitationis est, quia secundum Arist. 6. Physicorum. tex. 59. accidentia carnis inducuntur ante formam carnis; quod tamen non videtur uerum, quia actus secundus contra Diuũ Thomam, præcederet primum. Respond. accidentia in fieri, idest, interminata præcedere, quod si dicas generationem esse mutationem totius in toto, dico accidentia non habere rationem subiecti, quia sunt dispositiones, quod si iterũ dicas, ergo migrant de subiecto in subiectum. Respond. quod non, quia subiectum radicale est materia prima.

Dices, cuius considerationis est? Respond. Physicæ, quatenus cognoscitur per transmutationem; qua ratione probat Aristotel. dari materiam: Metaphysicæ verò, quando per abstractionem, & negationem cognoscitur, quomodo non habet esse extra animam.

Dices, potentia est ne de essentia, cum ista multiplicetur? Resp. est, quia est pars compositi, & omnis pars habet potentiam, vt sit in toto, multiplicatur autem, nõ realiter, sed formaliter.

Dices, potentia vniuersalis, & particularis distinguũtur ne? est ne eadẽ potẽtia ad formas substãtiales, & accidentales, naturales, & artificiatas?

ciatas? de facto poteſt ne recipere omnes formas? habet ne materia propriam exiſtentiã? poteſt ne exiſtere per potentiam Dei? appetit ne naturaliter formam? eſt ne ingenerabilis, & incorruptibilis? eſt ne tantũ vna numero omnium rerum? eſt ne cauſa corruptionis? eſt ne per ſe intelligibilis? Reſpond. breuiter, potentia vniuerſalis, & particularis non diſtinguntur, quia non eſt potentia ad formas vniuerſales, cum non ſint poſsibiles. ad ſecundum Reſpondeo eandem eſſe, quia definitur ſubiectũ cuiuſcunque ſubſtantiæ, & accidentis. Reſp. ad tertium eandem eſſe, ſed quo ad animam rationalem eſt tantum receptiua, & nulla eſt, quo ad formas abſtractas, & ſupra naturales, quia non eſt eadem ratio, eſt tamen eadem potentia ad artificiales, & naturales, quia poſſunt produci ab agente naturali, non ſic aliæ, & de facto non poteſt materia recipere omnes formas, quia materia, quæ eſt in centro terræ, nũquàm recipiet formam hominis. ad alia reſpondeo breuiter, materiam habere propriam exiſtentiam diſtinctam à forma, quia diſtincta productione eſt facta, & cum poſſit Deus supplere cauſam efficientem, poteſt ſine forma exiſtere, appetit autem materia formam appetitu innato, quia adeſt illi priuatio, quæ eſt abſentia formæ in ſubiecto apto, & hic appetitus, & ne detur proceſſus in infinitum,

quia

quia in generatione esset necessaria alia materia: est ingenerabilis & incorruptibilis, & vna numero, quæ transit in omnes formas, & ipsa est causa corruptionis, quia semper machinatur maleficium formæ. Ad vltimum Respondeo non esse per se intelligibilem, cũ non cognoscatur per propriam speciem. Ex quibus collige materiã nihil in se continere actualitatis, cum non possit alterari sine agente extrinseco.

Dices, qua ratione probatur dari formam substantialem? Respondeo, quia ex calore fit frigus, & datur transmutatio; ex quo colligi potest formam educi de potentia materię nihil aliud esse, quam formam dependere à materia, & productionẽ naturalem non esse creationem, quia creatio est ex nihilo: insuper colligitur materiam esse causam formæ, sustentando eam in fieri, & materiam esse causam compositi, quia concurrit, vt pars componens.

Dices, qua ratione probatur dari materiã? Respondeo, quia agens agit per motum, qui non est, nisi in subiecto. Secundo quia substantia agit medijs accidentibus, sed accidentia non sunt nisi in materia. Ex quibus colligitur, dari resolutionem in materiam primam, quia accidentia sunt in subiecto, & formam esse diuisibilem, quia si forma inciperet informare, desereret propriam materiam, & sic es-

set

ſet motus, cum tamen non poſſit per ſe forma moueri.

Dices, potentia eſt ne de eſſentia? Reſpond. ſecundum Scotum, quod in primo ſigno naturæ non eſt, ſed vt dicit ordinem ad formam, alias eſſe materiæ eſſet ad aliud.

Dices, datur ne forma ſubſtantialis, vel accidentalis coęua. Reſpondeo non, quia non eſt actu, neque in loco, & quantitas eſt generabilis, & corruptibilis, non vero materia.

Dices, in quo differt materia à priuatione? Reſpõdeo, quia materia eſt ſubiectum ſuſtentans contrarietatem, quod debet reperiri in omni tranſmutatione, & priuatio eſt purum nihil formaliter in ſubiecto apto: eſt tamen principium, quia non poteſt concipi mutatio ſine termino à quo.

Dices, Ariſtoteles lib. 8. tex. 4. dicit ſi materia eſt denudata omni forma, non poteſt aliam recipere, ergo ſignum eſt ſemper habere formam. Reſpond. hoc dicit, quia ad generationem neceſſaria eſt alteratio, & ſubiectum alterationis eſt ens in actu, materia autem nuda non poteſt alterari, ideo ſi impoſſibilis eſſet alteratio, eſſet & generatio.

Finis Primi Libri.

LIBER SECVNDVS PHYSICORVM.

ILLA, quæ natura constant, habent in se principium motus, quæ vero arte sunt fabricata, per accidens, scamnũ enim descendit, quia ligneum.

Tria sunt genera motus, localis, accretio, alteratio, Cœlum est principium lationis, elementa etiam alterationis, alia vero mouentur quocunque motu; verum, quia natura non est principium cuiuscunque motus; ideo præter motum naturalem datur violentus, & præter naturam.

Post hæc probat Aristoteles Naturam esse formam, vel materiam, de materia patet, quia antiqui neglecta forma, id dixerunt; de forma est manifestum, cũ sit potius, id quod est actu, quàm potentia; in fine capitis primi dicit priuationem esse veluti formam; quia ipsa afficitur materia, ac forma.

In

In capite secundo, dat distinctionem, siue differentiam, quæ est inter Physicam, & Matematicam, dicit Matematicam abstrahere à materia, non Physicam; signum est, quia mediæ scientiæ considerant aliquo modo materiam, vt Astronomia, Prospectiua, Musica, quod nō facit Geometria. Postremò docet ad Physicum pertinere agere de materia, & forma, quia ad eandem scientiam spectat tractare de medio, & fine; finis autem est terminus ad quem, sed differt, vt docet, Physica, ab artibus in consideratione materiæ, & formæ, quia artes solum considerant materiam aptam ad formam, vt quæ inseruiunt, vel formam, vt in materia, vt quæ dominantur; differt à Metaphysica, quia forma partim est similis, partim non, vt enim facit vnum cum materia est similis, & consideratur à Physico, vt vero separatur a Metaphysico, ad quem spectat considerare, cur separetur, & quam operationem separata habeat. docet in fine capitis solem, & hominem generare hominem, quia licet anima sit separata, non tamen generatur ab alia anima separata, quia cum sit forma in materia, generatur à forma in materia.

In capite tertio, agit Aristoteles de causis, quæ vel sunt subordinatæ essentialiter, vt mas, & fœmina, intellectus, & voluntas in electione, vel accidentaliter, vt cum duo equi trahunt

trahunt nauim, in causis per accidens subordinatis potest dari processus non in primis; causarum causa dicitur esse finis, quia materia cum sit rudis, nõ potest per se mouere ad formam, nec forma illam respicit, nisi adsit virtus efficientis, nec efficiens, nisi motum, desiderio finis.

In capite quarto. Quærit hic Aristot. an detur casus, & fortuna, & docet quod Empedocles, & Democritus sæpe confugiunt ad has causas, & Democritum docuisse, cœlum casu esse adductum ad ordinẽ, & mundum ex concursu atomorum, casu genitum esse, & interiturum; verum potius plantæ, & animalia dicit Aristoteles, quã cœlum, quod constans est, & perpetuum, deberent esse casu. Epicurei arbitrati sunt fortunam esse diuinum quoddã, & admirandum numen, & hanc, & non Dei prouidentiam regnare.

In capite Quinto. Docet Aristot. quid sit fortuna, & casus, & sic discurrit; rerum quædam fiunt plerũque, quædam necessario, quædam raro; effectus igitur qui raro fit, reducitur in causam, quæ dicitur fortuna, vel casus, raro igitur illa fieri dicuntur, quæ plerunque contingentibus contraria sunt, quæuè fiunt præter intentionem suę causæ, siue naturalis, siue voluntariæ; illę etiam res, quæ non intenduntur a sua causa, dicuntur fieri casu, & fortuna; igitur

gitur casus, & fortuna est causa per accidēs illius, qui alicuius gratia fit; pro qua re nota causam per se, & per accidens quę est fortuna, & casus, esse eandem rem sub diuersis rationibus consideratam, vt fodiens, verbigratia, sepulchrum, vt sepeliat, est per se causa fossionis, eadem respectu thesauri inuenti, est causa per accidēs idest fortuna. Differentia est, quod illa est per se determinata, qui enim facit arcā, non facit currum hæc enim est infinita, quia potest esse, vt inueniat thesaurum, quo ditetur, & viperam, qua moriatur: fortuna igitur est respectu effectus inopinati, differt à casu, quia casus fit in his, quæ præter intentionem, vel inclinationē agentis fiunt, vt si cadat lapis, & caput perfringat.

Fortuna alia est bona, alia mala, bona quando euenit bonum præter intentionem, mala, si malum, indifferens quando minus malum, vt si quis ingrediatur viam cadat lapis, frangatur, & bracchium, & non caput. Fortuna reducitur ad causam efficientem, quia fortuna semper est causa per se primi effectus intenti, quem sequitur per accidens effectus fortuitus.

In capite sexto, his duobus capitibus Arist. probat Physicum debere considerare quattuor causas, quia considerat res non so-

lum, vt sunt, sed etiam, vt fiunt, at omne fit propter finem; probat deinde naturā agere propter finem, quia si ars imitatrix naturæ operatur propter finem, multo magis natura, dat exemplum de ædificio, & de arboribus. & de animalibus, vt sunt formicæ, & alia, quæ operantur propter finem; probat etiam id ratione, quia materia est propter formam. respondet deinde obiectioni quæ potest fieri de monstro, & dicit, peccatum ideo accidere, quia non consequimur propositum finem, quia igitur sunt mōstra, conuincitur naturam agere propter finem. Definit in fine capitis, quid sit monstrum: dicit esse indiuiduum quoddam animatum, notabilē habens deformitatem ab initio suæ natiuitatis, extraneam toti speciei, & nascitur aliquando ex paruitate materiæ, vel ex abundanti, ex debilitate agētis, ex falsis imaginibus. quod vero dicit Aristoteles, oliuas non esse semiuites arguit in Empedoclē dicentem sic constare ex partibus separatis diuersarum specierum.

Capite vltimo, docet Aristoteles, omnem necessitatem esse reducendā in finem; ideo enim oculi sunt aquei, vt sint idonei, vt possint recipere imagines, &c.

Dubitationes.

Dices, poteſt ne effectus corruptus idem numero naturaliter produci idem à duabus cauſis, qui ab vna eſt productus, potuit ne ab alia produci, effectus vno tempore productus potuit ne produci alio tempore? Reſpondeo naturaliter non eſt poſſibile, quia præteritum eſſet præſens. ad ſecundum reſpondeo, cum effectus non ſit indiuiſibilis, ſi agentia applicentur non eſt maior ratio, cur dependeat ab vno, quàm ab alio, & vnus effectus productus ab vna cauſa potuit produci ab alia, quia idem calor producitur ab igne, & lumine; ſolum eſt diſtinctio per relationes, quæ ſunt extrinſecæ, & effectus productus vno tempore, potuit produci alio tempore, alias ſequeretur eſſe ordinem eſſentialem inter effectus.

Dices quomodo finis eſt cauſa? Reſpond. eſſe cauſam, cum tendentia ad bonitatē, habet enim rationem cauſæ, vt eſt in mente, ſed ratio formalis non eſt eſſe in anima, ſed eſt quoddam requiſitum accidentale, ſicut durities in ſera, vt poſſit ſecare.

Dices, in quo poſita eſt cauſalitas finis? Reſpond. in eo, vt ſit obiectū actionis; eſt. n. id propter quod, & præſente fine ceſſat actio.

Dices, ad quod genus causę reducitur Idea? Respondeo, ad genus causę finalis, quia concurrit per modum obiecti, sicut finis.

Dices, agentia naturalia agunt ne ex natura propria propter finem? Respondeo maxime, quia sunt ad vnum determinata, vt calefactio ad calorem.

Dices, necessitas in rebus non est ex necessitate finis, sed materiæ, si enim pluuia descendit, est quia vapores sunt condensati, & eleuati, non autē, vt herba crescat, & fructus producantur. Respondeo est necessitas materiæ, sed hanc necessitatem natura ordinauit ad necessitatem finis, scilicet ad productionem herbarum; quod verò aliquando noceat non est secundum intentionem naturæ, sed à casu.

Dices, fortuna est incerta, ergo non potest definiri. Respondeo est incerta quoad effectum, sed secundum se est certa, & finita, quia certum est multa euenire raro, & præter intentionem.

* Dices, habetur tex. 79. quod illud, quod in actu est existere casu, non est in actu existere per intentionem, ergo percussio lapidis non potest fieri à casu, Respondeo Aristot. intelligit de speciebus in substantijs, nulla enim fit à casu, & quia antiqui asserebāt spe-

cies

cies esse à casu, arguit Aristot. & dicit, quod illa, quæ sunt à natura, & secundum cursum naturalem non proueniunt ex impedimento naturæ, sicut monstra, & quæ à casu, percussio autem lapidis vtroque modo prouenire potest, & fine, & cum intentione, quia actio quædam est, siue accidens.

Dices, Formicę, & apes agunt ne sine cognitione, vt docet tex. 80. Respond. agunt sine cognitione finis rei actæ, tamen agunt per cognitionem respectu rerum, quæ ad finem ordinantur; si enim non cognoscerent paleam, & lutum non possent construere nidum.

Finis Secundi Libri.

LIBER TERTIVS PHYSICORVM.

DICIT in primo capite Aristoteles ignorato motu, ignorari naturam, quia in eius ponitur definitione, euidens esse naturã quod sit, non quid sit, motũ esse de genere continuorum, quia succeßiuus est; infinitum apparere maxime in continuo, quia ratio illius inest numero, & numerus in infinitum potest augeri; sine loco, tempore, & vacuo nõ esse motum, cuius est ratio, quoniam mouetur corpus, & omne corpus est in loco dempto primo cœlo, non esse sine tempore, quia tempus motũ metitur, cum verò sine vacuo veteres crederent non fieri motum vacuum quoque illorum sententia requiritur.

Vt autem definiat motum tria præmittit; primum est, quod illorũ, quæ fiunt, aliud est potentia; secundò, quod in omni gene-

re est actus, & potentia, tertiò, quòd relatiuorum, aliud refertur ad suum relatiuum, ratione quantitatis maioris, aliud minoris, aliud ratione potentiæ motiuæ, & mobilis, & ratione mensuræ, ac mensurabilis, sumpta mensura pro veritate alicuius rei, nempe habitus potentiæ, vel actus: exempla primi membri sunt duplum, dimidium; secundi motiuum, mobile; tertij agens, patiens, pater, & filius.

Deinde dicit motum non esse distinctum ab illo termino, ad quem mouetur; male ergo Plato, qui ideam separatam dedit motus. prosequitur dicens, quod vnumquodque genus, in quo est motus, duplicem sub se continet speciem, vnam vt formam aliam vt priuationē; omne enim genus diuiditur per oppositas differentias, quarum vna est perfectior altera.

In capite secundo, dat definitionem motus, & dicit esse actum eius, quod est potentia, vt est tale: secunda definitio motus est actus mobilis, vt mobile est; nomine actus intelligitur forma, ad quam mouetur potentia mobilis.

In capite tertio facit quæstionem, an motus sit in mobili, vel in mouente, & an idem sit actus vtriusque; dicit esse in mobili, quia actus est mobilis, & esse mobilis passiuè eun-

dem actum, & vt subiecti, mouentis, vt actiuè, & vt efficientis.

In capite quarto, quęrit de infinito an sit, quas species habeat. & an sit in rebus, relictis multis distinctionibus, vt de Oceano, de labyrintho in quo Lacedęmones conijciebat damnatos, & de infinito actu, quod non est in rerum natura est sermo de infinito in potentia, quod licet finitum sit suis terminis, ipsius tamen diuisio in partes proportionales, nunquam deficit, aut eius accretio per additionem nunquam cessat. duplex igitur est diuisione, & additione, vt numerus, & magnitudo, vtroque modo est motus, & tempus, quia vt continua possunt diuidi, & vt successiua crescere in infinitum; definitur autem infinitum esse, cuius semper est aliquid extra ratione quantitatis recipi potest; hoc infinitum actu non potest dari, quia moueretur, cum habeat naturam, & sic omnia loca occuparet, quod si moueretur circulariter, sequeretur infinitum pertiāsiri, quia vna pars perueniret ad locum alterius, si enim ab vno puncto protraherentur duæ lineæ, distarent in infinitum; infinitum igitur quantum non potest dari; quia tale finitum est loco.

Dubi-

Dubitationes.

Dices, si actio est in patiente, ergo actio agentis est in alio. Respondeo alia ratione est in agente, alia in patiente; in agente, vt causatur ab illo, in mobili, vt in subiecto, cum sit motus.

Dices, sequitur motum solum esse in prędicamento actionis, at etiam est in quantitate, & qualitate, & vbi. Respondeo motus est in omnibus illis prædicamentis, vbi est terminus aquisibilis; si vero sumatur motus, vt est via ad aquirendum terminum, est in prædicamento actionis, vt ab agente, passionis, vt in mobili.

Dices, natura, quæ est principium motus, est ne materia, vel forma? Respondeo magis forma, quia essẽtialis est omnibus rebus. & nota, quod forma elementorum est natura, quia est principiũ motus; sic forma mixtorum, sic anima vegetatiua, quia constituit plantas, sensitiua, quia animalia, rationalis, quia hominem, forma cœli, quia habet proprium motum circularem.

Dices, motus, cuius principium est natura, quomodo distinguitur ab actione, & passione? Respondeo, per diuersos respectus, quia motus, vt est in subiecto dicitur passio,

vt respicit agens, à quo est, dicitur actio, vt tendit ad terminum, vt est motus.

Dices, infinitum non potest cognosci, ergo. Respond. non cognoscitur per se, cum non detur, sed per suum oppositum, vt malum per bonum.

Dices, si mundus æternus est, ergo infinitæ sunt animæ. Respond. infinitum quantum non potest dari quia est corporeum, sed non quantum potest, nam infinita accidentia possunt esse in quantitate, vt albedo, dulcedo, quæ tamen, quia indiuiduantur per quantitatem, non sunt infinita, numerus autem transcendentalis potest esse infinitus, si sit rerum non quantarum, puta animarum.

Finis Tertij Libri.

LIBER QVARTVS PHYSICORVM.

HIC Aristoteles docet spectare ad Physicum agere de motu,& consequenter de loco; probat ex persuasione populari, nam omnes dicũt,quidquid est, est in loco, secundo ratione motus, qui est in loco; dicit igitur, quod locus est communis omnibus corporibus, maxime localis,qui est primus;dicit secũdo esse difficile tractare de loco, quia alia, & alia accidentia videntur inesse, & ideo nihil de loco reperitur apud veteres. post hæc disputat an sit locus, & confirmat esse ex alterna vicissitudine corporum inuicem succedentium, & sic probat esse diuersum locũ à corpore. probat deinde motum localem habere virtutem occultam, quia graue descendit, vt quiescat, quare locus erit quantitas certis qualitatibus iuncta, quia etiam ha-

bet virtutem conseruande, alterandi locatū; probat etiam positione antiquorum, qui vacuum ponebant esse quoddam inane, & in ipso recipi corpora; huc facit quod Aesiodus dicit chaos esse principiū omnium, quasi oporteat habere, in quo alia collocentur, sed probatur ratione, quia si corpus est, locus est; sed locus corpus nō est, quia essent duo corpora, ergo; secundo, si nunc vbi est aqua, prius erat aer, ergo aliquis locus est; tertio; locus elementum, non est, cum tale sit corpus, ergo præter corpus est, ergo superficies erit corporis. ostendit deinde locum nō esse causam, nam non potest referri, nisi ad efficiens, cum habeat virtutem conseruandi, & finem, quia corpus debet moueri in finem, sed non ad primum potest reduci, quia illa virtus non ad locum, sed ad qualitates refertur, non secundum, quia corpora mouentur ad omnia loca.

In capite secundo, dat distinctionem loci, & dicit, quod alius est proprius, idest, per se, alius communis, idest, per aliud, vt sphęra lunæ est communis ratione aeris, sed proprius ignis.

In capite tertio, dubitat, an aliquis possit esse in se ratione partis. Respondet posse, quia pars est in parte totius.

In capite quarto, inuestigat quid sit locus, dicit

dicit esse rem continentem locatum, nec aliquid esse de re locata, ideo non est materia, nec forma, nec accidens; secundo dicit esse æqualem locato, in quo distinguitur à locante, quod est maius locato; tertio, dicit esse separabilem à locato, habere differẽtias: ponit tandem discrimen inter esse in toto, & in loco; quæ enim seiuncta sunt, sunt in toto; colligit ex his definitionem loci, & dicit esse extremum continentis, & dicitur locus immobilis, quia videlicet simul cum locato nõ transfertur, vel vt alij dicunt, non mouetur actiuè.

In capite quinto dicit vltimam sphęram non esse in loco, cum non habeat supra se corpus.

In capite sexto, probat ex opinione antiquorum dari vacuũ, quia motus dum fit, fit per plenum, vel vacuum; secundo, à condensatione, & compressione; tertio, experientia cineris.

In capite septimo, dicit secundũ antiquos corpus esse graue, vel leue, vel & verius alij dicunt, est superficies corpore priuata.

In capite octauo, & nono, probat non dari vacuum, quia videmus leuia deorsum, grauia sursum moueri; cuius est ratio, quia cœli fluxus impediretur, cum debeat esse combiguitas, quæ impediretur à vacuo.

In

In capite decimo, agit de tempore, & quia quidam dicebant esse motum, alij primam sphęram, alij solum distare ratione, vt Ocham, & Gregorius. Dicit Aristoteles esse aliquid motus, nam aliud est esse in Coelo, aliud in tempore, & tempus metitur rem secundum durationem. locus secũdum magnitudinem, & tempus velox non est, sed motus; est autem tempus numerus motus secundum prius, & posterius: proprietates temporis sunt, quod est mẽsura intrinseca primi motus, sed aliorum extrinseca, quod est partim, & partim non, quia continuũ est indiuisibile, non est velox, vel tardum, quod intellige non absolutè, sed vt est particeps numeri, tertia proprietas est quod vnum tẽpus numero est vbique, sed non est idem prius, & posterius, quia prius, & post sunt numero distincta, & quia res numerata aliud, & aliud est, licet quod numeramus vnũ sit, quarta quod sicut iteratur motus ita tempus, qui iteratur secundum speciem, non secundum numerum.

Dubitationes.

Dices, nulla quantitas est conseruatiua, sed qualitas vt ignis, qui habet illuminare, non vt quantus, ergo superficies non est locus?

cus? Resp. non est conseruatiuus locus, vt superficies, sed vt superficies corporis.

Dices, locans est mobilis, ergo & superficies? Respon. est immobilis superficies, quia non simul transfertur cum locato.

Dices, vltima sphæra mouetur per se localiter, ergo est in loco. Resp. non mutat per se locum, & secundũ se totum, vt elementa.

Dices, locus est ne separabilis a locato? Resp. maxime, quia aquiritur per motum.

Dices, est ne ponendum Vbi in corpore? Resp. sic, quia vltimum cœlum aquirit solum vbi, quod distinguitur realiter à loco, quia est in corpore locato.

Dices, quid est Situs? Resp. est relatio partium locati ad locum, quia corpus, quod est in loco, potest sedere, & stare.

Dices, motus localis potest esse in istanti? Resp. non, quia quod mouetur partim est in termino a quo, partim ad quem, & nota quod terminus immediatus est vbi, quia vbi est in corpore locato, non vero locus.

Dices, potest ne esse motus in vacuo? Respon. non, quia ibi non est resistentia, nec recipi fluxus potest, tum quia secundum antiquos est accidens & accidens non potest recipi in accidente, deinde æquè potiet maior ignis, ac minor, patet, quia ibi non esset resistentia; ideo secundo de anima capite de

visu

visu contra Democritum dicitur, si in cœlo esset musca,& esset vacuum, non videretur, quia non est actio.

Dices, locus est ne materia, vel forma? est ne trina dimensio? Respondeo non, quia hæ sunt partes compositæ, neque dimensio est, vel spatium contra Philoponum, quia sequeretur accidens esse separatum.

Dices, tempus est quantitas continua, ergo non numerus. Respondeo est numerus applicatus rebus.

Dices, mensura debet esse notior, at non est notius motu. Respondeo motus ratione subiecti, sed tempus ratione mensuræ, siue durationis.

Dices, tempus non est, ergo non potest definiri. Respond. copulatur termino communi præsenti, qua ratione est.

Dices, est ens reale, ergo non pendet ab anima. Respondeo fundamentaliter, non formaliter, incompletè, non completè: sed pro hac re nota, quod res numerabilis est à parte rei, vt dicit rationem mensuræ, idest esse numeratum, vel numerari pendet ab anima; aptitudo enim, idest posse numerari, sequitur naturas rerũ, sed in ordine ad animã.

Dices, dicit Arist. tex. 152. non mensurare motum Cœli, vt numerus, sed bene alios motus. Respond. tempus in ordine ad motũ

cœli

cœli habet duplicem ordinem, passionis & mensuræ, in ordine ad alios solum mẽsuræ.

Dices, tempus non consistit in mensura, ergo non est mensura. Respondeo consistit quidditas temporis in esse numerato prioris, & posterioris, sed mensurare est eius passio: mensurare enim est in ordine ad alios motus, sed esse numeratum est ratione primi mobilis, est enim eadem quantitas motus, & temporis, sed tempus habet rationem mensuræ, & motus remouet rem à sua natura, nã statim ac aqua incipit calefieri, perdit frigiditatem, tamen motus regulatus ab intelligentia est causa generationis.

Dices, motus, & tempus sunt ne quanta per accidens? Respondeo sic, quia motu pendet à spatio, tempus à motu, vel tempus, & motus, secundum id quod sunt, non sunt quantitas, sunt tamen, vt differunt formaliter.

Dices, possunt ne esse plura tempora æqualia simul numero distincta? Respond. non, quia est duratio primi mobilis, quæ est vna. & nota quod duratio motus distinguitur ab illa temporis, quia idem motus potest durare, vna vel duabus horis, & duratio rerum permanentium distinguitur ratione solum à re, cuius est duratio, alias posset Deus separata producere, & conseruare.

Dices, in æuo, & æternitate est ne succesſio? Respondeo non, quia non est mutatio, nec aquiſitio termini.

Dices, in quo distinguitur motus à mutatione? Respondeo, quia mutatio est ad ſubſtantiam. motus ad accidens, quia motus est ex ſubiecto in ſubiectũ, mutatio verò ex ſubiecto in non ſubiectum, vel ex non ſubiecto in ſubiectum: ſed de hoc dicemus in libro quinto.

Finis Quarti Libri

LIBER QVINTVS PHYSICORVM.

PLVRIBVS modis dicitur aliquid mutari, per accidẽs, vt si ægrotus currat, secundum partem, si quis sanetur secundũ oculos; per se, vt si homo ambulet, & illa dicuntur per se, quæ habent determinatum subiectum motus, alterationis, augmentationis, &c.

Motus non est in termino, sed in subiecto, nam calefactio est in ligno, ad motum requiruntur mouens, mobile, & termini.

Quatuor sunt species mutationis, quia quatuor modis coniungi possunt, affirmatio, & negatio, sed quia secunda omnino est reijcienda, ideo tantum sunt tres species; prima propriè est generatio, corruptio; secunda est alteratio, &c. dubitat Simplicius quomodo à priuatione ad habitum

fit motus & non generatio. Respond. quia priuatio differt in generatione, & motu, in generatione est formæ subsistentis, in motu accidentis. Agit Aristoteles in secundo capite de quiete, & dicit quod aliquid pluribus modis dicitur, immobile, quod non potest moueri vt Deus; quod vix mouetur, vt testudo; quod tarde incipit moueri, &c. quies autem est priuatio pertinens ad illud subiectum, quod natum est moueri.

In relatione non est motus, quia fit sine sui mutatione, est tamen per se ad qualitatē mutatio, & quantitatem. sed non ad actionem, & passionē, quia motus esset ad motū.

Successio motus partim est a medio, partim ex virtute mouentis, partim ex forma; ille verò cælestis est successiuus, quia intelligentia, ita vult, scit enim ordinari ad rerum generationem.

In capite tertio, dat quasdam vocum significationes, vt quid sit continuum, contiguum, &c.

In capite quarto, dat differentiam inter motum vniformem, & regularem; vniformis est, quādo mobile secundum omnes sui partes mouetur æquali velocitate, tali motu non circumfertur cœlum, nam partes propè polos tardius mouentur; regularis verò est, quando mobile æquali certo tpe mouetur.

Triplex

Triplex eſt motus genere, ſpecie, numero, genere, quando termini ſpectant ad eandem Cathegoriam; ſpecie, quando termini ſunt ſpeciei eiuſdem; quod intelligitur ſolum de augumento, & alteratione, non de locali, alias rectus, & circularis eſſent eiuſdem ſpeciei; qui fiunt ad eundem terminum; requiritur enim præter terminos idem ſpatium, nam accidentaria differentia ſpatij ſecundū obliquitatem, & rectitudinem, mutat ſpeciem motus localis, ad motum vnum numero requiritur vnitas temporis ſubiecti, & formæ.

In capite vltimo, agit de motibus contrarijs, quos dicit eſſe ex terminis contrarijs, & fiunt ad contrarios, vt frigefactio, calefactio, augmentatio, diminutio, rectus ſurſum, & deorſum, circularis enim nemini eſt contrarius.

Dubitationes.

Dices, generatio, & corruptio ſunt motus, ergo non diſtinguuntur motus, & mutatio. Reſpond. in poſt prædicamentis ſumitur motus largè pro omni mutatione, hic autem pro illa, quæ eſt in tempore.

Dices, ſecundo in omni, quod mouetur, eſt motus, ſed ſubſtantia mouetur, deſcēdit

enim lapis, ergo ad substantiam est motus? Respondeo est, vt in subiecto, non vt in termino; non enim aquiritur per motum substantia, sed accidens.

Dices, in relatione non est motus, sed vbi est relatio ergo. Respond. vbi dicit duo fundamentum, idest locũ, & formale, idest conformitatem: ratione primi est motus.

Dices, motus lapidis in aere non est vnus, quia plures partes impellunt. Respondeo motor dicitur vnus, etiam aggregatus ex pluribus, qui simul, & collectiuè moueant.

Dices, nõ requiritur idem mobile ad vnitatem motus, quia si cadat de turri homo viuus, qui moriatur, est motus, quia vnũ quantum, & eadem quantitas in viuo, & in mortuo, & tamen non est idem mobile. Respondeo non est eadem quantitas, quia accidentia consequuntur formam.

Dices, motus distinguitur ne à termino? Respondeo si sumatur pro perfectione non distinguitur, nisi secundum magis, & minus; si pro via, qua aquiritur terminus; & dicitur fluxus formæ sic; forma igitur diminuta distinguitur, non vero tendens ad vlteriorem perfectionem.

Dices, motus distinguitur ne à motore? Respondeo in per se motis, & mouentibus distinguitur, mixta verò mouentur ab elemento

mento

mento prædominante, & non à forma.

Dices, motus localis est ne prior? Respondeo sic, quia alteratio nō potest esse sine motu cælesti, qui localis est: quod si dicas posse aliquid alterari sine motu locali, vt docet Themistius primo Physicorum 24. contra Melissum ponentem vnum principium immobile, & docet simul cum Aristotele, quod licet aliquid non possit moueri motu locali, potest tamen alterari. Respondeo quod alteratur, non est opus transferri de loco ad locum, ideo, &c.

Dices, generatio est de genere successiuorum, ergo est motus. Respondeo, vt accidēs est pendet à materia, & est mutatio, vt successiua à mouente, & quamvis forma sit intrinseca generato, non tamē est intrinseca motui, quia habitibus pręsentibus cessat motus.

Dices, forma est terminus, ad quem specificatur motus, ergo motus potius pendet à forma, quam à motore. Respondeo terminus dupliciter sumi potest, vel in ordine ad subiectum, vel ad terminum à quo, primo modo non est, sed secundo, pendet tamen à motore, quia motus est actio motoris in remota.

Dices, potest ne imaginari motus quantitate separata? Respondeo secundum rem est impossibile, quia requiritur intrinseca resi-

ſtentia, quæ non eſt ſine motu; Matematici tamen imaginantur punctum ex ſui fluxu cauſare lineam,& lineam ſuperficiem.

Dices, motus contrarij quinam ſunt? Reſpondeo qui ſunt ad formas contrarias, quia ad formas ſpecie diſtinctas non poteſt idem eſſe effectus.

Dices, quare requiritur idem mobile, idē terminus ad quem; & idem tempus ad vnitatem motus? Reſpondeo, quia idem accidens non poteſt eſſe in pluribus; ſecundum quia identificatur cum termino, quem producit; tertium quia motus, inter quos intercipitur quies, non ſunt continui.

Finis Quinti Libri.

LIBER SEXTVS PHYSICORVM.

DOCET Aristoteles in primo capite continuum non posse constare ex indiuisibilibus, quia linea deberet constare ex punctis, quę, cum careant extremis, non sunt cōtinua; deinde inter quælibet puncta intercedit linea, quæ terminatur punctis. hinc probat motum non constare ex indiuiduis, maximè quia notum est, nihil simul moueri, & motum esse: quod si dicat aliquis per singulas partes magnitudinis mobile motum esse, & non moueri, probat Aristoteles non posse fieri, quia sequeretur motū ex terminis constare, & tempus ex momentis, & lineam ex punctis, deinde aliquid motum esset absque eo, quod moueretur.

In capite secundo, dicit id, quod est velocius, transire per maius spatium æquali tē-

pore,

pore quam quod tardius. & ex hoc concludit omnem motum esse in tempore, & ideo diuisio est in semper diuisibilia.

In capite tertio, tractat de diuisione motus, ex mobili, & ex tempore.

In capite quarto, præsupponit quattuor, primum quod mutatum est, necessariò est in eo, in quo mutatum est; secundo, quod mutatum est, necesse est, quod in tempore mutatum sit, & in temporis momento, primum esse mutatum dicitur; tertium in temporis indiuiduo res primum mutata est, & mutari non cœpit; quartum in re, ad quam fit motus nihil primum est, idest, quod primum mutata dici possit.

In capite quinto, & sequētibus argumentatur contra Zenonem dicentem non posse fieri motum, & contra Democritum ostendit indiuisibilia nō posse moueri, nisi per accidens, sicut nauta ad motum nauis.

Dubitationes.

Dices, spatium est continuum diuisibile in infinitum, ergo infinitum pertransitur. Respondeo partes illæ non sunt actu, sed potentia.

Dices, mobile in quolibet instanti est in loco sibi æquali, ergo cum motus non sit in

instanti,

instanti, sed in tempore, in instanti quiescet. Respondeo non est instans, nisi per assignationem.

Dices, planum tangitur à sphæra in puncto & sphæra Lunæ conuexa tangit in puncto concauam Mercurij ergo dantur pũcta, & instantia. Respond. tangitur corpus, & si paulopost moueatur mobile non tangit in puncto, sed corpus in linea, & Luna tangit Mercurium in puncto, quia nihil mediat, sed secundum omne quod sunt, simul sunt.

Dices, qua ratione potest probari continuum non constare ex indiuisibilibus? Respondeo, quia Diameter esset æqualis costę, circulus maior, & minor intra Triangulum; lineæ parallelæ essent æquales, & maiores ipsa base. Secundo, quia puncta non possunt se tangere, cum non habeant extrema; dabitur ergo medium, hoc autem erit diuisibile, at medium est eiusdem generis cum extremis, deinde indiuisibilia deberent subiectari in quantitate, & sic essent diuisibilia, vel in materia, & sic in quantitate separata non essent puncta.

Dices, quomodo ergo sunt indiuisibilia in quantitate? Respondeo in potentia, & ideo Aristoteles 5. Metaphysicæ 16. dixit puncta esse in quantitate sicut statua Mercurij in marmore, & sic colligitur quomodo

modo planum tangatur à sphęra.

Dices, ista puncta linea, superficies, &c. sunt entia realia, quia sunt partes quantitatis, & species, ergo sunt actu in quantitate, & non potentia tantum. Respondeo, partes non esse actu, quia vel essent finitæ, & sic quantitas non esset diuisibilis in infinitum, vel essent infinitæ, & sic actu daretur infinitum.

Dices, superficies denigratur, ergo accidens mouetur, & non sola substantia. Respondeo denigratur non per se, sed virtute substantiæ.

Finis Sexti Libri.

LIBER

LIBER SEPTIMVS PHYSICORVM.

IN hoc libro tractat de causa motus, & de comparatione motus ad mouens, & motuum inter se: docet autem in principio capitis, quod omne, quod mouetur, ab alio mouetur, quod enim mouetur à se, à motione nunquàm cessat, ideo quod ad alterius quietem quiescit non mouetur à se, at omne corpus naturale cessat à motu per quietem suæ partis, idest materię; verissima est igitur propositio, & sic corpus naturale constabit duobus partibus mouente nēpe, & mota parte. ex his concludit ne detur processus in infinitum, dari mouens immobile.

In capite secūdo, tractat de speciebus motus localis violenti, quæ sunt pulsus tactus, vectio, volutatio.

In capite tertio, tractat de Solis qualitatibus tertiæ speciei, in quibus dicit esse alterationem, & postquàm determinauit in habitibus hanc non reperiri, dicit quod alij sunt habitus corporis, alij mentis, alij voluntatis, alij intellectus.

In capite quarto quęrit, an omnis motus possit comparari cum alio in velocitate, & tarditate, & dicit comparationem debere fieri in specie, & ideo non omnis motus rectè cum quocunque potest comparari, & aduerte quod illa accidentia differunt specie, quæ habent subiecta specie diuersa & ideo similitudo, quæ est in albo, & nigro, quæ est in celeritate motus recti, & circularis, differt specie.

In capite vltimo docet debere esse proportionem inter passum, & agens: nã agens debet illud superare, virtus videlicet resistentiam, nam quod est minoris virtutis non potest agere in id, quod est maioris resistentiæ.

Dubitationes.

Dices, Canis cælestis est maior marino, & latrabili ergo non est solum comparatio in eadem specie. Respondeo, non est comparatio in æquiuocis, quo ad illa prædicata, quæ non conueniunt alteri, nam canis cœ-

lestis, & alij non conueniunt in illis prędicatis, vt esse lucidum, incorruptibile, &c. quantum autem ad prædicata, quæ vtrique conueniunt, possunt comparari comparatione communi, & sic non sunt æquiucca. nam esse corpus conuenit vtrique, & sic potest dici canis cœlestis est maior, &c.

Dices, si generationes possunt dici æque veloces, vel non cum motus mensuretur tempore, fient in tempore. Respondeo verum est de generatione cum præuia alteratione, sic enim comparabiles inter se sunt, sed non secundum se.

Finis Septimi Libri.

LIBER OCTAVVS PHYSICORVM.

ARISTOTELES ostendit in primo, secundo, & tertio capite motum esse æternum: huius pręcipua est ratio, quia omnis mutatio supponit suũ subiectum, & motus est accidens; secundo, quia si motus non semper fuit, daretur primus motus, sed primus supponit mobile, & mouens, quæ si sunt producta, vtique per motũ sunt, & sic daretur motus ante motum: sunt igitur æterna, nec dici potest, inquit, quod mobile, & mouens sint æterna, sed quod nõ fuerit motus, quia non erant dispofita, quia quod sublata fuerit indispositio, fuit per motum, ergo esset motus ante primum: verum quia non potest esse motus, nisi sit corpus, & hoc nisi mobile, mundus est æternus; probat etiam hoc ratione temporis, nam tem-

pus,

pus, vt principium est, habet post se, vt finis, ante se, & cum hoc verificetur de quolibet nunc, sicuti in motu de quolibet instanti, sequitur tempus esse æternum, probat hoc idem Arist. ratione motus a parte post, nam si corrumpentur mobilia, cum corruptio sit mutatio, erit motus post motum vltimum, & sic processus in infinitum, igitur, &c.

Verum sunt hę rationes inefficaces, mobile enim est productum, sed non mutatione Physica, sed creatione, quę est simplex emanatio, & non mutatio, nisi ęquiuocè, & mouens erat in eadem dispositione, sed non vt subiectum tempori. Ad alia argumenta facilis est responsio, dantur enim in linea puncta extrinseca, duo instantia in motu, duo, nunc, in tempore principium, & finis, illud autem ante sumitur imaginariè: & nota quod mobilia desinerent per annihilationem.

In quarto capite, & sequentibus ostendit quot modis contingat aliquid moueri, vt concludat omne, quod mouetur, ab alio moueri; dicit deinde primum mouens esse immobile, & sempiternum, aliquem motum esse continuum perpetuum, nempe circularem; epilogat tandem omnia, & concludit in fine libri primum mouens vacare partibus, & non esse in magnitudine.

Dubitationes.

Dices, contra Arist. videtur esse, quia quies opponitur omni motui, motus igitur non erit ęternus, & sic cœlum poterit quiescere? Resp. opponitur motui, vt sic, sed non vt talis, idest circularis.

Dices, quod habet principium non est ęternum, sed mobile habet principium, ergo. Resp. habet productionis, sed non durationis, hoc enim non repugnat Aristoteli, nam etiam cœlum ipsum & anima est a Deo, & Angeli.

Dices quare Arist. probat mundum esse ęternum? Respon. fundamentum ipsius est, quia si materia esset ex nihilo, per creationem, daretur potentia infinita, at hęc nō potest dari, cuius signum est, quia terra non potest moueri de loco suo, quia non est potentia potens remouere. Secundum fundamentum est, quia si fuit primus homo, fuit per creationem, vel ex aliqua parte elementi, at vtrumque arguit potentiam infinitam, quia gignere sine semine est potentię infinitę; verum decipitur Arist. quia potentialia habent esse non à se, sed ab alio, quod est potentię infinitę, quia nihil potest talia facere, nisi sit infinitū, quod tamen non agit per motū.

Dices,

Dices, potest ne aliqua ratione probari contra Aristot. primum hominem habuisse esse ab alio? Respon. Maximè, quoniam illa, quæ habent potentialitatem, recipiũt esse ab alio, ergo primus habuit esse, sed sicut ille est potentialis, ita omnes, quia sunt eiusdem speciei, ergo &c.

Dices, potest ne aliquid esse ab æterno, & accipere esse ab alio? Resp. videtur implicare; quia potest quæri antequam habebat esse, vel erat, vel non; si erat, ergo non accepit esse; si secundum, ergo non erit æternum, quia nouiter incœpit.

Dices, quare secundum Aristotelem solus motus circularis est æternus? Respond. quia non potest dari magnitudo infinita, nec potest motus reflexus esse continuus, quia sic continuarentur contraria, idem simul moueretur motibus contrarijs à termino ad terminum, ergo concedenda est quies in medio; solus etiam circularis est perpetuus, quia transit per media diuersa, est regularis, non verò rectus, quia violentus est velocior in principio, naturalis in fine.

Dices, quomodo primum mouens est incorporeum secundum Aristot. Resp. quia si moueret in tempore, posset accipi potentia finita, & illi addi maior, & maior virtus, & sic moueret in non tempore.

Dices, Arist. 8. Physicorum. 87. docet, inter motus augmenti, & diminutionis cum sint oppositi, dari quietem, at hoc est impossibile, quia videtur vna esse actio numero in toto vitæ tempore in animali? Resp. non est ista actio, nã si daretur, esset illa vitalis, quæ est motus cordis at ista non est continua, quia inter motus oppositos est quies; verum nota ex secundo de generatione 77. quod si sumatur totum aggregatũ ex tempore, in quo res augetur, & status, quia totum illud tempus attestatur perfectioni rei non datur quies, & sic motor motus in materia non defatigatur.

Dices, octauo Physicorum 28. dicit Arist. elementa moueri ab extrinseco, at contrarium dicit secundo Physicorum primo. Respond. proprie animalia mouentur a se post quietem, elementa vero mouentur a remouente prohibens, vel a generante, & ideo dicuntur moueri ab alio, idest a motore extrinseco.

Dices, successiua quomodo incipiunt? Resp. per vltimum sui non esse, & desinunt per primum sui non esse, quia incipiunt, & desinunt extrinsecè, instantanea verò incipiunt per primum sui esse, & desinunt per vltimum non esse, quia sunt res indiuisibiles, & incipiunt intrinsecè: res vero permanentes

tes incipiunt per vltimum non esse, & desinunt per primum non esse, quia mensurantur per accidens tempore, in quo assignantur huiusmodi termini.

Dices, formæ substantiales, quæ sunt in materia, quomodo incipiunt? Resp. per primum sui non esse, alias sequeretur materiã in vno instanti vel carere omni forma, vel habere duas.

Finis Octauus Libri.

cies esse à casu, arguit Aristot. & dicit, quod illa, quæ sunt à natura, & secundum cursum naturalem non prouenitur ex impedimen-

Dices, habetur tex. 79. quod illud, quod in actu est existere casu, non est in actu existere per intentionem, ergo percussio lapidis non potest fieri à casu, Respondeo Aristot. intelligit de speciebus in substantijs, nulla enim fit à casu, & quia antiqui asserebãt spe-

In capite septimo, dicit secundũ antiquos corpus esse graue, vel leue, vel & verius alij dicunt, est superficies corpore priuata.

In capite octauo, & nono, probat non dari vacuum, quia videmus leuia deorsum, grauia sursum moueri; cuius est ratio, quia cœli

LIBER PRIMVS DE COELO.

EGIT Arist. in libris Physicorum de corpore in communi, hic agit in particulari, & probat in cap. primo dari corpora simplicia, quia eorum, quæ natura constant, alia sunt simplicia, alia mixta; & quoniam corpus est continuum, & continuum est duplex, quantitas nempè discreta, & continua, dicit corpus ex omni parte esse diuisibile, & corpus esse perfectum, quia omnia tria sunt, vt patet ex vsu sacrificiorum apud antiquos; verum mũdus perfectior erit corpore, quia nihil extra se habet.

In capite secundo supposito omnia corpora esse in loco, omnem motum localem esse rectum, vel circularem, aut mixtũ, probat dari cœlum, quia motus simplex non competit, nisi simplici, vel composito ratio-

ne simplicis prædominantis, ergo datur corpus simplex, cui naturaliter cõpetit hic motus;at inter motus simplices, primus est circularis & cum illi nihil addi possit, perfectior est,nec dici potest cœlum moueri contra naturam, quia circularis perpetuus est, & nullum perpetuum violentum.

In capite tertio probat cœlum distingui ab elementis,quia nõ mouetur à medio,neq; ad medium; ratio, quia hic naturalis est elementis,non mouetur præter naturam, quia sic oppositus esset naturalis, ergo est distinctũ,&c. Secundo cœlum non est generabile, nec corruptibile,quia omne tale fit ex cõtrario,at contrariorũ motus sunt contrarij motui aũt circulari nihil est contrarium; ex his concludit non esse augmentabile, cum non sit subiectum generationis, non alterabile, quia non est diminuibile.

In capite quarto probat non habere contrarium, quia motui circulari nihil est contrarium, rectus enim non opponitur, quia vni vnum solum est contrarium, vt rectus sursum, recto deorsum, nec motus circulares inter se possunt esse contrarij,quia sic tot essent inter se contrarij, quot lineæ curuæ æquales duci possunt; cũ ergo infinitæ possint duci, infiniti quoque essent contrarij, quod est absurdum.

In capite quinto, probat non esse infinitũ cęlum, quia lineæ ductæ à centro essent infinitæ, & cum cęlum moueatur, iam pertrãsiretur infinitum, sit secundo vna linea infinita à centro ex vna parte, & alia extra centrum, moueatur cœlum, certum est hanc infinitam secari ab alia, ergo finito tempore possset pertransiri infinitum.

A capite sexto vsq; ad finem docet mundum non esse infinitum magnitudine, vniuersum non esse infinitum multitudine, esse mundum duratione æternum.

Dubitationes.

Dices, elementa mouentur circulariter in suo loco, ergo. Resp. ad eũdẽ locum naturaliter fertur pars, & totum. quia naturaliter vnumquodq; mouetur, vbi naturaliter quiescit; at si pars cœli detraheretur non moueretur, cum totum cęlũ eò mouere nõ possit.

Dices, Arist. dicit crescit ignis in infinitũ, si apponatur combustibile, ergo signum est posse dari infinitum. Resp. sensus est Arist. quod non possit dari magnus ignis, quin detur maior, vel resp. si per impossibile daretur infinitum cõbustibile, daretur & ignis.

Dices, quare non possunt dari plures mũdi? Resp. quia cum sit triplex motus à medio

ad

ad medium, & circa medium, tria etiā sunt loca, locus grauium, leuium & circulationis; cum igitur locus leuium sit in medio, si essent plures mundi leue esset supra, vel infra terram: ferretur ad locum alterius, & sic ascenderet, & descenderet.

Dices, extra mundum potest Deus creare duos lapides, & vnus esset extra alium, ergo potest esse locus extra cęlum. Resp. essent extra alium negatiuè, idest vnum non esset in alio, sicut vna intelligentia non est in alia, vel pōt dici, quod Deus produceret ēt locū.

Dices, potentia finita potest ne mouere æterno tempore? Resp. cęlum habet potentiam finitam in qualitate, quia non pōt moueri in minori tempore, habet tamen infinitam in duratione, quia mouet æterno tempore, & cum dicitur nullam virtutem finitā mouere æterno tempore est falsum, de virtute in vigore, finitas enim vigoris conuenit formæ inquantum forma; quod autem sit finita, est quia habet corpus finitatem in magnitudine.

Dices cęlum est ne incorruptibile? Resp. est ab agente naturali, quia non potest dari agens naturale, cuius virtute dimoueatur à proprio statu.

Finis Primi Libri.

LI-

LIBER SECVNDVS DE COELO.

PROBAT hic in primo cap. Arist. cœlum esse ingenerabile, & incorruptibile, elementa vero vtpotè partes ignobiliores corruptibilia, recitat deinde tres opiniones de cœlo, quarum prima est fabulosa Atlantem nempè humeris sustentare: secunda est dicentium esse animatum, & vi animæ stare sursum, sicut volucres cœli; tertia est illorum, qui dicunt esse graue, sed non cadere propter velocitatem motus; definit deinde defatigationem, quod nempè sit diminutio potentiæ actiuæ, aut intellectiuæ per diurnam actionem, reparabilem tamen per quietem.

Dantur ex secundo capit. in cęlo differentiæ positionum, quia ratione quantitatis est sursum, & deorsum, ratione superficiei, dextrum,

trum, sinistrum, deinde ratione sensitiuæ perceptionis, quæ est in homine, ex quo per analogiam hæ differentiæ sunt in coelo, ante, & retro, antarcticum enim est sursum, arcticum deorsum, in oriente est dextrum, in Occidente sinistrum, in meridie ante, in septentrione retro.

Dantur ex secundo cap. plures motus, & plura corpora cęlestia, quia cęlum est diuinum quoddam, ergo motus perpetuus competit ei, & necessariò sequitur, terram in medio esse immobilē, & si terra est, ergo ignis, ergo aer, & aqua, ergo generatio, & corruptio, ergo plures, & dissimiles lationes, ergo diuersi motus circulares in diuersis orbibus, cum vero motus non possit esse sine subiecto, plura erunt corpora cęlestia.

Cęlum est sphęricum, ex cap. 4. quia congruit perfectissimo corpori, perfectissima figura, quę circularis est, & aptior ad motum, & capacior, id etiam probatur ex rotunditate elementorum.

Cęlum mouetur, ab Oriente in Occidētē per angulum meridiei, & non noctis, deinde per angulum noctis ad orientē, natura enim facit id, quod est optimum, sed ante ipsius cęli statuitur in meridie ergo.

Motus cęli, est regularis, ex cap. 6. quia cęlum semper æquali tempore, absoluit æquale

le spatium, differt autem ab vniformi, quia vniformis est, quando mobile secundum omnes sui partes, fertur æquali velocitate, Stellæ ex c. 7. non differunt specie à suis orbibus, licèt sint lucidæ, & habeant aliquam virtutem, quia etiam in eodem subiecto possunt esse diuersæ affectiones; nam in homine est oculus lucidus, & non manus; & videre differt specie à gustari. Orbes vero distinguuntur specie, quia motus sunt specie distincti cum vnius corporis simplicis sit vnus motus simplex, habent etiam effectus natura diuersos.

Stellæ non sunt igneæ, sed videntur igniri, ratione velocissimi motus, sicut ignescit sagitta velocissima, & mouentur per accidens ad motum orbis.

Ex c.8. Maculę in luna non sunt alimentũ ex humore terræ, vt voluit Plinius lib. 2. Historiæ mundi. luna enim non indiget alimento, sunt igitur partes rariores, & densiores, sicut in alabastro, vt facilius recipiatur, & transmutetur lumen.

Falsa est opinio Pythagorica, quod in cęlo sit symphonia, sed quod nõ audiatur propter assiduitatem, nulla enim consuetudo tollit sensum, sed retundit, nec causatur sonus, quia sonus indiget medio, vt feratur.

Ordinem cęlorum ignorauit Aristot. in

cap.

cap. 10. nam non cognouit, nisi octo. Tholomeus autem probat, ponendum esse nonum i. Christallinum, quia firmamentum etiam mouetur ab Occidente in Orientē, ergo ponendum est aliud, cui ille motus sit proprius deinde Matematici, quia viderunt stellas habere triplicem motum, dixerunt dari decem sphęras mobiles, quare motus proprius firmamenti non est diurnus, sed trepidationis.

Stellæ sunt sphęricæ, ita in c. 11. nam luna crescit, & decrescit, secundem maiorem, & minorem semicirculum, & quando opponitur soli, sua opacitate facit figuram arcualem, in c. 12. quærit quare sit vnus motus solum in primo cęlo. in capit. 13. ponit. Opiniones antiquorum de situ, & figura terræ, quæ sunt falsæ; nam duplex est medium, rei, & magnitudinis: magnitudinis est, quod æqualiter distat ab extremis, & sic terra est centrum mundi, rei & sic est cuncauum lunæ exemplum est de corde in homine, in quo est omnis virtus.

Dubitationes.

Dices, si terra esset in medio mundi, esset nobilior, sicut cor, quod est in medio animalis. Resp. comparatio cordis est, cū So-

le,

le, nam sicut a corde accipiunt membra virtutem ita a Sole omnia sublunaria, terra autem est in medio, propter suam grauitatem.

Dices, si terra est sphęrica, ergo coopertaest aquis? Respon. hoc sequeretur, si idem esset centrum grauitatis, & magnitudinis.

Dices, si est sphęrica, ergo mouetur circulariter? Respondeo si moueretur per lineam arcualem esset verum.

Dices, est corpus naturale, ergo etiam mouetur in medio? Respondeo si esset extra suum locum moueretur, vel R. mouetur, secundum partes.

Dices, grauitas, & leuitas sunt principia intrinseca motus ergo natura, ergo formæ? Resp. non esse primo.

Dices, inter extrema non inconuenit dari plura, ergo erunt plura elementa. Respon. est verum quando componuntur, & non sunt simplices qualitates; grauitas enim terræ est simplex, non composita, dicuntur autem mediæ, quia mouentur ad media loca.

Dices, stellæ sunt ne eiusdem speciei? Auerroes secundo Cęli 49. dicit quod sic, quia alias essent materiales, & corruptibiles. Diuus Thomas secundo, Cęli lectione 16. dicit

non esse quia non habent easdem operationes,& proprietates,& sunt materiales.

Dices, Sol est nobilior Luna, ergo debet consequi suum finem, pluribus motibus, sicut homo, qui pluribus motibus, consequitur beatitudinem. Respondeo quando corpus nobilius, & minus nobile ordinantur ad vnum finem, verum est, quod debet moueri paucioribus motibus, homo autem ordinatur ad vlteriorem finem, idest Deum.

Finis Secundi Libri.

LIBER TERTIVS DE COELO.

AGGREDITVR, Arist. tractationem partis inferioris vniuersi ideſt elementorũ, & hoc quantum ad mobilitatem, in libris vero de generatione, quatenus ex mutua illorum actione fit generatio, & corruptio, &, quia in hoc libro nihil aliud facit Ariſtot. quàm referre opiniones antiquorum de graui, & leui, quæ omnia ſunt facilia, ideo relinquemus.

Dubitationes.

Dices grauia, & leuia mouentur ne à proprijs locis? Reſp. non, quia mouens debet eſſe ſimul cum moto; ſed locus non eſt ſimul cum graui, quando mouetur, immo gra-

ue in proprio loco, quiescit.

Dices, a quo mouentur elementa? Resp. a propria forma, & a generante, quia qui dat formam, dat & consequentia ad illam, qui enim dat formam, dat & grauitatem. verū nota, quod non mouentur à propria forma per se, quia sic mouerent se ipsa, & essent animata sed mouentur a grauitate & leuitate, quæ ad motū se habent actiue, vt sunt generantis instrumentum, passiue, vt sunt effectus.

Dices corrupto generante, a quo mouentur? Resp. remanet semper virtus generantis, quare mouentur à virtute impressa, nota igitur formā lapidis v. g mouere formaliter, grauitatem instrumentaliter, sed generans effectiuè.

Dices, terra est sphærica, & aqua, ergo elementa sunt figurata, quod tamen negat Arist. Resp. sunt ratione continentis, non ratione sui, deinde aqua decidit in guttulas rotundas, vt maximè resistat contrarijs, terra etiam est figuræ rotundę, quia partes descendentes ad centrum se comprimunt.

Finis Tertij Libri.

LIBER QVARTVS
DE COELO.

IN capite primo definit Arist.qualitates motiuas, & dicit illud esse graue, quod per grauitatem aptum est moueri deorsum, est autem graue duplex simpliciter, & ad aliud, sic & leue, simpliciter illud est, quo nullum eiusdem naturæ est grauius, sed nota, quod grauitas, & leuitas hic sumũtur in ordine ad loca, & sic aqua non dicitur grauis ad aliud, quia habeat aliquid admixtũ grauitati naturali, sed quia non mouetur ad locum simpliciter deorsum, deinde grauitas in aqua non secus, ac in terra nulli admixta est, & sic leuitas aeris, tam pura est, quam illa ignis, sed dicitur ad aliud, quia non est potens mouere ad locum, simpliciter sursum.

Quærit in c. 2. Arist. quare graue moueatur deorsum & dicit, quod sicut forma est

perfectio rei ita locus locati, vnumquodque enim intendit suam perfectionem, quæ est in loco, cum habeat virtutem conseruatiuam. prosequitur in cap. 3. eamdem tractationem. in c. 4. facit quæstionem, an grauitas terræ distinguatur specie ab illa aquæ: dicit distingui, quia, elementa distinguuntur ex qualitatibus motiuis, secundo, quia leuitas ignis mouet ad concauum lunæ, non illa aeris, deinde, quia sequeretur, aeris leuitatem detineri a propria forma, ne moueretur ad locum ignis, & sic esset violentia. duæ quæstiones sunt in c. 5. prima, quare corpora latitudinem habentia supernatent, & nō alia, secunda quare, quædam tardius, quædam velocius moueantur. Resp. Arist. quædam corpora de facili esse diuisibilia, vt ignis, aer, aqua, quædam de difficili, vt terra, corpora igitur, quæ habent latitudinem, magis sub se comprehēdunt, ideo supernatant, quibus vero acuta est figura, minus sub se cōprehēdunt, & ita facilius diuidunt, subiectum corpus. quo ad secundum dico, corpus, quod habet qualitatem motiuam, quæ magis superat resistentiam medij, ferri celerius per medium.

Dubitationes.

Dices, eadem eſt cauſa vtriuſque leuitatis, ideſt caliditas, ergo vna non diſtinguitur ſpecie ab alia, Reſp. non ſola caliditas eſt cauſa, ſed in aere cum humiditate.

Dices, vapor humidus habet leuitatem igneam, ergo. Reſp. admixta eſt exhalatio terreſtris, & ſicca, & ſic ſol calefaciens generat igneam leuitatem, adiutus modica ſiccitate.

Dices, grauitas aquæ nata eſt mouere ad centrum, ergo. Reſp. illum motum non fieri ſecundum propriam inclinationem, ſed cõmunem, ne detur vacuum.

Finis Quarti Libri.

LIBER PRIMVS DE GENERATIONE.

ARistot. tractat in hoc libro de elementis, & ideo primo loco quærit, an danda sit generatio, & corruptio, quid sit, quomodo differat ab augmentatione, & alteratione; verum, quia hæc omnia non possunt sciri sine cognitione mixtionis, maxime, de actione, & passione tractat in hoc libro. in secundo vero de qualitatibus actiuis, passiuis, & illorū differentijs.

Quidam dixerunt, ex c. 2. & 3. vnum esse principium, & hi non possunt distinguere generationem ab alteratione; quidam dixerunt esse plura, sed suis rationibus id non possunt defendere.

Aduertendum dupliciter, aliquid posse dici generari, aut corrumpi, vel simpliciter, vel secundum accidentia, quod generatur simpliciter, generatur ex non ente, i.ex materia quæ potestate est, sed non actu, quam ignorantes antiqui, errauerunt ponentes loco materiæ, corpus quoddam, & sic lapsi sunt in alteratione͂, nam quidquid adueniebat, erat accidens.

Generationes, & corruptiones rerum sũt sempiternæ, & quia causa efficiens æterna est, & quia materia semper est sub aliqua forma.

Hinc facilis est differentia, inter generationem, & alterationem, nam ex ca. 4. aliud est corpus, aliud qualitas; subiectum enim, & passio diuersa sunt, alia igitur erit mutatio ad passionem, alia ad subiectum, & consequẽter, alia erit mutatio, quæ est ad subiectum, alia alteratio, quæ est ad qualitatem.

Alteratio sic definitur, est motus per quẽ corpus naturale sensibile permanens idem numero sub vtroque termino mutatur, inter qualitates tertiæ speciei; cum igitur ex humido in siccum, & ex calido in frigidũ, aliquid mutatur, alteratio est, cuius termi-nis subijcitur, nec ignis, nec aqua genita, sed materia prima, quę, sicut in formas substan-

tia-

tiales mutatur,ita in qualitates.

Generatio est mutatio, qua totum mutatur,& nihil remanet, & per mutatur, intelligitur terminus,& non subiectum.

Ab hac definitione separatur nutritio, quia totum nutrimentum non conuertitur in totum,sed in illam substantiam,quæ pars fit alterius, ex c.5. Distinguitur generatio, ab augmentatione;nam id quod generatur, vel alteratur, non necessariò mutat locum, id autem, quod crescit mutat, item quod mouetur localiter,mutat locum, vel secundum totum,vel partes,illa autem, quæ augentur, & diminuuntur,occupant maiorem,vel minorem locum.

Id, quo fit augmentatio, est corpus, & magnum,idest alimentum; quod enim non habet magnitudinem, sed est indiuisibile, non potest facere maius, & illius, quod est tantum potestate maius,non est augmentatio;sed potius, siquid tale reperitur,in rerum natura,quantitatis generatio.

Nutritio est conuersio alimenti in substãtiam aliti, facta virtute caloris naturalis, vt instauratio in eo fiat, quod cęperat absumi, calor igitur est instrumentum, & alimentũ est obiectũ, idest omne illud,quod a viuente confici potest, & conuerti in substantiã.

Augmẽtatio est accretio magnitudinis, decretio vero eiusdem diminutio, & quoniam augmentatio animatorum non est separata a nutritione, eadem sunt organa, idẽ obiectum, solum est differentia in vsu, & tempore, quia virtus animæ agit vsque ad initium iuuentutis, deinde cessat; nutritio vero toto tempore. huius est ratio, quia calor naturalis est fortis, & plus conuertit de nutrimento, quam perit de corpore, sed postquam ventum est ad ætatem consistentem, non plus conuertit, sed tantundem. sed nota, quod calor naturalis tandem debilitatur, ita vt non possit tantum conuertere, quantum absumitur de corpore; quapropter fit decrementum & venit senectus.

Differt augmentatio ab impinguatione, quia hæc non fit per omnia membra, sed solum carni additur superflua quædam humiditas orta ex bono sanguine, vt enim fiat augmentatio debet minori quantitati, addi maior, & hinc colligitur rarefactionem, & condensationem, non esse augmentationẽ, & diminutionem quia manet eadem quantitas numero, variata sola qualitate.

Diminutio est motus, quo debilitate caloris naturalis, secundum omnia membra, minorem quantitatem aquirit, oritur autẽ, hæc

hęc debilitas, vel ab exuitate humoris, vel ex impuritate eiusdem, vt patet in lucerna olei.

Neque alimentum, neque aggregatum augetur, sed id cui apponitur, quia hoc remanet ante, & post augmentationem, & hæc est prima proprietas. secunda fit augmentatio aliquo accedente, sicut interno recedente diminutio. 3. Eius quod augetur quæ ibet pars augetur, sic eius quod diminuitur. 4. propter augmentationem non est ponēdum vacuum, sunt enim plurimi meatus pleni humore, vel corpore tenui. 6. augmentatio fit adueniente aliquo corporeo.

Nutrimentum tale est potentia, quale est actu id quod nutritur, sic magnes non trahit quodlibet, sed ferrum cum quo familiaritatem habet.

Idem subiecto siue re ipsa est id, quod nutrit, & auget, alimentum enim vt potestate caro est nutrit, sed vt caro quanta auget, animal tamen semper nutritur, non vero semper augetur.

In capite 6. tractat Aristot. de tactu, qui est matematicus, quando videlicet duo corpora se tangunt, physicus, quando insuper agunt, & patiuntur, virtualis, quando corpus sua virtute mouet rem aliquam, vt intelli-

telligentia cœlum anima corpus cœlum hæc inferiora.

In c 7.& 8.agit de actione & passione, & dicit quod agens,& patiens sunt similia materia,& genere,dissimilia forma, & specie. Dicit deinde esse impossibile, quod simile agat in simile quia idem in se ageret & omnis actio in hoc tendit,quod passum assimiletur: dissimilia tamen omninò esse nō possunt, quia sic quodlibet pateretur a quouis, vt calor a sapore.

In c.9.tractat de proprietatibus requisitis ad actionem, & passionem prima est,agens potestate tale est,quale agens actu.2.patiens partim patitur, partim non,aptum tamen est pati ex omni parte.3. magis, vel minus patitur quatenus magis, vel minus præparatum est ad formam agentis recipiendam & ad hoc adiuuat meatuum multitudo.4. agens nō potest agere in remotum nisi prius agat in medium, vltimo patiens debet esse intra sphæram actiuitatis agentis.

In capite vltimo agit de mixtione & probat dari,quia si elementa remanerent essent iuxta se posita, si corrumperentur non essent,remanent igitur virtute: ablata enim forma remanent qualitates quæ redactæ ad æqualitatem transeunt in compositionem.

Cer-

Certum est dari mixtionem, quia in media regione aeris generãtur ranę, & tamen ibi non est semen; sunt autem proprietates mixtionis, vt contraria sint actiua, & passiua inter se mutuo, vt virtute sint paria, vt videlicet virtus vnius superet resistentiam alterius.

Dubitationes.

Dices caro nutritur carne ergo nutritio fit a simili. Resp. quod necessario caro debet ante corrumpi qua corrupta fit nutritio fit enim corrupto illo, quod actu erat.

Dices in quo differt mouens ab agente, Respon. quia agens imprimit suam qualitatem in passo deinde agens agit per contactũ; & agendo patitur non uero mouens.

Dices ignis maior absumit minorem ergo simile agit in simile. Resp. est per accidens consumendo videlicet fomitem minoris qua ratione in dissimile agere dicitur.

Dices quomodo fit reactio. Respon. qualitas quæ maximè agit minimè resistit quare non comparatur efficacia agentis cum actiuitate patientis, sed actiuitas vnius cum resistentia alterius, & nota quod dum agens agit, etiam passum, re agit, agens extendit suam

suam actionem,ita tamen, vt numquã perueniat ad extremum suæ actiuitatis, qualitas debilitata remanet magis remissa in parte repassa, quam in passo. interim dum debilitatur pars repassa, totum agens agit in passum corrumpendo qualitatem passi, vt sibi assimilet partem repassam, & sic fit reactio, sed de hac re lege Pomponatium.

Dices, si patiens debet esse tale potestate quale actu est agens, sol erit calidus actu. Respondeo, propositio valet solum in agente vniuoco.

Dices in media regione quo modo sunt. 4 elementa? Respon. radij mouẽt, & miscent elementa, & ignis virtute motus cœli spargitur, & deórsum fertur.

Dices illa propositio: vnius generatio est alterius corruptio non est vera, quia quando corrumpitur homo nihil generatur. Resp. alia est forma partis, alia totius, illa est incorrupt. non hæc idest humanitas, & hæc, non illa corrumpitur, & ad separationẽ animæ à corpore generatur forma cadaueris.

Dices, quomodo manet idem nu. ante & post augmentationem, si semper nouæ partes adduntur. Resp. quia remanent partes principales; secundo quia adduntur partes similares.

Dices

Dices diminutio non habet causam extrinsecã, quia cum idem sit causa oppositorum, & augmentum, & diminutio sint opposita eadem ratione augmentum esset à causa extrinseca, quod est absurdum non ab intrinseca, quia intrinseca sũt materia, & forma quæ sũt conseruatiuæ rei. Resp. calor naturalis per accidens est causa: intendit enim sui conseruationem consumendo humidũ & sic præter intentionem suæ naturæ sequitur per modum sequelę sui ipsius corruptio ad corruptionem humidi: causa autem per se diminutionis est extrinseca idest intẽtio primi agentis.

Dices potest ne dari passibile indiuisibile vt minima caro. Resp. caro minima est indiuisibilis, quia non potest diuidi in partes eiusdem speciei, & sic est impassibilis: est vero diuisibilis in elementa.

Dices aqua se infrigidat, ergo idem potest in se agere. Resp. infrigidat per se, sed non primo, & hæc actio quæ est a generante, vt quod a forma, vt quo: est perfectiua non corruptiua.

Finis Primi Libri.

LIBER

LIBER SECVNDVS DE GENERATIONE.

ELEMENTVM ex c. 1. est corpus simplex, ex quo aliud componitur, vel est corpus ex tertio cœli, in quod cætera diuiduntur, in quibus inest potentia, vel actu, ipsum autem in forma, diuersa, est indiuisibile, idest in corpora diuersa specie, ex quibus patet excludi cœlum, quod est principium aliorum corporum, cum sit effectiuum, & non materiale, excludi etiam mixta, quorum nonnulla sunt materia aliorum corporum, sed non omnium rerum.

Materia elementorum, non est corpus, sed ipsamet materia hęc pôt demonstrari ex ipsorum mutua transmutatione, non enim in se conuerterentur nisi communis substaret materia, alia tamen est ratio principiorum naturalium, & elementorum; nam illa sunt com-

communia, omnibus rebus hæc vero sunt mixtorum solum.

In c. 2. ex proprietatibus ducit nos in cognitionem formarum elementorum quæ de se notæ non sunt; ex actione igitur elemẽti, quæ proficiscitur à qualitate, cognoscimus formas, hinc est, vt illarum loco vsurpentur qualitates, quæ sunt in summo, & etiam remissæ; nam ignis est secũdo siccus, sed primo calidus, sicut aer, secũdo calidus, & primo humidus, & hæc secunda qualitas, non est causa actionis elementi, sed meliorẽ facit actionem.

Duæ sunt qualitates actiuæ; siccitas vero & humiditas dicuntur passiuè, quia videlicet sunt minus actiue, actio enim illarum consistit in vi congregandi, quæ in actione cernitur, harum vero in eo, quod facile, vel difficile extremitate sua, vel aliena terminẽtur, quod in facilitate, vel difficultate patiendi consistit.

Calidum est, quod cõgregat ea, quæ sunt eiusdem generis, & disgregatque diuersi frigus, quod congregat, quæ sunt eiusdem, & diuersi: Humidum est, quod facilè suscipit terminos alienos, siccũ verò, quod termino proprio finitur, hinc patet, terram esse magis siccam, quam ignis, quia licet facilè ignis terminetur se ipso, facile etiam dilatatur,

plus

plus quam terra, similiter aer plus est humidus, quam aqua, quia facilè cedit, nullamq; figuram retinet, & quamcunque recipit. dicitur tamen aqua humidissima, quia maxime humectat, & quia in corpore mixto alienum terminum facile suscipit.

Quatuor sunt elementa; quod probat Aristot. in c. 3. ex comminationibus; Calidum enim, & frigidum, cum sint contraria, sicut humidum, & siccum non possunt esse in eodem subiecto.

Elementorum proprietates sunt, vt nullum elementum sit purum, propter vtilitatem nostram. 2. ignis est summe Calidus, sicut terra summe frigida, & quamvis ignis plus exsiccet, quã terra, non est tamen magis siccus, sed hoc facit ratione caliditatis. 3. elementa extrema sunt priora. 4. sicut ignis aduersatur duabus qualitatibus aquæ, ita aer terræ. 5. elementum habet vnam qualitatem in summo, altera non.

Ex c. 4 quodlibet elementum potest trãsmutari in aliud, quia corruptio fit ex cõtrario, & illa sunt inter se contraria, verum est tamen, quod symbola facilius transmutantur, quia est satis, si corrumpatur vna qualitas, sed aduerte quod aer, verbi gratia, non fit aqua statim, ac frigidus fit, quia insuper requiritur, vt densetur, & fiat grauis, nota,

etiam,

etiam, quod ex duobus dissimbolis possunt generari alia duo, si enim aeris humiditas corrumpatur a siccitate terrae, & calor vincat frigiditatem, oritur calidum, & siccum, similiter ex aere, &c. potest generari aqua, corrupto aeris calore, & destructa siccitate terrae.

Elementa symbola non possunt transmutari in aliud tertium actione propria; si enim in eis corrumpatur vtraque qualitas, nullum elementum fiet, si autem manet vna in vtroq; vel erit eadem, vel contraria, si primum non erit elementū, cum requirantur duae, si secundum contraria erunt in eodem, quod non est possibile, aliena tamen virtute idest Solis & Coeli potest ignis in terrā & è contra conuerti. in tribus sequentibus Arist. disputat contra antiquos.

Omnia mixta constant ex quatuor elementis, vt patet ex c. & requiritur enim terra propter consistentiam, & aqua propter figuram & cum ista duo simul alterentur, & alteratio fiat à contrario, necesse est dari ignē contrarium aquae, & aerem contrarium terrae.

Generatio est perpetua ratione primi mobilis, & ratione obliquitatis in zodiaco est varia, & diuersa; quod probat Aristoteles, quia probabile est, in illā regione, vbi solum

est vna dies,& nox omnia languere; secundo quia solis absentia videntur omnia corrumpi, quemadmodum viuificantur præsentia, potest etiam probari perpetuitas generationis, ratione finis, quia vnum quodque appetit semper esse, ne igitur appetitus naturalis sit, frustra per generationem, res semper erit non eadem numero, sed specie adde, quod elementa inuicem transmutantur, & vnum generatur ex alio, & datur circulus, nam semen generat hominem homo, semen &c.

Dubitationes.

Dices, lux est in primo corpore, & nobiliori, idest in cœlo ergo primæ qualitates nō sunt primo primæ. Resp. sunt primæ inter contrarias.

Dices, motus localis est prior, motu alterationis; ergo grauitas, & leuitas sunt primę. Resp. non omnis motus localis est prior, sed illæ cœli, quod non est graue, nec leue.

Dices, caliditas, & frigiditas, ad inuicem se compatiuntur, idest in tepido, ergo datur quintum elementum. Resp. verum est in gradu remisso non intenso.

Dices, non fit transitus ab extremo ad extremum, sine medio, ergo ignis non potest generari ex terra. Resp. propositio est vera

in

in motu locali non alterationis; nam si ignis approximetur terræ potest generari.

Dices, ignis non potest causare dispositionem aeris, quia non est humidus, ergo per illius virtutem non generabitur aer ex aqua, & terra. Resp. generabitur ignis non idem numero, sed specie.

Dices, ergo siccitas terræ, quæ conuertitur in ignem erit summa in igne, & sic in vno elemento, erit duplex in summo. Resp. non est æque in summo sub forma ignis, & terræ.

Dices, ergo cum siccitate ignis si non est summa, potest stare gradus aliquis humiditatis. Resp. potest stare ratione siccitatis, sed non caliditatis, quæ cum sit in summo consumit humiditatem.

Dices, symbola in transmutatione sunt ne eadem specie, vel numero? Resp. specie, quia alias forma non esset primo actuans materiam.

Dices, multa sunt mixta vt plumbum aurum, in quibus non sunt elementa leuia, vt aer &c. ergo plumbum, aurum non sunt grauiora terra. Resp. non sunt grauiora terra elemēto naturali, sed terra alleuiata radijs.

Dices, corrupta forma substantiali manet eadem quantitas in genito, & corrupto, ergo corrupta forma non corrumpuntur

omnia accidentia; subiectum enim quantitatis est materia; alias omnis forma esset quanta, & corruptibilis. Respon. subiectum quantitatis est compositum, radix vero dicit Auerroes, est materia, aliquando sola forma, nam in cœlo secundum ipsum, non est materia, tamen est quantitas. D. Tho. dicit, esse solam materiam, in his vero, quæ habēt formam corruptibilem, esse materiam cum forma.

Dices, forma indiget dispositionibus, quia non recipitur sine alteratione, quæ est inter qualitates, ergo subiectum erit materia. Respondeo dispositiones sunt in materia simul cum forma corrumpenda, vel secundo dispositiones sunt in materia trasmutationis, non informationis, & hoc ne dicamus, actum secundum præcedere primum.

Dices, quare non potest idem bis numero generari. Resp. ad generationem requiritur alteratio, sed duplex alteratio habet duplicem terminum, cum ergo terminus sit compositum, duplex est compositum, deinde materia est in potentia ad formam producendam, non præteritam.

Finis Secundi Libri.

LIBRI QVATVOR METEORORVM.

IN primo capite assignat Aristotiles subiectum, & dicit esse corpus simplex, mobile ad formam mixti imperfecti, quatenus ad ipsum tendit per generationem; dicuntur autem mixta imperfecta comparatione ad animatum, vel ex instabili varietate elementorum, & quia rarissime proueniunt, non tamen sunt fortuita, quia quoties fiunt, semper eodem modo gignuntur; in primo igitur libro continentur, quæ generantur in igne, in secundo libro, quæ ex aqua in media regione aeris, vel infima, vt sunt pluuiæ, nix, grando, ros, pruina, in tertio, quæ fiunt in aere, vt sunt venti, in quarto, quæ in terra.

In cap. 2. 3. & 4. Arist. dicit, causam materialem esse elementa efficiẽtem corpora. cę-

lestia, quorum virtute eleuantur vapores, & exhalationes r.ã excitant fumos, & in generant ill's leuitatem igneam, vel aeream, deinde cooperantur in generatione mixti ex materia iam subleuata in mediam regionē, vel supremam, inde est, quod in quibusdam regionibus generantur quædam metalla, quia cęlum concurrit suo influxu, & homines ratione diuersarum regionum sunt diuersorum morum, & sic duorum fratrum, vnus est inclinatus ad scientiam, alter non; agunt autem corpora cęlestia per lumen, & motum, vt patet in speculo, vbi aer inclusus ita accenditur, vt comburat stuppam, & radij lunæ causant calorem in plenilunio; eo enim tempore noctes sunt calidiores, agunt etiam per influentias; nam quædam generantur in terra, quò non perueniunt radij solares: est autem influentia virtus occulta spiritualis nullo sensu perceptibilis, & quæ nullo obstante corpore impediri potest. prosequitur deinde Aristotiles tractationem impressionum, sed primo diuidit aerem in tres regiones, prima pertingit vsque vbi vis calefactiua cœli remittitur, secunda est vicina soli, per quam radij solis transfunduntur, sed non calefaciunt, tertia vbi radij solis reflecti desinunt; tertia est frigida, & densa, quia calor est rarefactiuus, & frigus condensat dilatatur

tatur cor circa pectus à quo lentè diffunduntur spiritus vitales.

Hic quærit Aristoteles, c. 5. causam materialem impressionum ignitarum, & dicit esse exhalationem, pro qua re nota distingui exhalationẽ à vapore, quia est spiritus siccus excitatus à terra, vapor autem spiritus calidus suscitatus ab aqua, calor solis in his generat subtilitatem, & attollitur exhalatio vsque ad primam regionem aëris, vapor autẽ ad mediam regionem. Impressiones igitur generantur virtute astrorum, ex ista exhalatione sursum rapta, & maximè vbi materia copiosissima est excitata; Differunt figura, ita vt maximè ex hac sit accepta distinctio, non tamen distinctione vera specifica, quia omnes sunt sub eadem specie; aliquando igitur videntur astra, globus, capra saltãs, stella titio ardens, & multa alia ex diuersitate figuræ, & motus.

Hic quærit cap. 6. causam hiatuum, voraginum, colorum, quæ omnia sunt exhalationes igneæ lumine perfusæ; & apparent diuersi colores, vt in Iride; qui tamen verè ibi non existunt. exhalatio igitur calida, & sicca incẽditur, & generantur flammæ, suffunditur lumine solis, & astrorum, & apparent ex reflexione luminis solis, & astrorum varij colores iuxta varietatem exhalationum, nam

fi incidafit in nubem crassam, quia lumen non potest penetrare, videbitur nigra, si verò paulò sit rarior videbitur color purpureus; si autem ad maiorem accedat raritatē videbitur croceus, qualis apparet Oriente sole, vel Occidente; quod si tanta fuerit raritas, vt per eam facilè transeat lumen, & se conspicuum faciat, apparebit color albus, quod si partes eiusdem nubis erunt quædam rariores, quædam densiores, diuersi erunt colores, vt rubri, & viridi, ita vt in medio videantur habere quemdam hiatum, & scissuram iunctam cum profunditate, & licet sint omnes isti colores in æquali distantia, tamē videtur magis distare albus, quàm niger, quia niger debilius, ac minori intensione, albus verò maiori visum excitat. hinc patet, quod generantur hiatus ex calida exhalatione sursum elata perfusa lumine solis, cuius medium densius est extremis, & ideò medium longè distare videtur. & apparet quædam scissura cum profunditate, quā hiatum appellamus. si vero absuerit, non tamen ita longè, appellatur vorago, si verò amplior fuerit, dolium dicitur.

De

De Cometa.

COmetæ causa efficiens est cœlum: ita in ca. 4. primi Meteororum materialis exhalatio calida, & sicca: Est tamen diuturnior cometa, quam flamma quia attracta est maior exhalatio: diuersitas cometarum est ex diuersitate exhalationem: nam cum sparsa est exhalatio, dicitur cometa crinitus, si verò ex inferiori parte accenditur dicitur barbatus, si in longum caudatus; ex quibus patet cometam esse naturæ elementalis, sortitur enim caliditatem, & siccitatem ignis, quod si non videtur ignis est propter raritatem: quoniam autem terra remanet arida, propter copiam exhalationum, quæ ascendunt cometa est signum sterilitatis, & quia exhalationes repercutiuntur in media regione aëris a corporibus densis, & frigidis sunt causa ventorum & discordiæ, rā mouent coleram in hominibus; & sunt inditium pestis propter aeris corruptionem: & iuditiū mortis Principum propter immodicam eius calefactionem.

De Circulo.

Prouenit circulus ex exhalatione rapta sursum, ita c. 9. nam lumen incidens in exhalationem refert nobis speciem circuli, quia exhalatio est collecta in figuram circularē, est alius circulus cælestis, cuius Macrobius C. XV. in somnium Scipionis vult causam materialem esse stellas, efficientem lumen cœli, & dicit eum apparere in gemini, vel sagittario.

De Impressionibus humidis, & de pluuia.

Isti habent pro materia vaporem, pro efficiente cœlum, ita c. 15. generantur autem in secunda regione aeris, licet per accidens etiam in infima. generatur autem pluuia sic: humidus vapor eleuatur vi solis, densatur à frigore, deinde in guttas per globos deorsū fertur; colligitur autem pluuia in globos ad naturæ conseruationem: & fit pluuia tēpore hyberno potius, quam æstate, quia calor dissipat materiā, & multa sunt nuncia pluuiæ. nebula sic generatur; quædā partes vaporis sunt rariores, & per calorem separantur à

den-

densioribus, & sparguntur nocte sequenti in infimam regionem aeris, & sic nebula dissipatur vi caloris, & est signum serenitatis nebula, quia ex illa colligimus descendere totam materiã pluuiæ, tamen quando venit ante pluuiam, indicat non serenitatem; sed pluuiam, quod tunc fit, quando pauci vapores attracti sunt, & subleuati, & in nebulam conuersi deorsum cadunt.

De Rore.

Ex c. 2. generatur ros ex vapore eleuato, paucitate caloris, qui vapor frigore noctis interueniente ducitur deorsum, ac incrassatus in aquam concrescit, & quibusdam guttulis herbis, & arboribus adhærens fit ros. pruina vero generatur ex pauco vapore, qui eleuatus prius congelatur quam in aquã denseretur: fit autem tempore frigido, & locis frigidis; quia est prænuntia gelidæ hyemis, & differt essentialiter a rore, quia ros est calidus, & humidus pruina vero humida, & frigida: item ros non generatur, nisi sereno cœlo, pruina vero nisi turbido, & cum est plena rore citius euaporat, quam si esset plena pruina propter suam subtilitatem, & herba aspersa tali rore arescit, & oues, quæ comedunt, moriuntur propter humidum aerem,

& ſiccum terræ: aliquando ros habet ſimilitudinem liquidi mellis, ſole torrente ſuis radijs humidum, herbas huiuſmodi ob melleā dulcedinem pecudes appetunt, & paſcūtur. colligitur etiam ros floribus aſperſus ab apibus, & ob eandem cauſam congelaſcens, iſte vapor adhæret lapidibus, & metallis in fine hyemis & principio veris: frumēta collecta putreſcere facit, ſereno fit tempore, reddit aues lætas & hinc concipiunt fœtum.

De Niue.

Ex c. 12. eædem ſunt cauſæ generationis niuis, & pluuiæ, nā generatur ex nube priuſquam diſſoluatur in aquam congelata frigore: fit in media regione tempore hyemis, eſt enim calor in infima regione, quæ excitat vapores: quod ſi quis quærat, quare non deſcendit nix æſtate. Reſp. quia calor reſoluit illam, antequam deſcendat, conuertitur in aquam calore infimæ regionis, cuius ſignū eſt, quod aliquando videtur deſcendere nix cum pluuia; accidentia niuis ſunt, quia extremè albet, oculorum aciem obtūdit, meſſem auget, in montibus altis perdurat, radices nutrit. Plin. dicit niuem non cadere in alto mari.

De

De Grandine.

Ex c. 13. Generatur grando in media regione ratione frigiditatis, propter antiparistasim, nubes enim in pluuiam concrescunt, quæ guttatim vehementia frigoris congelatur, & grando appellatur, & quanto maius est frigus regionis, tantò est grandior, aliquando etiam fit in infima regione, quando guttæ ex media in infimam descendentes, & in contrarium concurrentes contrahuntur, & vniuntur, ex qua quidem vnione quædam vehementia frigoris sequitur per antiperistasim, quam congelatio concomitatur. vnde fit, ut quando hoc modo generetur, initium sumat generatio in media regione, & absoluatur in infima; nec obstat, quod aquæ fontanæ hoc modo non congelentur in æstate, quia ad congelationem opus est crassitate terrestri. hinc putant aliqui aquam puram nihil habentem rei peregrinæ non posse congelari: generatur ergo grando ex vapore sursum eleuato vsque ad mediam regionem, quæ ibi densatur in nubem, nubes vero in pluuiam dissoluitur; huius guttæ priusquam decidant, ob nimiam eius loci frigiditatem congelantur; fit autem grando rarius in hieme, & æstate, frequentius autem autumno,

no, & vere, quia hoc tempus satis calidum est ad excitandos vapores, neque adeo vehemens, vt dissipet; satis etiam humidum ad præbendam materiam eleuando vapores; est etiam frigidum ad congelationem ob circunsistentiam caloris contrarij, quo fit, vt frigus mediæ regionis non mediocrè incrementum accipiat; hyeme autem grando, quia infima regio nõ habet calorem, qui possit augere frigus regionis, est rotundæ figuræ, aliquando triangularis, quia frigus non ita benè potest condensare, antequam decidat; aliquando videtur habere figuram animalis, & hoc est ratione constellationis, aliquando decidit cum aqueis guttis, quia ea pars nubis ob languorem frigoris non cõgelatur, sed sine concretione cadit; suprema vero asperitate frigoris congelat.

De Generatione Fontium.

In c. 14. & 15. Dicit Aristoteles, generari fontes ex aere incluso in cauis terræ ratione perpetui frigoris condensantis, aer enim paulatim transmutatur in guttas, quæ per meatus terræ currunt, & in vnum confluunt, & quia in locis montuosis est multum aeris propter maximas cauas, ideo sæpissime fiunt fontes in montibus; ascendunt

autem

autem aquæ, vt dent locum aeri, qui continue succedit ratione illa, ne detur vacuum.

Tertio, quia aqua ascendit ad æquilibrationem, nam si sit nauis in alueo, & sit perforata, ascendit aqua vsque ad æqualitatem superficiei..

De Montibus.

Quidam dicunt, ex reciproco æstu Maris multum terræ, & arenæ accumulari, & ita generari montes; aliqui attribuunt hanc violentiam ventis; dicunt enim eos suo turbine excitare multum terræ, alij præcipuam vim esse in motu terræ, qui cauernosas valles, & montes faciat; aliqui naturalem causam trahunt ex syderibus, quorum virtute terra rarefit, & siccata simul attollitur, & hoc est probabilius; est igitur virtus quædam occulta in stellis, quæ pro varietate temporũ vario motu cœli prædominatur.

De Mari.

In primo capite secundi Meteororum, Aristoteles recitat tres opiniones antiquorũ, de generatione Maris, & salsedine, quas & reijcit, in secunda autem ratione, contra primam opinionem non tractat, nisi vt

ex

ex causis inferioribus contingit, eo quod cōtemplatio virtutis astrorum non pertineat ad Physicum, in diuersis enim fluminibus diuersa est causa, vt in Nilo flumine Aegypti, qui sole existente in cancro totum Aegyptū operit; sed de his Pomponius.. Mare igitur fluit, & refluit vbi primum Luna supra nostrum Orizontem scandit gradatim, mare continuo intumescēre, donec ad meridianū perueniat, a meridiano autem Luna vergente in occasum inundat, donec partem cæli meridiano contrariam obtinuerit, neq; vmquam eodem tempore, quo pridie in sequenti die refluit, sed semper aliunde, & alio tēpore ex oriente propter motum suum, quo contra firmamentum singulis diebus tredecim gradibus Orientem versus retrocedit, nec mirum si vim syderis Mare sentiat; quoniam herba helyotropium semper solem intuetur, & concomitatur, & vim solis motricem nocturno tempore præsentiens ad Orientem se conuertit; imitatur quoque Oceanus varietatem incrementi, & decrementi lunæ.

De

De ſalſedine Maris.

Capite 2. & 3. Ariſt. tractat de ſalſedine maris,& poſt quam dixit eſſe ingenerabile, & incorruptibile,& habere eundem locum, elementum aquæ , quia obtinet eundem locum ſuper ſuperficiem terræ, dicit quod ſalſedo maris põt prouenire ex duplici cauſa,primo ex commixtione crudi,ſiue inconcocti terreſtris cum humido,ſecundò ex cõmixtione terreſtri aduſti cum humido,quomodo contingit ſalſedo in aqua per calcẽ, & cineres collata; ſic autem generatur ſalſedo;ſol ſuo calore adurit fundum maris,exhalatio ſubleuatur a ſole per corpus maris, hæc exhalatio aſcendit ad infimam regionẽ aeris,& vna cum pluuia,quæ etiam eſt amara deſcẽdit,& ſic mare redditur ſalſum,aqua vero fluuiorum non ita, quia non eſt craſſa, denſa,nec exhalatio terreſtris, neque aſcendit ad infimam regionem,& quia exhalationes ſunt ſubtiliores, & altius aſcendunt ad impreſſiones generandas, & quia exhalatio ex anguſto loco ſubleuata non poteſt in eũdem locum deſcendere,quia diſſipatur à vento,& non deſcendit diametraliter.

De Ventis.

Dicit Aristoteles c. 4. ventos generari ex exhalatione calida,& sicca, quæ dum ascendit ad secundam regionem, depellitur deorsum a frigore illius regionis. est autem ventus quidam halitus siccus, quẽ tellus perfundit huc illuc per terram, & mouetur lateraliter vellet.n. sursum ascendere, sed quia leuis est, impellitur à frigore; ne autem moueatur contra naturam, mouetur lateraliter; potest etiam dici id esse ratione syderum, nam oriẽte canicula flant aquilones, alij alijs syderibus.

Dicit vespere, & mane plus spirare propter temperationem caloris, meridie verò non, quia sol dissipat suo calore, & media nocte, quia non est calor, qui excitet exhalationes, æstate etiam,& hyeme cessant venti propter calorem,& frigus docet deinde Aristoteles qui nam venti respondeant partibus anni,& diuidit terram in quinque zonas:comparat deinde Aquilonem cum Austro docẽs hunc spirare a polo antarctico,sed de hac re in problematibus sessione 24.

Docet c. 6. qua parte mundi spirent venti, quinam sint contrarij, qui sint principales postremo dicit eorum efficaciam ostendens

qui

qui humidi, qui ficci fint, qui ęftiuofi, qui niuales, qui flumina parant, qui grandines nocte, multos effe orientes. & occidentes, nam alius eft æftiuus fiue folftitialis, ea pars cœli: Vnde fol oritur in folftitio, æftiuo in cancro, punctum vero pofitum ex latere eft occidens æftiuus, alius eft oriens æquinoctialis, ideft ea pars cęli; Vnde fol oritur e regione per diametrum tempore verni æquinoctij, quod fit fole ingrediente arietem, punctum verò e regione per diametrum pofitum dicitur occidens æquinotialis, quod eft in principio libræ, fi quis totum cœlum æquis partibus diuidat. rurfus eft alius oriens hybernus, punctum fcilicet, vnde fol oritur in folftitio hyberno. quod fit dum ingreditut capricornum, & huic opponitur, licet non fecundum diametrum, aliud punctũ in quo eft occidens hybernus fiue brumalis: ex his patet qui venti contrarij fint, illi videlicet qui fpirant diametro inter fe diftantibus, & qui venti habeant qualitates contrarias, cur; proueniant ex diuerfis partibus cęli, &c.

De Terremotu.

Capite feptimo. & octauo docet Ariftoteles generari ex exhalatione ficca, & calida,

quæ leuitate sua quærens maiorem locum ascendere, & inueniens impedimẽtum idest soliditatem terræ, quæ resistit, magno impetum terram concutit, ita vt aliquando ipsa se attollat in montem; aliquando generatur caua secundũ quod maior, vel minor est copia exhalationis; generatur autem maxime in locis montuosis, & marinis, & vbi nõ sunt venti super terram, & huic terremotui videtur esse similis quidam spiritus per occultos meatus in corpore animalis vadens, qui aliquando quatit, & tremefacit totum animal: signa terremotus sunt aquæ turbidę puteorum.

De tonitru, fulmine, fulgure, & coruscatione.

Capite vltimo dicit esse exhalationem inclusam in nubibus, quæ exitum quærens, & non inueniens erumpit, & ex motus impetu incenditur, & dicitur fulmen; tonitrus verò est sonus, qui ante incensionem exhalationis concussu nubium excitatur.

Dicit postremò Aristoteles prius fieri tonitruum, postea fulmen, sed fulmen ante videri, quàm audiri tonitruum & hoc est facilè ostendere ex natura, ac vi auditus, & visus, quorũ sicut hic & nobilior est, & excellen-

tior, ita rem longius positam citius euidentius quæ percipit, quam auditus, nam visus percipit suum obiectum à subita mutatione, auditus non sic, nisi concurrente motu, qui sonum defert per medium, sic videmus ante sublatam esse securim, quam sonum audiamus excitatum. fulmen, vt ab alijs distinguitur, est exhalatio magna eruptione deorsum cadens. fulgur est exhalatio arctiori fissura, & veluti rima nubem perfringens, ac minori impetu deorsum cadens. coruscatio dicitur exhalatio in latera nubis validè illisa, & inflammata, quatenus postea subito apparet visum perstringēs: sed omnia sunt idem materia, & specie.

De Procellis.

Tractat Aristoteles c. 1. lib. 3. meteororum de duabus procellis, de Ecnephia, & Tiphone, quæ solent crebro sequi tonitruum, dicit Ecnephiam generari ex exhalatione crassa vndique inclusa, & circunscripta, quæ nubē latè rumpens magno impetu deorsum in gyrum rotata fertur: causam autem huius rotationis esse angustiam exitus dicit Plin.

De area, & Iride.

Cap. 2. Aristoteles tractat de area, iride, paralellis, virgis, & alijs quæ proueniunt ex diuersitate radiorum visu alium respectu luminis cęlestis ꝑ radiũ luminosum intellige lumen per medium diffusum per radium visibile, siue visualem speciem, siue simulacrum ex rebus visu perceptibilibus emanans diffusum per medium; porrò duplex est radius, vt docent perspectiui, vnus perpendicularis, qui cadens in aliquam superficiem facit angulos inequales, quorum alter est obtusus, alter acutus alius est radius rectus, qui spargitur per medium perspicuitatis secundum lineam rectam: est insuper alius reflexus, qui in mediũ crassius quam, vt queat penetrari diffusus in se rectè recurrit, & resilit in aduersam partem, vt videmus in speculo, & ex hac visione duo radij; rectus quia corpore porrigitur, reflexus quia corpore in quod incurrit est protenius duo anguli constituuntur quorum alter incidentię vocari solet, alter angulus reflexionis, qui radio recurrente, & planitie corporis reuerberante clauditur, angulus reflexus qui radio recurrente, & planitie corporis reuerberantis continetur, quorum quidem angulorum vterq; minor est recto,

nisi

nisi vndique in se radij occurrant, tūc enim duo recti anguli constituuntur, præter duos radios prædictos est tertius; qui dicitur refractus. in generatione coronæ halonis, tres radij cōcurrunt rectus reflexus, refractus, estq; halo nubes vniformis æqualem habens raritatem, & densitatem in omnibus partibus, hic prohibitus est penetrare ad extremas partes nubis, & ideo spargitur, ex qua diffusione circulus totus lumine in orbem collustratur; & hic circulus dicitur halo siue corona, & area, quod idem est.

De arcu Cœlesti.

In c. 3. agit de signis pluuię, & serenitatis, & de alijs quibusdam, sed ipsum lege.

In cap. 4. agit de arcu Cœlesti ostendens quomodo ex reflexione radiorum, & refractione Iris generetur.

Capite 5. dicit Aristoteles nunquam apparere Iridē maiorem semicirculo: pro qua re nota quod qui stat in centro orizontis nō videt nisi medietatem cœli; quare oculo posito in centro orizontis iris apparet veluti semicirculus: cęterum irridis arcualis figura per totum Emispherum porrigitur, & cum sol meridianum tenet, iris apparet minimę quantitatis, quia iridis, centrum est in

puncto, quod e regione nostri meridiei punctum respicit directè videlicet sub orizonte, quia meridiei correspondet angulus noctis sicut orienti occidens: generatur Iris qualibet hora, post æquinoctium autumnale; æstate vero non fit nisi incipiente, aut inclinante die., & ratio, quia medio die sol calidissimus nubes vincit, nec potest ab illis imaginē recipere, quas scindit, at mane, & vesperi, cū sit minus calidus potest sustineri, repercuti a nubibus, & cum dies breues sint semper obliquus est itaque qualibet hora etiam dum altissimus est habet aliquas nubes quas ex aduerso ferire potest, at temporibus æstiuis supra nostrum verticem fertur, itaque meridie altissimus terras rectiore linea aspicit, quam vt vllis nubibus possit occurri, omnes enim tunc sub se habet.

De Virgis.

Generantur virgę, ex capit.6. cum nubes fuerit deformis in vna parte rarior, in altera densior. quare refringitur in ea radius solis, & per multas partes nubis, vtpote rariores in longum porrectus longe deorsum videtur, & sic cum guttæ aqueæ. ex nube soluta decidunt radij solis; in eis ita refringuntur, vt quasi virgæ quædam appareant.

De

De Mineralibus.

Lapides generantur ex ſpiritu calido, & ſicco, ideſt exhalatione terreſtri, quæ idonea eſt, vt ſub terra corpus tantæ molis, & duritiei, inde componatur, metalla vero generantur ex vapore. Quocirca, & idonea ſunt, quia vapor humidus eſt vt liquari fundiq; queãt; videmus enim omnia ferè metalla igne adhibito fundi, quemadmodũ, & nubes in frigore dẽsãtur in pluuiã & diſſoluuntur cõtra verò metalla frigore concreſcit, ac conſlãtur ſicut vapor ex actione frigoris, metalla enim ex vapore, vt propria materia conſtant.

De affectionibus quæ conſequuntur mixtum.

De ijs Ariſt. tractat per totum lib. 4. meteororum, & nota quod ex quatuor qualitatibus conſtant omnia mixta, nam artifex eſt calor materia humidum, quod firmum ſit à ſicco, vt recipiat actionem caloris, calido vero adeſt frigidum, vt materiæ proportioni reſpondeat, quare humidum ante actionem nullum terminum habet. poſt actionem caloris ſequitur forma, hanc tranſmutationẽ generationem vocant miſti, illa vero pro

quam

quam mixtū dissoluitur per putrefactionē. Posthæc Arist. tractat de rebus subsistentibus, per quas res ipsæ aut perficiuntur, aut perfectæ,& absolutæ perducuntur ad terminum legitimum sunt aūt digestio, &c.huius sunt species maturatio elixatio assatio. calor enim solus, vt efficiens facit maturationem vt iunctus cum humido elixationem, cum sicco assasionem. sanguis igitur est elixatio quia est a calore cum humido. bilis assatio, quia à calore cum sicco flegma opponitur elixationi; est.n.quid inconcoctū his Arist. subiungit effectus qualitatum passiuarū,quę sunt mollities durities, mollia sunt quæ habent plurimum humidi, dura quæ sicci, & quia hæ fiunt congelatione, & liquatione de his agit in fine 4 meteororum.

Dubitationes.

Prima igitur quæstio est cur non videatur ignis. Respondeo quia est in supremo loco (nam nobiliori corpori debetur nobilior locus,& est maxime rarus;vnde etiam est, vt neque aer videatur,qui tamen est decies densior igne. secunda quæstio est cur media regio sit frigidior, & infima calidior, respondet,quia infima calefit duplici radio, idest di

recto,

recto,& reflexo medio vero nō directo, quia non est dispofita, propter nimiam frigiditatem vaporum. 3. quæstio, quare non generantur nubes in suprema regione respōdet, quia igni est contigua calefit ab eo, vt non possit condensari calore dissipante.

Dices, quomodo per motum localem generatur calor; respōdeo, quia motus dispergit spiritus,& sanguinem, per membra, ita in passionib. animæ per spiritum, varie afficiuntur membra.

Hinc oritur quæstio an materia horum, idest exhalatio, & vapor differant specie ab elementis. Resp. est eiusdem speciei alias vnū elementum non posset immediatè ex alio generari, qui ignis non fit nisi ex exhalatione; secundo, quia vapor reducitur ad aquam & exhalatio ad terram.

Dices, formam substantialem terre, non posse stare sub illa subtilitate. Resp. posse, licet non multo tempore, quemadmodum fumus per se elicitur ex quodam humore liquido ligneo, qui ignis est; cum tamen constet lignum non esse ignem.

Dices quare generantur extra tropicos? Respondeo, quia intra dissipatur vi caloris.

Dices ibi non est corpus durum, ergo nō potest generari sonus. Respondeo esse nubem

bem densam loco corporis duri, erumpit autem tonitrus in inferioti parte nubis, non in superiori, quia in superiori est maior antiparistasis ratione ignis.

Finis Lib. Meteororum.

LIBER PRIMVS DE ANIMA.

PHysicus ex capit. 1. & sequentibus vt docet Arist. considerat de anima, quia qui considerat passiones, considerat & subiectum, quod est non solum corpus, sed anima; est autem scientia de anima nobilissima ratione subiecti, & omnibus necessaria; quia omnes aquiruntur lumine intellectus, & cum non definiatur forma sine materia, quia anima non habet esse completum in specie. non definitur sine subiecto ex operatione autem maxime ex motu, & sensu venimus in cognitionem illius; anima igitur non est corpus, quia non potest esse principium motus, sed vt tale corpus; quod autem sit tale est ab anima; omnes partes animæ quidditate non subiecto distinguuntur, ordi-

ordinantur enim ad diuersas operationes: aliquæ tamen partes etiam sunt distinctæ subiecto; nam visus est in oculo, auditus in aure: non est corruptibilis, quia illud corrumpitur, quod pendet a materia, & per se subsistit quia habet operationem eleuatam super materiam, corruptio autem est separatio ab ipso esse at ipsi proprium est subsistere; est immortalis, quia appetit semper esse, & appetitus sequitur apprehensionem: quinque sunt potentiæ, vegetatiua motiua, intellectiua, sensitiua, appetitiua; appetitiua enim est principium motus in animalibus, & quidditate distinguitur ab alijs; vegetatiua est actus corporis organici, habet virtutem nutriendi, augmentandi, generandi, est tota in toto, & in qualibet parte, sed vt motor est indeterminata parte, potentia specificatur ex obiecto; quia duplex est obiectum, sed quinque potentiæ. Nam vel est corpus animatum, & sic est vegetatiua, vel sensibile, & sic sensitiua; vel ens in vniuersali, & sic intellectiua; vel tendit in finem & sic appetitiua; motiua vero vt anima operatur ad aliquid exequendum; sed de ijs tutius in Theologia.

Dubitationes.

Dices, spectat ne ad Physicum tractare de anima?

anima? Resp. ratione medij, non subiecti, medium enim est sensibile, idest motus, sed de subiecto vt intellectus est, reduplicatiuè spectat ad metaphysicum.

Dices, quo modo ratione obiecti alijs sciētijs nobilissima est illa de anima, cum magis ars, & ingenium demostretur in materia vili primo de partibus, & testatur Auer. 12 Metaphy. 18. Resp. nobilitatem in arte sumi ex materia vili, quia nobilitas materiæ obumbrat vigorem artis: secundo ex difficultate, nam materia vilis difficile recipit formam artis: hinc est quod etiam plus, vt docet Themistius, miramur generationem animaliū ex putri materia ratione tamen obiecti simpliciter est nobilior scientia de anima.

Dices, est ne tantum vna anima in viuente? Resp. maxime, quia viuens vnum est, & si vna non esset: vna reciperetur in alia, & sic esset accidens. Verum nota, quod potentiæ sunt plures ipsius animæ, quia anima rationalis virtute continet sensitiuam, & vegetatiuam.

Dices, animæ imperfectorum sunt ne indiuisibiles? Resp. non, quia educuntur de potentia materiæ, dicuntur tamen aliquo modo indiuisibiles, quia diuisione non perseuerant.

Dices, anima est ne inseparabilis à corpore?

re?

re? Resp. si est aliqua affectio propria animę, quæ non sit communis corpori, est separabilis, si non, inseparabilis, & secundum Aristo. est difficultas, quia licet intelligat anima sine organo corporeo, intelligit tamen obiectum corporeum, verum etiam secundum ipsum est immortalis, vt dicemus in libro 3. Respon. tamen secundo quod anima potest concipi, vt animà, & vt intellectus, est enim differentia, primo de anima tex 28. anima igitur vt sic non potest esse sine corpore, ut vero intellectus cum non sit uirtus organica, sed solum coniunctus secundum operationem, potest esse sine corpore, est enim anima, sicut nauta in naui, qui vt sic dicit respectum ad nauim, tamen potest esse sine illa; fallitur ergo Alexander, qui dixit animam esse inseparabilem, & mortalem.

Dices, qua ratione probatur animam esse totam in toto, & in qualibet parte? Respon. quia potentiæ animæ, quæ non possunt separari a propria forma, sunt in toto, & in qualibet parte,

Dices, videtur Aristot. dicere tex. 24. animam, siue intellectum non eodem modo existere in omnibus, hoc uidetur repugnare unitati intellectus? Resp. loquitur de uirtute cogitatiua, quæ non eodem modo existit præparata in omnibus, intellectus autem de

quo

quo dicit Auerroes esse vnum in omnibus, est intellectus abstractus a materia.

Dices, tex. 79. dicit ossa non sentire, & hoc est contra medicos, qui dicunt in febri tertiana fieri læsionem vsque ad ossa. Resp. quod sensus communicatur ossibus mediante panniculo inuoluente, sed secundum suã substantiam carent sensu; idem dicendum de cerebro, epate, & pulmone.

Finis Primi Libri.

LIBER SECVNDVS DE ANIMA.

DEfinitiones animę in vniuersali duæ sunt, vt habetur ca. 1. & 2. prima, anima est actus corporis organici potentiam vitæ habentis; secunda anima est principium, quo viuimus, mouemur, & sumus; quæ definitiones non solum sunt animæ rationalis, sed etiam aliarum.

Secundā definitionem colligit Aristoteles ex gradibus animatorum; quatuor enim sunt genera viuentium, & dicuntur gradus, quia posterius genus semper includit priora; diuersitas autem horum sumitur ex diuersitate potentiarum animæ, quæ a se inuicē possunt separari. Ideo appetitus, & sensus; cum numquam à se separentur, non constituunt diuersa genera viuentium. primum genus est, quod tantum viuit, in hoc sunt

plantæ:

plantæ: secundum quod viuit, sentit, & non progreditur, & sic sunt imperfectiora bruta, vt conchyliæ; tertiũ, quod etiam progreditur, vt animal perfectum; quartum qđ intelligit, vt homo; anima igitur est, quo viuũt plantæ, sentiunt animalia, progrediuntur perfectiora, intelligit homo. Hic possent fieri aliquæ quæstiones, primo an sit tantum vna anima in viuente, an in vno composito substantialis vna sit forma. Resp. vnam esse tantum formam, qua homo est animal, & homo, & vna forma in composito, & vna qua quodlibet compositum est genus, & species; potest hoc probari ratione, quia sicut a forma res habet, quod sit, ita quod vna sit. Nam si sortes non esset animal & homo per vnam formam, non esset vnum compositum; secundo quia anima reciperetur in alia, & sic non daret esse simpliciter, & ea recedente nihil simpliciter corrumperetur; est igitur vna anima, sed multiplex facultate, quæ adiuuantibus varijs instrumentis varias functiones exequitur, alendi, sentiendi, &c. Contrariæ sententiæ est Ocã, sed decipitur, & ideo Arist. c. 3. 2. de anima comparat animam formæ mixti; quæ formas elementorum continet & figuris, quarum vna continet aliam, vt Tetragonus Trigonum.

In cap. 3. enumerat animæ vires quæ sunt

numero quinque vegetatiua sensitiua loco motiua, appetitiua, intellectiua, vegetatiua sub se continet nutritiuam augmentatiuam generatiuam. sensus diuiditur in irascibilem & concupiscibilem, & quia sensus, & appetitus semper sunt in vno. & licet quinq; sint potentiæ, sunt tamen 4. genera animatorũ. Anima vegetatiua ex c.4. habet pro obiecto alimentum, huius operationes sunt, nutritio, accretio, generatio, facultates, potentia gignendi, augendi, nutriendi. Nutritio est prima operatio, & hic reprehenditur Empedocles, qui attribuebat causam elementis, per terram enim deorsum, & ignem sursum putabat plantas nutriri, & crescere. improbat, quia si in ramis est ignis, a quo detinetur, si ab anima plantæ. ergo hæc est causa, non elementa. ignis deinde crescit in infinitum, at animalia determinant sibi statum, igitur alimentum, vt potentia animatum pertinet ad nutritionem, vt quantum ad augmentationem; sed vt ab anima vim gignendi accipit, est obiectum; Nutritio est conuersio alimenti in substantiam corporis animati, ab anima vi caloris naturalis, huic potentiæ nutritiuæ, quæ conuertit cibum in substantiam quatuor facultates deseruiunt, vis attrahens, ex compellens, retinens, coquens; Augmẽtatio fit appositione nutrimenti, per

quam

quam corpus viuens extenditur. Generatio differt ab alijs, quia illæ respiciūt corpus singulare,& in specie. Nam generatio est mutatio seminis in corpus animatum simile illi, de quo sumptum est; dicuntur enim animata generari ad differentiam inanimatorum, quia semen se habet tali modo ad corpus generans. quod potest in substantiam illius conuerti tempore necessitatis, & ideo generari dicuntur de propria substantia: huic deseruit virtus alteratrix, quę immutat materiam, alterando semen in qualitatibus tangibilibus visibilibus, vt possit ex illo fieri neruus,deinde agit virtute ossifica, virtus vero formatrix, quæ artificiosa est, de qua dubitauit Aristoteles, an sequatur temperiem elementorum, vel sit quid diuinioris originis, compagem facit, & mutuum complexum,cauitates internas soliditates,&c.

Ex c. 5.& 6. Differentia est inter potentiā vegetatiuam,& sensitiuā,quia sensus est potentia passiua, vegetatiua vero alterat suum obiectum;differentia inter intellectum, & sensum, quia intellectus intelligit vniuersalia,sensus vero particularia. Hic posset esse dubium de speciebus,an dentur. Resp.dari, quia Aristoteles docet mouens,& mobile simul esse, & primo de generatione dicit agens non agere in distans, ergo cum color

distet à visu, sunt species in medio; patet experientia, quià homo videtur in speculo, qui est post terga, lignum etiam in aere, & aqua videtur fractum, non nisi quia species sunt rariores, vel densiores.

In c.7. agit de sensibus in particulari, & primo de visu de quo Aristot. c.7.2. de Anima, obiectum visus est visibile, a colore autẽ distingui lucem patet, quia color mouet medium actu illuminatum, lux autem alterando medium ipsum actu perspicuum reddit; est autem color motiuus eius, quod est actu perspicuum quatenus tale est; differt lux à lumine, quia lux est qualitas lucido corpori naturaliter insita, sed lumen perspicuo corpori extrinsecus aduenit, quo fit vt dicamus lumen aeris lucẽ solis; cum igitur quibusdam corporibus lux insit alijs tantum color, alijs etiã lux, Aristoteles ponit tria visibilia, primum quod uidetur in lumine, secũdũ quod ĩ lumine, & tenebris, tertiũ quod in tenebris, sũt.n. quædam corpora colorata, quædam simul lucida, vt adamantes, & c. uerè tamen sine lumine non est uisio quia lux sua specie facit videre colorata, & illud medium, per quod vident animalia noctu, est affectũ aliquo lumine à luce oculis illis innata, ignis vero sua natura potest medium illuminare, dicitur tamẽ videri in tenebris, quia ibi adest

parum

parum luminis. oculus, siue visus est sensus exterior, qui perceptiuus est coloris, & lucis, organum est pupilla, siue humor cristalinus, qui natura sua lucet, & a cerebro per neruos opicos, siue victorios facultatem videndi tribuit, & licet sint duo oculi non videtur tamen duplex obiectũ, quia species coeunt in neruis opicis, qui intra coniuncti sunt. videtur tamen res geminata, quando oculi sunt distorti.

De sono in capite octauo, agit Aristoteles, & dicit tria requiri corpus percutiens, percussum, & medium, & quia sępe fit in sono, sicut in lapillo proiecto in aquam; fiunt enim circuli, ideo hæc regiratio, siue reuerberatio, quæ fit a corpore dicitur echo, & quoniam pars posterior plus impingit quã prima, vltima syllaba plus auditur. differt sonus a colore, quia color emittit species, quæ deinde producunt alias, sonus vero realiter diffunditur per medium.

Hic cap. 9. Aristot. agit de odoratu, dicit hanc tractationem esse difficilem, quia in hoc præcipuè sensu, homo vincitur ab omnibus animalibus, licet solus homo percipiat odores cum delectatione, & dolore; organum est sub cerebro supra nasum in iunctura frontis, vbi duæ caniculæ sunt porosæ, q̃ ad instar follis aperiuntur, instrumẽ-

tum quod frigidissimo cerebro vicinum est, viciatur de facili, quod non ita aduenit alijs animalibus hinc patet, quare fatui plus sentiant odores, habent enim minus cerebri, obiectum est odor, quem Aristoteles dicit cognosci per Analogiam ad saporem, ideo dicimus odorem suauem,&c. Nullaque differentia est in sapore, quæ gustum hominis lateat, qui perfectissimus est in illo. definitur odor esse partis siccæ,& sapidæ in perspicuo corpore mixtio, vel est qualitas perceptibilis olfactu nata ex sapido sicco, decocto per vim caloris in humido, vt poma per maturitatem concocto terrestri sicco odorifera fiunt; ideo dicit Aristoteles dominari in odore siccitatem in sapore humiditatem; verum quia calor diuerso modo miscet humiditatem cum siccitate diuersæ sunt species odoris. Quare sicut siccum terreum humori permixtum efficit saporem, ita siccum sapidum decoctũ in humore parit odorem, sed vtrobique mixtionem operante calore, vnde sequitur odorem posteriorem esse natura sapore, nihilque esse odorabile, quod non sit particeps saporis. definitur sapor a Theophrasto esse partis siccæ, terreæq; in humore demixtio.

Quare autem quidam sentiant odorẽ respirando, quidam sine respiratione est, quia

in

in illis instrumẽtum, siue organum est opertum pannicula, quæ per respirationem tollitur.

Hic cap. 10. agit de gustu, & tactu, & dicit gustum esse quemdam tactum, quia videlicet hi duo sensus nõ egent externo medio, & quia nunquam gustus percipit gustabile, nisi & tactus tangibile, sapor nanque in liquore gustatur, nec quicquam sine humore hoc sensu percipitur. ideo nonnullis videtur esse in lingua idem organum tactus, & gustus distinctum sola ratione, tamen probabilius est in lingua esse duos neruos, altero quorum gustus vtitur, altero tactus; organũ gustus est neruus in lingua protensus, qui est expansus vsque ad stomachi orificium, lingua igitur non est instrumẽtum, quia sapor positus supra linguam gustatur, at sensibile positum iuxta sensum non facit sensationẽ, medium igitur est caro linguæ, cui natura dedit saliuã, quia durum, & concretũ gustari non potest nisi humectetur, & quia nihil potest gustari, nisi humidum, Aristoteles colligit organum gustus, neque humidum esse, neque tale vt humectari non possit. ideo infirmi, qui habent siccitatem non gustant, sic ebrij propter immoderatam humiditatem. Obiectum gustus est sapor, est autem sapor qualitas sensibilis nata ex humido decocto

per

per vim caloris in ſicco, ſaporũ genera ſunt dulce, amarum, &c. Galenus autem conſiderans temperaturam corporum, quibus ſapores inſunt acre, acerbũ, contraria eſſe vult, & extrema: dulce, & amarum media, acre enim eſt ſignum temperaturæ calidæ, acerbum frigidæ.

De tactu agit cap. vndecimo. Huius organum eſt neruus quidam ſparſus per totum corpus ſparſus ſub cute in modum retis, oritur autem a neruo ſpinali medullæ, aut cerebri; male igitur Galenus, qui putat dentes habere tactum. non enim habent hunc tactum; fit igitur tactus in gingiua; debuit autem hæc pellicula eſſe diffuſa per totum, quia obiecta ſunt efficacia, & maximæ actiuitatis, igitur vt animal poſſet fugere nociua, debuit habere expenſam hanc pelliculam, & cum habeat corpus compoſitum ex quatuor qualitatibus, tactus non percipit, niſi exuperãtiam illarum; non eget tactus externo medio, licet aliquando per accidens ſit tunica, &c. eſt. n. medium ſitu; & poſitione non cauſalitate.

Hic cap. 12. agit de omnibus ſenſibus, & dicit omnes ſenſus recipere imagines ſine materia, corrumpi ab excellẽti obiecto, omnes habere ſuum obiectum, a quo & mediũ, per quod patiuntur, organum in quo exer-

cent

cent suum munus, nullum sensum posse percipere, nisi per accidens obiectum alterius; omnes requirere certam distantiam, omnes percipere suum obiectum, & eius priuatiotionem, sed hanc per accidens; in fine capitis quærit cur nõ sentiant plantæ, dicit quia sunt nimis terrestres, nec in illis est potentia, quæ recipiat species sine materia, sed patiũtur simul cum materia, idest alterantur recipiendo veram qualitatem; deinde proponit quæstionẽ, an illud solũ patiatur a sensibili, quod habet sensum; dicit pati medium organum, & sensum, ab odorabile quidem aerem, aquam, olfactum, & eius organum; Agit quoque sonus in aerem, & aquam, quæ maxime passiua sunt, non autem in corpora quæuis alia nisi per accidens ratione coniuncti.

Dubitationes.

Dices, Animalia possunt ne exercere in somnis opera vitę? R. sic q̃a sensus exteriores sunt quodammodo ligati, & quodãmodo soluti, spiritus enim deseruientes virtuti motiuæ sunt soluti; vt vero animalia non percipiunt se videre, sunt ligati, & sic vtuntur phãtasmatibus pro rebus.

Dices

Dices, quæ differẽtia est inter sensum hominis & bruti? Resp. sensus hominis intelligit differentias rerum, & intentiones, sensus vero bruti, quæ solum sunt extra, veluti cortices fructuum.

Dices, sensus decipitur ne circa rationem communem sui obiecti? Resp. non, quia visus non percipit, nisi visibile; decipitur tamẽ aliquando circa rationes particulares obiecti, nam album videtur nigrum, immo & simpliciter decipitur in applicatione, ideo manus post vitrum rubeum, apparet rubea.

Dices, quare sensus non potest percipere suam sensationem eodem actu, quo sentit? Resp. quia non potest esse vnum, & idem obiectum, & actus.

Dices, sentire sensationes sensuum exteriorum est ne operatio sensus exterioris, vel interioris? Respon. tam in homine, quam in bruto, est interioris.

Dices, potentiæ distinguuntur per actus, & obiecta, & tñ potẽtia est prior actu. Resp. non est prior simpliciter, & quia omnis potentia ordinatur ad actum, & si est vnius, & non alterius, colligitur esse distinctã ab alia.

Dices, potentiæ animæ sunt ne realiter inter se, & a subiecto distinctæ? Resp. maximè, quia vna separatur ab alia, & potentia est accidens, & subiectum est substantia.

Dices

Dices, potentiæ vegetatiuæ sunt ne realiter distinctæ? Resp. sic, quia generatiua facit semen, & non est in toto corpore sicut augmentatiua, & nutritiua.

Dices, ignis augetur lignis, & oleo, ergo non solum animalia. Respon. non nutritur, quia generatur aliud indiuiduum; quod non accidit, quando nutritur animal.

Dices, Gustus est ne distinctus a tactu? Respond. duplex est gustus, vnus, qui est perceptiuus saporum, alius qualitatū existentium in saporibus, hic distinguitur ratione organi, quia recipit qualitates nutrimenti, in parte determitata; ille uero simpliciter.

Dices, est ne phantasia in omnibus animalibus? Resp. ad mentem Simplicij, triplex est phantasia perfecta, imperfecta, & media; imperfecta, quando animalia nō apprehendunt sensibilia, nisi in præsentia, perfecta in absentia; media quando in absentia, sed de illis non recordantur, nisi dum sunt in actuali exercitio, in rebus ordinatis ad illum finem.

Dices, visus habet ne colores, vel est in potentia ad recipiendum, a quo causatur visio? Resp. est in potentia, alias oculus semper videret; est autem anima principium, actiuum formale sensationis, sed mediante potentia sensitiua, quæ informata specie obiecti

biecti elicit sensationem, & sic est agens, & patiens, sed diuersa ratione.

Dices, quomodo obiectum producit speciem? Resp. difficilis est quæstio, attamen dico, quod sicut virtus generatiua existens in semine virtute cœli producit animal, ita obiectum licet materiale, producit speciem, quæ habet esse intentionale, & hæc est ratio cur Arist. non posuerit motorem extrinsecum in sensu, sicut in intellectu, quia iste motor concurrit solum vniuersali influentia cum obiecto at in intellectu est ponendus, quia species intelligibilis non potest reduci ad phantasmata, cum exeat ordinem sensibilium.

Dices, species productæ ab obiecto sunt ne materiales, vel spirituales? Respondeo iuxta supradicta sunt spirituales; verum quia omnib. impossibile videtur spirituale posse produci a re sensibili, possumus dicere esse qualitates diuisibiles, dico qualitates, & non quantitates, quia daretur penetratio; dico diuisibiles, quia recipiuntur in subiecto quanto.

Dices, sensibile commune imprimit ne speciem distinctam a specie proprij sensibilis? Respondeo non, quia sensus per modum coniuncti percipit singulare proprium cum sensibili communi.

Dices,

Dices, idem sonus numero peruenit ne ad aures omnium? Resp. non, quia multi nõ possunt audire eundem sonum.

Dices, sẽsus tactus recipit species sui obiecti, cũ materia. Resp. etiam terra sic haberet sensum tactus; causa igitur sentiendi per se in sensu tactus est receptio intentionalis, licet propter suam materialitatem recipiantur etiam species materialiter, sed est per accidens.

Finis Secundi Libri.

LIBER TERTIVS DE ANIMA.

CApite primo, ſecũdo, & tertio, de Anima probat Ariſtoteles dari ſenſum interiorem, quia exterior eſt potentia organica materialis, & non poteſt ſupra ſe reflecti. Secũdo quia ſenſus non diſcernit differentiam obiectorum; iſte autem ſenſus eſt triplex, communis, phantaſia, memoria, communis habet notitiam ſenſibilium communium, organum eius eſt anterior pars cerebri, phantaſia ex ſpeciebus ſenſuum exteriorum facit ſpecies rei non viſæ, verbi gratia, iucundæ, amici, inimici, hinc eſt vt quis, viſo luplo, fugiat, imaginatur. n. illũ inimicum; phantaſię etiam officium eſt componere, diuidere ſpecies, & hinc eſt, quod ſomniamus multa etiã horrenda, fabricat enim ſpecies montis, & auri, & fabricat montem aureum, organum

eſt

est ventriculus cerebri; tertius est memoria, huius officium est retinere, & conseruare species, & per illas de absentibus iudicare, organum est posterior pars cerebri, vt omnes fatentur.

Cap. quarto, incipit tractationem de intellectu, & omissa difficultate de loco, & tempore, dicit in his tribus conuenire cum sensu; primo, quia caret omni passione corrumpente, recipere species esse formam non actu, sed potentia; ex quo infertur male quosdam arbitrari secundum Aristotelē intellectum esse immortalem, quia caret passione, cum secundum Aristotelem id etiam tribuatur sensui. ex his infert Aristoteles intellectum debere esse mixtum omni intelligibili, quia alias non posset omnia intelligere, sicut gustus, si saporem haberet, non posset gustare; & ex hac parte probandam docet sententiam Anaxagoræ qui cum omnia ex mixtione constare dixisset, intellectum dixit esse immixtum, vt omnia posset intelligere; improbanda est sententia Empedoclis, qui dixit intellectum esse compositum ex elementis, vt omnia posset intelligere, putabat enim intellectionem fieri a simili; post hæc probat Aristoteles intellectum esse potentiam non organicam, alias consisteret in temperatura qualitatum, & sic eas non

intelligeret. secundo, quia si vteretur organo; aut hoc ipsum organum intelligeret, aut non, si primum ergo medio alio si non ergo non omnia intelligeret. tertio, si organo vteretur, non æque obiecta excellentiora, & minus excellentiora cognosceret, sicut accidit in intellectu ratione organi, & intellectus intelligit omnia excellẽtiora, & minus; postremo docet intellectum esse locum formarum; an autem etiam sensus sit non dicit. Themistius tamen affirmat; deinde dicit in hoc differre a sensu, quod licet sensus sit impassibilis per se, est tamen passibilis ratione organi, non sic intellectus, ideo ex primo de anima cap. 4. si senex acciperet oculũ iuuenis videret, vt iuuenis, vbi insinuat ratione organi hebetari sensum, non sic intellectus, sed quo excellentiora obiecta intelligit fit magis idoneus.

Cap. 5. probat necessitatem officium, & materiam intellectus agẽtis, necessitas, quoniam materia non potest recipere formam, nisi virtute agentis, cum igitur in anima sit aliquid, vt materia quod recipiat, debet etiã esse agens, quod deducat illam in actu, non ponitur autẽ in parte sensitiua sensus agens, quia sensibile, de se sufficiẽs est ad immutandum sensum per propriam speciem; officiũ intellectus agentis est perficere habilitatem

possi-

possibilis intellectus, sicut & hic potest omnia fieri, ita iste omnia facere, eo modo, quo lumen colores potentia visibiles actu visibiles reddit, quia sine lumine nullæ species in medio spargũtur; Alexander male dicit hic intellectum agentem esse Deum, quia omnia agere soli Deo cõuenit, & quod est causa cæteris, vt intelligant maxime intelligibilis est, sed de hac re Theologi. non enim intellectio esset formalis, & intrinseca; naturam intellectus tradit cum dicit esse separatum a corpore, immixtum, & præstantiorem passibili, semper enim agẽs præstantius est eo, quod intellige secundum suam essentiam, nam secundum intellectionem est inseparabilis, quia nõ intelligit sine phãtasmatibus; petit igitur intellectio vt potẽtia a phãtasmatibus pẽdens, at non omnino perit, sed vt est in hoc, vel illo homine. substãtia tamẽ manet, quia incorruptibilis est, & immortalis. qđ si dicas intellectus si semper intelligit, quare non recordamur illarũ rerũ, quas didicimus? & mortui cur non recordantur? Resp. non possumus reminisci, nisi intellectus moueatur à phantasmatibus, illa autem corrumpuntur; quare post mortem non est recordatio, quia licet intellectus sit immortalis, corrumpitur tamen phantasia; ex his patet esse differẽtiã iter intellectum passiuũ,

& intellectum potentia; prior enim est corruptibilis videlicet sensus interior, alter nō.

Hic cap. 6. disputat de operationibus intellectus. duplex autem est operatio, simplicium apprehensio, & compositio, siue diuisio; differentia est quia prima nunquam est falsa. secunda aliquando falsa, aliquando vera, est exemplum de visu, qui circa propriũ obiectum semper est verus, circa commune & alienum non semper, ita intellectus in operatione propria, quæ est circa quidditatẽ verus est, in operatione vero minus propria idest compositione, & diuisione interdum verus, interdum falsus.

Capite 7. dicit intellectum practicum differre a speculatiuo, quia eius finis est operatio istius speculatio; deinde dicit in hoc conuenire cũ sensu, quia sensus primo apprehẽdit rem, deinde eãdem percipit vt iucundã, aut molestam. tertio prosequitur, vel fugit. ita intellectus rem intelligit, deinde iudicat bonum, vel malum, tandem sequitur, vel fugit, & quia apprehendit in phantasmate concludit non sine illo intelligit intellectus; phãtasma enim est primum obiectum intellectus non quod, sed quo intelligitur; deinde dicit quod sicut sensus communis simul, & indiuisibiliter cognoscit dulce & amarum, ita intellectus practicus in tempore indiuisibili;

bili, res omnes etiam contrarias relucentes in phantasmatibus, vt diuitias, paupertatẽ, iudicat, atque inuicem comparat, & recte discernit, quibus conueniant, & quibus differant. differentia est quod intellectus sæpe ea iudicat bona, quæ tristia, & è contra: alia est similitudo, quod sicut sensus communis intelligit medijs sensibus proprijs, ita intellectus medijs phantasmatibus.

Hic cap. 8. est quæstio an semper intellectus se conuertat ad phantasmata etiam dũ intelligit immaterialia. Resp. ex Arist. semper indigere, quia nihil est ĩ intellectu, quod prius non fuerit in sensu, vel secundum se, vel aliquid sui, quod dico quia vna res cognoscitur mediante alia, sicut anima mediante operatione; sic Deus est in sensu secundum creaturas, quæ aliquid sui sunt; quare intelligentem oportet phantasmata speculari, vel illius rei, vel alterius, quæ cum re intellecta habet cognationem.

Dicit Aristot. c. 9. & 10. non sufficere sensum, vel rationem ad motum prægressiuum quia incitatio ad motum principaliter est penes appetitum; igitur illius principium est appetitus coniunctus sensui, vel intellectui practico, non sufficit intellectus, quia non mouerentur bruta, & pueri, non sensus, quia sæpe postposito mouetur homo.

Capite 11.docet imaginationem,& appetitum esse principium in animalibus imperfectis, quibus natura non omnes sensus tribuit; esse autem appetitum patet, quia afficiuntur dolore, voluptate, nam si pungantur, dilatantur,& se contrahunt; Docet quomodo deinde homo moueatur a ratione deliberante, quæ omnia spectant ad Theologum; post hæc explicat rebellionem sensus inferioris aduersus rationē. Cap.1. vero vltimo omnia repetit,& docet omne animal esse præditum tactu ad vitæ conseruationē, quia eo dempto non potest animal fugere exuperantiā primarum qualitatum, reliquis vero sensibus non omnia animalia esse prædita, & ex ijs colligit differentiam inter obiectum tactus, & cæterorum sensuum, quod excellens tangibile corrumpit animal, non autem excellens sensibile sensum; ratio quia corrupto tactu corrumpitur animal, sed alijs sensibus pereuntibus non perit animal; quod si dicas necessarium esse gustum, sicut tactum. Resp. tactus ut distinguitur ratione solum, & dicitur cuiuslibet tangibilis perceptiuus; & gustus ut perceptiuus alimenti gustus est necessarius omnibus animalibus.

Du-

Dubitationes.

Dices, ſenſus interior non prædicatur de pluribus, ergo non eſt dicendus communis. Reſp. dicitur communis, quia eſt terminus communis exteriorum.

Dices, quomodo ſenſus diſtinguitur ab intellectu? Reſp. ſenſus cognoſcit formam ſine materia, ſed non ſine conditionibus; materiæ ſenſus non videt, ſe videre, non ſic intellectus,

Dices, intellectus eſt ne forma? Reſp. maxime, quia nihil dat actum ſecundum, quin det primum.

Dices, intellectus eſt ne immortalis, ſi nō intelligit ſine phantaſmate? Reſp. phantaſia requiritur, vt potentia præuia præparans materiam intellectui, ideſt ipſa phantaſmata, ex quibus ſpecies eliciuntur. legendus eſt Ariſt. 12. Metaph. quærit enim an aliqua forma præcedat materiam, dicit quod non, ſed vtrum ſequatur nihil prohibet, non omnes quidem, ſed intellectus noſter; dico ego, ergo remanet poſt corpus.

Dices, quid ſenſerunt Philoſophi de intellectu? Reſp. Alexander dicit eſſe cauſatum ex mixtione elementorum. Auerroes vult vltimas perfectiones eſſe a motore extrinſe-

co; Auicenna ponit datorem formarum. Temist. ponit motorem extrinsecum respectu animalium ex putri materia, commentator vult simpliciter omnes animas esse eductas de potentia materiæ, sed mixtionem elemẽtorum non esse causam adæquatam, quia concurrit virtus formatiua in semine existẽs & motor extrinsecus, quia est forma separata, idest intelligentia, a qua rememoratur talis virtus.

Dices, æternum non indiget corruptibili, ergo intellectus non est forma corporis? Resp. non vnitur intellectus eo modo, quo volebat Alexander, qui dicebat Deum formaliter vniri intellectui possibili, generabili & corruptibili, hoc non potest esse, quia si æternum idest Deus informaret corruptibile, aliquo modo a corruptibili penderet.

Dices, intellectus cognoscit ne singulare? Respondeo si cognosceret caliditatem in igne, vere cognosceret naturam caliditatis in ratione speciei, vt vero in igne est singulariter cognoscit. secundo resp. cognoscit in rõne speciei, quia ad gradũ entis solus Deus concurrit, sed ad indiuiduum agens materiale, & ideo dicit Arist. 12. Metaph. singularia a Deo non cognosci; tertio dico intellectus noster cognoscit singularia, quia singularitas, & materialitas vere intelligibilis est.

Dices,

Dices, est ne intellectus vnus in omnib. Resp. non, quia virtus informatiua multiplicatur ad multiplicationem corporum.

Dices, species intelligibiles quare sunt necessariæ in intellectu? Resp. quia ad intelligendum, cum sit indifferens ad hoc & illud, debet ab aliquo determinari.

Finis Tertij Libri.

PAR.

PARVA NATVRALIA, ARISTOTELIS.

QVod facit aliquam difficultatem est, quod Aristoteles docet hic in principio omnia animalia habere tactum, & gustum, quod etiam affirmat tertio de anima 64. secundo de partibus animalium. c. 13. & tamen oppositum videtur, quia spõgia marina, & vrtica marina non habent gustum, prima nutriuntur ex rebus sapore carentibus. secundo facit difficultatem, quod dicitur, capite 3. de somno, & vigilia, quædã animalia moueri, dũ dormiunt, & exercere opera vigilantium, & etiam dum somniant.

Pro solutione aduertendum ex Auerroe secundo de anima 31. quod omnis gustus imperfectus necessarius est omnibus habentibus tactum, sed aduertendum quod iste gustus licet non recipiat differentiam saporũ,

tamen

tamen distinctus est a tactu ratione organi, quoniam est indeterminata parte corporis.

Dico igitur quod tactus secundum quod est in ore animalis, aut in proportionato ore distinguens primas qualitates nutrimenti, dicendus est gustus imperfectus, & sic reperitur in omnibus animalibus etiam illis, quę affixa viuunt, quoniam nutriuntur ex nutrimento simpliciori, vt spongia, conchylia, &cæt.

Quo ad secundum dico Arist. 5. de generatione animalium cap. 1. vbi reddit causam cur infantes rideant in somno, & dicit sensu aliquo agitari; concludit, quod duplex est somnium, primo quod fit memoria, & imaginatione, secundo quod cum sola imaginatione, & tales expergefacti non memorãtur actuum, quos in somnio exercuerunt, potest etiam dici sensum aliquem esse in actu, vt videre est in vigilantibus, aliquem, qui nobis somniantibus contingit, nam imaginatio eorum, quæ vocantur insomnia, sensus quidã est, aliquem tandem qui medius est inter illos, & contingit dormientibus, qui apertis oculis faciunt multa opera vigilantium, & isti operantur a phantasmate, sed non est verum somnium. tertio respõderi potest quod in somnio vero hoc non contingit quia sensus exteriores sunt ligati, in somnio vero im-

pro-

proprie dicto, quod homini contingit, quando sensus sunt quodammodo ligati, & quodammodo soluti, quia spiritus, & nerui deseruiunt virtuti motiuæ, hoc contigit aliquando, & sic uerum est, quod dormientes exercent opera uitæ.

Sentire est passio totius animalis uiuentis, quia cuius est potentia, est & actio, sed sensus est totius viuentis ergo. cum igitur somnus, & vigilia consequantur partem sensitiuam, sequitur quod plantæ non dicantur uigilare, nec dormire, nisi metaphoricè, quando pullulant, & Deus quia punit, uel non.

Pisces propter frigiditatem complexionis, serpentes, Dracones sunt uigiles propter paruam nutrimenti euaporationem, simpliciter tamen omnia animalia dormiunt, quia uirtus sentiendi indiget spiritibus sibi ministrantibus à corde, qui debilitantur, & resoluuntur, ergo necesse est sensum uacare, quæ uacatio dicitur quies, somnus.

Memoria, ut est uirtus conseruatiua specierum repræsentantium naturam rei abstractam, est in parte intellectiua, nec distinguitur realiter ab illo; ut uero repræsentant cũ conditionibus indiuidualibus, est in parte sensitiua, sicut dupliciter possumus considerare picturam, uel ut sic, uel ut repræsentan-

tem

item ad considerationem, primam non sequitur lętitia, uel passio, sed secundam primo modo se habet phantasia, secundo memoria circa imagines impressas, & species. est autem differentia inter memoriam, & reminiscentiam, quod hæc fit cum discursu, non illa, & comparatur ad illam, ut motus ad terminum, contrarium est causa corruptionis, sed triplex est contrarium corpus ratione qualitatum, locus continens diuersas dispositiones, & superfluum, uel magis & minus in eadē specie: hinc collige quæ nā sit causa corruptionis simplicium, & compositorum, & etiam ignis in propria, sphæra & quæ sit causa mortis.

Dubitationes.

Dices, animalia, quæ habent memoriam habent ne prudentiam uidetur enim quod quod sic, quia percipiunt tempus respectu præteriti, ex alia parte hoc videtur non posse esse, quia tempus est numerus, & solus homo nouit numerare. Respondeo, quod animalia nó per se sentiunt tempus, sed per accidens, in quantum cognoscunt motionem, & passionem, quam aliquo tempore acceperunt; sola igitur materia temporis cognoscitur a Brutis, idest cadere, vel olim cecidisse,

ſe, præteritum tamen tempus a præſenti, & futuro non diſcernunt.

Dices, intellectus ex Ariſtotele tertio de anima ſolum indiget cogitatiua, & rememoratiua in abſentia ſenſibilium, ergo erit intellectus ſine phantaſmate. Reſpondeo in abſentia magis principaliter, quam in præſentia.

Finis Paru. Naturalium.

LIBER PRIMVS METAPHYSICAE.

ARISTOTELES in procemio ait, quod vniuerſalia cognoſcuntur difficile. ſed nota quod non intelligit de vniuerſali ſecundũ cauſalitatem, quia dicit ideo ſunt difficilia, quia ſunt à ſenſibus remota, primum igitur efficiens, & prima materia ſunt difficilia, ſed vniuerſale quod eſt commune pluribus, & eſt genus facile eſt cognitu, imò ordine doctrinæ ab ipſo procedendũ eſt, vt habetur primo phyſicorum 4.

Docet ſecundo Ariſtoteles in hoc primo libro, vt habetur tex. 39. quod nihil mediat inter vniuerſale abſtractum, & materiale, intelligens nullam naturam eſſe in re extra, quæ non ſit, aut a materia, aut immerſa materiæ; de forma vero hominis vltima aliter

dicen-

dicendum, quoniam media est, quia conuenit cum materialibus, & cum abstractis, forsitan propter hoc dicit Themistius sciētiam de Anima ee Metaphysicam.

Dubitationes.

Dices, quia in procemio habet Aristoteles, quod omnis homo natura scire desiderat, scientia est ne naturalis? inditæ sunt ne species a principio, vt docuit Plato? Respondeo non, quia eorū, quæ naturaliter scimus, non obliuiscimur. Secundo, quia deficiente sensu a principio deficit scientia per talem sensum.

Dices, bona est ne sententia Auicennę dicentis species fluere in nostrum intellectum ab intelligentia vltima, sed actualiter nos nō posse cognoscere propter aliquod impedimentum, idest immutationem corporalē? Respondeo non, quia non videtur ratio, cur anima debeat vniri corpori, si vnio impedit intellectionem.

Dices, ergo scientia si est per sensum, est de rebus singularibus? Respondeo maxime, quatenus reducuntur ad naturas vniuersales, non enim est scientia huius equi, sed equi.

Finis Primi Libri Metaphysicæ.

LIBER SECVNDVS METAPHYSICAE.

QVod facit aliquam dificultatē in hoc ſecundo libro eſt, quia docet Ariſtoteles non poſſe intelligi abſtracta, quod reliquit dubium, tertio de Anima, docet etiam tex. 16. quod demonſtrationes matemathicæ ſunt in primo ordine certitudinis, & naturales in ſecũdo, at hoc non eſt ita clarum, quia anima, vt diximus ſupra, excedit. verum quantum attinet ad primum dubium, dicit Auerroes non repugnare noſtro intellectui cognoſcere abſtracta, quia ſi eſſet aliqua repugnãtia, maxime eſſet, aut quia intellectus eſt materialis, aut humanus, ſed non obſtat primũ, quia eſt virtus imaterialis, quod probat Ariſtoteles, quia eſt totius entis; non vt humanus, quia ſi poteſt intelligere res materiales, quæ ſunt potentia intellectæ, multo magis

poterit abstracta, quæ sunt actu; adde quod naturale est desiderium, & desiderium non potest esse frustra.

Quo ad secundum dubium, Respondendum demonstrationes naturales, quibus assentiuntur plures sensus, esse maioris certitudinis. quam illæ de anima, quia sunt circa sensibilia; si vero attendatur certitudo penes abstractionem mathematicę præcedunt: si penes iudicium sic scientia de Anima, quia tractat de intellectu agente, & possibili, qui iudicat veritatem.

Dubitationes.

Dices repugnat nostro intellectui cognoscere abstracta, ideo docet Aristoteles secundo Metaphysicę tex. primo oculos nostros esse vt noctuę. Respondeo si repugnaret nostro intellectui, etiam repugnaret cuicunq; intellectui, & sic frustra essent intelligentię, quia non intelligerent. dictum autem Aristotelis intelligendum est ratione distinctę cognitionis, & immediate.

Dices, non valet consequentia noster intellectus non potest intelligere, ergo frustra sunt intelligentiæ, quia intelligentiæ mouent cœlum. Respondeo valet consequentia, quia etiam noster intellectus est abstra-

ctus,

ctus, & intelligentiæ mouent, quia intelligunt; ante enim mouere est intelligere.

Dices, dicunt Philosophi scientiam de anima simpliciter esse nobiliorem ita Aueroes, Caietanus, ergo non est mathematica, vel naturalis. Respondeo intelligunt esse nobiliorem, quia nobilius est obiectum, quod nos non negamus.

Finis Secundi Libri.

LIBER TERTIVS METAPHYSICAE.

IN primo capite facit quasdã dubitationes Aristoteles, vt inquirat vniuersalem veritatem, & dicit Metaphysicã esse vniuersalem sapientiam esse de principijs aliarũ scientiarum, ad ipsam spectare omnia declarare, & determinare, & ideo debere procedere dubitatiuè, & vniuersalia proponere.

In capite secundo quærit vtrum ad vnam tantum scientiam, vel ad plures spectet speculari omnia genera causarum, & concludit Metaphysicam considerare simpliciter, & vniuersalissime, considerat enim finem aquisitum, siue per motum, siue sine motu, formas vero non solum, vt receptas in materia, sed etiã abstractas, efficiens vt est causa agens per intellectum, & non supposita materia, & materiam in quantum est pars entis

entis diuisi per actum, ac potentiam.

In capite tertio dubitat an spectet ad vnã, vel plures scientias cõsiderare de primis principijs demonstrationis, quæ dicuntur communes animæ conceptiones, vt impossibile est esse simul & nõ esse, & respondet spectare ad primam philosophiã, quia etsi omnes vtantur eis, tamen non considerant de ente communi; hæc autem principia sunt communia omni enti,& omni enti applicãtur, vt de qualibet substantia verũ est, quod est quanta, vel non quanta; de quolibet corpore, quod est corruptibile, vel incorruptile; de quolibet animali, quod est rationale, vel irrationale; quæ autem sunt communia omni enti, sunt considerationis Metaphysicæ.

In Capite quarto quęrit an pertineat ad vnã, vel plures scientias tractare de omni substãtia, concludit esse Metaphysicæ, quia etiam considerat de omni ente, exẽplificat de sciẽtia medicinæ, quæ vniuersaliter considerat de sanitate, sed principaliter de animali, ratio pro Aristotele potest esse, quia omnia dicũtur entia per comparationem ad substantiã, si ergo considerat de ente, cõsiderat de substantia; dicit secundo Aristoteles, quod sicut multiplicatur speculabile, vt speculabile, ita multiplicantur scientię speculatiuę; specula-

bile autem in genere diuersificatur tripliciter, quoniam quoddam abstrahit simpliciter a materia omnino, quoddam secundum rationem tantum, quoddam nec secundum esse, nec secundum rationem, sed tantũ abstrahit a materia indiuiduali.

In capite quinto quęrit an ad eandẽ scientiam spectet speculatio de substantijs, & accidentibus consequentibus substantiam, & dicit pertinere, quia principia substantiæ sũt etiam principia suorum accidentium, a quocunque enim est ignis, est etiam calor, sed quorum sunt eadem principia, est eadem scientia, ergo.

In capite sexto dubitat vtrum præter substantias sensibiles dentur aliæ separatæ a materia. Respondet quod non, quia omne immateriale est immobile; deinde ponẽtes substantias insensibiles, quas dicunt ideas, ponunt impossibilia, nam, sequeretur quod hic Homo esset corruptibilis, & per se hõ esset incorruptibilis, sed corruptibile, & incorruptibile differunt genere, & non solum specie, ergo non possunt esse eiusdem naturæ.

In capite septimo quærit an principia rerum sint genera, an partes, ex quibus res cõpositæ sunt, sicut elementa; secundo dato q̃ genera sint rerum principia, dubitat an illa sint communissima; concludit genera, cum

sint

sint principia cognoscendi, esse etiam essendi, quia idem est principium essendi, & cognoscendi; quod autem sint genera cognoscendi patet, quia ex generibus dantur definitiones, & definitio indicat rei essentiam; quo ad secundum dicit nullum vniuersale, vt vniuersale esse alicuius causalitatis, nisi ratione alicuius singularis, homo enim non generat, nisi quia hic est, & quia Plato arbitrabatur communissima esse extra singularia, & esse principia, ideo destructo fundamento, quod destruetur in 10. libro, patet hoc esse verum, nullum vniuersale, vt sic, est principium.

In capite octauo quærit an vniuersalia sint principia, & illa sint magis, vel minus vniuersalia. Respondet quòd habetur scientia de naturalibus, quia intellectus intelligit vniuersale sine singulari, & sic illa natura dicitur intelligibilis; quare præter singulare materiale, nullum erit ens intelligibile separatum; cessat igitur ratio Dubij, quia vniuersalia per se existentia non dantur, si darentur, essent principia.

In capite nono quærit an omnium indiuiduorum sit vna forma. Resp. quod non, quia quorum est vna forma, non sunt vnũ, sed plura, at implicat esse vnum indiuiduũ; deinde non posset assignari ratio, cur talis

forma vniatur huic materie, & illa illi, nam in distinctis indiuiduis distinctæ sunt materiæ, alias non different numero. adde quod forma est terminus generationis, quare plura indiuidua essent vnum indiuiduum genitum. secundo loco dubitat an principia omnium rerum sint eadem genere, specie, & numero. Respondet quod vnumquodque fit a suo vniuoco, vt homo ab homine, quare principium est idem specie, nec inconuenit idem principium esse pluriũ indiuiduorum, nam sortes potest generare plures.

In capite decimo quærit, an sint eadem principia rerum corruptibilium, & incorruptibilium; dicit quod non ex eisdem principijs sequitur idem effectus, quod si essent eadem principia omnium rerum, non posset assignari ratio, cur hoc sit corruptibile, illud non. Aduerte tamen quod Deus optimus Maximus est principium omnium rerum, quia est vniuersalissimum, & efficiens.

In capite vndecimo quærit vtrum vnum & ens sint substantia rerum, vel non. Respõdet, quod vnum, & ens est idem, & ideo dicunt substantiam, quoniam prædicãtur quidditatiuè, vnde de quolibet verum est dicere, quod ens vnum est. i. quod habet essentiam indiuisam.

In capite duodecimo quærit an numeri,

&

& corpora,& superficies,& lineæ, & puncta sint substãtia rerum sensibilium; dicit quod non,quia principia componentia essent posteriora & post composita,tota.n.substantia rei sensibilis est illud, quod ressultat ex vnione formæ, & materiæ; & illud proprie est id,quod generatur,& corrumpitur, & ipsi aduenitũt corporeitas,superficies,lineæ, &c. dimensiones enim adueniunt ratione materiæ,qualitates ratione formæ, relationes uero cõsequũtur quantitatem, vel qualitatem.

In capite decimo tertio quærit,an præter res sensibiles sint ponendæ ideæ, respondet quod non,quia sequeretur, quod esset idem corruptibile,& incorruptibile, quia ponentes ideas dicunt hunc hominem, & hominẽ esse eiusdem naturæ, sufficit enim contra Platonem, quod hoc indiuiduum sit ab hoc efficienti eiusdem naturæ concurrenti vniuersali primo.

In capite decimo quarto quærit, an prima principia sint actu, vel in potentia. Respondet quod, cum principium sit causa effectus,necesse est esse actu, quia nihil educitur de potentia ad actũ, nisi per aliquod existens actu,vel formaliter,vel virtualiter.

In capite decimo quinto quærit,an principia rerum sint singularia, vel vniuersalia. Respondet quod subsistere conuenit tantũ

sin-

singulari, & ideo necesse est omne principium productiuum esse singulare, non enim actio verificatur de vniuersali, non enim homo generat, sed hic homo.

Dubitationes.

Dices, si principia non sunt vniuersalia, ergo non sunt sensibilia, ergo scientia erit de particularibus. Resp. aliud est loqui de vniuersali in prædicando, aliud in causando, secundo respondeo quod scientia etiam potest esse singularium incorruptibilium, quia sunt entia necessaria, & non contingit ea aliter se haberi.

Dices, tex. 16. dicit nomina denominatiua significare compositum, tamen non videtur verum, quia significant formam, vt habetur septimo Metaph. 14. Resp. ex quinto Metaph. 14. quod nomina concreta primo significant subiectum secundo formam, significatur enim forma, quia est in subiecto deinde subiectum absolutè.

Finis Tertij Libri.

LIBER QVARTVS METAPHYSICAE.

QVærit Aristo. in primo capite quale sit obiectum, & dicit esse ens, vt ens, aliæ enim scientiæ abscindunt sibi partem entis, nam mathematica considerat numeros, & magnitudines. Physica &c.

In capite secundo dicit Metaphysicam considerare de substantia, & accidenti, quia ens diuiditur in substantiam, & accidens.

In capite tertio dicit debere tractare de vno, & speciebus vnius, ratio quia vnū sumptum transcendentaliter conuertitur cum ente: quod si dicas etiam logicum considerare ens, vt ens. Resp. considerare quo ad prædicata intentionalia, quæ sunt genus, species &c. ad Metaph. quo ad realia.

In capite quarto dicit Arist. quod Metaphysic. debet considerare de primis principijs,

pijs, quia nulla scientia, de ijs considerat, licet eis vtatur.

Dubitationes.

Dices, dicit Arist. tex. secundo substantiā esse causam accidentium, non secundum finem & agens, sed secundum materiam; at contrarium videtur esse verum, quia anima est causa corporis in triplici genere causarum. Resp. substantia composita respectu accidentium concurrit vt subiectum, & materia, talia enim sunt terminata, & non subiectantur nisi in composito, substantia vero, quæ est forma, potest esse causa in triplici genere.

Dices secundo, dicit Arist. quod ens, & vnum sunt una natura; cōtra quia ens ex duodecimo Metaph. 21. non significat aliquam naturam. Resp. non dicit aliquam naturam distinctam realiter a substantia, vel accidenti.

Dices, conceptus entis est ne distinctus à suis inferioribus? Resp. non, sed si est aliqua distinctio est, quia vnum addit non quid reale, sed negationem; quod autem ens verè dicat conceptum communem patet, quia de illo, vt sic, demonstrantur, passiones, vt videlicet quod sit bonum, verum, &c. quare non

solum

solum voce, sed ratione conceptus sunt distincti a conceptibus inferiorum.

Dices, tex. 4. enumerantur scientiæ mediæ, vt musica perspectiua inter mathematicas. Resp. medium harum scientiarũ non subalternari mathematicæ, licet sint applicatæ materiæ sensibili, quare cum demonstratio sequatur formam, reducuntur ad Mathematica. in secundo vero Physicorum 20. intelligit Aristot. quod scientiæ mediæ sint magis physicæ, quam puræ, mathematicæ sint physicæ.

Finis Quarti Libri.

LIBER QVINTVS METAPHYSICAE.

MVlta docet Arist. in hoc quinto libro, sed quæ notatu sunt digna, sunt illa, quæ habētur tex. 3. decimo quarto, decimo sexto, decimo octauo, 22. & 25.

Tex. tertio dicit principium materiale esse illud, quod demonstratur, pro qua re intelligenda aduertè generationes attribui subiecto, sicut domus fit ex lateribus, quod verũ est, quando priuatio latet, quod si manifesta est attribuitur priuationi, nam magis propriè dicitur infirmus fit sanus, quam homo diues fiat sanus.

Quia Arist. in hoc quinto libro circa explanationem terminorum occupatur declarans, quid sit hoc nomen principium, quid causa, quid elementum, quid natura, quid necessa-

cessarium; ideo tex.4. docet, quid significet hoc nomen accidens, an videlicet primo significet accidens, secundo substantiam, an vero significat concretum,& dicit quod nomina significant rem,vt est in actu;& quia duplex est actus,simpliciter significatur primo forma,quæ est actu,secundo subiectum, substantia enim respectu accidentis est veluti materia:vel nota quod aliud est significare absolutè, aliud per se primo, concreta significant vtrumque, sed alio & alio modo.

Aliquam difficultatem habent illa, quæ leguntur tex. 16. vbi habet, quod in intellectu notius est vniuersale, quam particulare, quod tamen non videtur verum,quoniam vniuersale colligitur ex particulari. ex 12. Metaphysicæ 4. verum aduerte quod loquitur hic de vniuersali pro secunda intētione, repugnat enim singulare intellectui, non quidem vt singulare, sed vt materiale, quia non est de primo intellectis, sicut vniuersale,contra nominales, & Burleum.

Tractat Aristoteles in hoc lib. tex. 18. de motu,& tempore,& dicit esse quanta per accidens, quod est verum in ratione mensuræ, quia illis,accidit mensura, sed non est veru, si quidditatiuè sumantur, quia sunt quantitas, cum sint secundum prius, & posterius.

Tex.

Tex. 22. dicit definitionem esse finem cognitionis, quod verum est quo ad simplicem cognitionē non vero demonstratiuam, quia est principium illius.

Docet in tex. 25. compositionem esse iuxta positionem partium, quod sano modo intellige, quia contrarium habetur primo de generatione 85. iuxta igitur positio erit solum conditio, & non formalis ratio.

Dubitationes.

Dices, viditur docere Arist. tex. 6. immo clarè docet æterna non habere esse ab alio, at hoc est contra veritatem, & rationē, quia Deus Optimus Maximus est causa efficiens omnium rerum. Respondeo, æterna carent materia, quæ est radix contingentię, ideo nō habent esse necessarium ab alio formaliter, habent tamen vt a fine, & efficiente.

Dices, quæ differentia est inter prius, & posterius motus, & temporis? Respondeo, temporis quidditatiuè, motus subiectiue, motus, vt quantitatis, temporis, vt mensuræ. & nota quod tempus non mensurat essentiā motus, sed quantitatem, quæ illi accidit, est enim motus actus imperfectus, in mobili cui accidit, quantitas, qualitas &c. quare est in quantitate motus, vt habet mēsurari tēpore.

Dices,

Dices; quomodo motus, & tempus sunt quanta per accidens, cum sint de genere continuorum, & tempus vere sit quantitas. Respondeo, quantitas non est essentia motus, cuius signum est, quod non definitur per quantitatem, sed est in genere actus medij inter purum actum, & puram potentiam, & continuatio velocitas, successio, sunt accidentia motus; ideo Aristoteles 4. Physicorum 115. dicit tempus non mensurare essentiam motus, sed quantitatem accidentem motui, tempus autem addit supra motum mensuræ rationem, & ideo est quãtum per se, licet dicat aliquando esse quantum per accidens, sed intelligit, vt se declarat 4. Physicorum 99. pro quanto extenditur ad continuationem; & extensionem motus.

Dices, motus est, ne continuus a spatio, vel a mobili? Respondeo a mobili, vel dici potest, quod motus habet duas partes, quædam sunt simul, & iste a mobili, quædam a spatio, & hæ successiue, & hoc ē quod dicit tex. 78. motum esse continuum a spatio.

Dices, habet Aristoteles tex. 29. materiã esse genus altissimum, & trigesimotertio materiam, & formam esse genere distinta adinuicē si hoc verū ē ergo prædicabilis est materia, ergo & falsum quod dicit materiã,

& formam esse eiusdem generis. Respondeo, non est genus materia per prædicationem, sed per resolutionem nec materia, & forma sunt diuersa genere, & quia nihil subijcitur materiæ. & quia inuicem non alterantur, possunt tamen dici non esse in eodem genere prædicabili reductiue, vt sunt propria prædicata substantiæ.

Finis Quinti Libri.

LIBER SEXTVS METAPHYSICAE.

ARistoteles in primo capite tex. 1. diuidit ens, in per se, & per accidens, primo vero Physicorum tex. 6. in infinitum, & finitum. tertio Physicorum tertio, in actum, & potentiam quinto vero Metaphysicæ in decem prædicamenta, huius diuersitatis est ratio, quia alia est diuisio in partes subiectiuas, quomodo diuiditur in decem genera, alia in passiones, & sic in vnum, & multa necessarium, & contingens, alia in modos, siue differentias analogicas, & sic in actum, & potentiam, alia etiam est diuisio vocis æquiuocæ in suas significationes, & sic diuiditur in ens in anima, & extra animam.

Aristoteles docet in tex. secundo, quædã, vt quod formæ sunt, vt simum: Mathemati-

ca vero, vt concauum, ex quibus colligitur non posse concipi formam sine materia, & tamen verum est, quod forma per se potest concipi: quare aduerte, quod aliud est definiri, aliud abstrahi, potest concipi vnum sine alio, & abstrahi sed non esse.

Tres esse partes phylosophiæ, naturalem mathematicam, & metaphysicam docet, & triplicẽ modũ definiendi, ita tex. secundo, & nota, quod cõsideratio particularium quidditatum potest considerari sub generalibus rationibus, & talis consideratio est pars diuinæ phylosophiæ, quia hæc cõsiderat ens, vt ens, sed si consideretur sub rationibus particularibus, spectat ad hanc vel illam scientiam.

Dubitationes.

Dices, quomodo scientia particularis distinguitur a Metaphysica, cum & illa sit particularis, vtpote, quia versetur circa ens abstractum, sempiternum, quod etiam determinatum est genus entis, sicut est ens inseparabile? Respondeo entia abstracta sunt principia, & causæ totius entis, quare Metaphysica considerat omne ens, potest etiam dici, quod non solum considerat abstracta, & immobilia, sed etiam ens, & vnum, & bonum,

quæ

quæ non ſunt neceſſaria in materia.

Dices, de ente per accidens eſt ne ſcientia? Reſpondeo de ente per accidens, vt reducitur ad ens, per ſe eſt ſcientia, ſed non ſecundum ſuam naturam, quia de ipſo non poteſt dari certa regula, ſecundo dici poteſt, quod eſt eo modo de ente per accidens, quomodo eſt de vacuo, & infinito.

Dices, in propoſitione eſt ſubiectum, & prædicatum, intelligit ne intellectus ſeorsũ, vel coniunctim, & ſubiectum, & prędicatum, vt ens eſt vnum, &c. Reſpondeo ſi intelligit, per modum vnius, vt componitur propoſitio, intelligit vt vnum, ſi vero, vt ab inuicem diſtinguuntur, vt plura.

Dices, verum, & falſum ſunt ne in rebus, vel in intellectu? Reſpondeo in cognitione, nam ſi res cognoſcitur, vt eſt, eſt vera cognitio, cognitio autem eſt in cognoſcente, ſicut viſio in vidente.

Finis Sexti Libri.

LIBER SEPTIMVS METAPHYSICAE.

Pauca videnda sunt super librũ septimum Metaphysicę, & quidem aliquam difficultatẽ faciunt, quę habentur tex. 10. 18. 28. 44. dicit enim, tex. 10. singularia esse notiora vniuersalibus, contrarium habetur primo Physicorum 4. dicendum igitur singulare esse notius vniuersali in causando, vel est notius nobis. tex. vero 18. dicit, quod illa diuersa sunt, quæ diuersam habent materiam, vt Socrates, & dicere alias vbi videtur principiũ ĩdiuiduationis esse materiam, dicendũ materiam esse causam distinctionis, & multitudinis numeralis, sed causa distinctionis, & multitudinis in numero est a forma. tex. 44. dicit indiuiduum non est nisi forma, & materia, ergo si hoc verum est, sequitur compositum non distingui a partibus componentibus,

tibus, sed responderi potest, quod non est aliud integratiue, sed entitatiue vel dictam est contra Platonem, qui dixit ad generationem compositi necessariam esse ideam separatam.

Dubitationes.

Dices, Aristoteles tex. 58. nullum commune esse substantiam dicit. at hoc videtur falsum, quia definitiones sunt vniuersalium. Respondeo loquitur ad modum Platonis, nam secundum Aristot. vniuersale nõ habet esse extra aïam, sicut posuit Plato.

Dices, vniuersale dicit ne formam distinctam a forma particulari? Respondeo non sed dicit cõceptum realem qui est notio singularium, & est forma declarans, & non dans esse.

Dices, est ne vna forma generis, speciei, & indiuidui? Respondeo sic secundum rem, solum est differentia rationis, ideo Aristot. 1. Metaph. 17. dicit, quod prius natura materia recipit formas uniuersales, quam minus uniuersales, & eis mediantibus particulares, nostro etiam modo concipiendi prius materia habet esse substantię quam corporis, & corporis quam uiuentis.

Finis Septimi Libri.

LIBER OCTAVVS METAPHYSICAE.

TRactat Aristot. in hoc libro de materia, & forma, vt insunt substantiæ sensibili, & q̄ consideranda sunt a primo philosopho de materia, & forma, & quando tractet metaph. de ipsarum vnione, quæ omnia quoniam alibi sæpe vidimus pro nunc tractare ex professo relinquemus, & agemus de substantia, an dicatur magis de genere, vel de specie, an de materia, an sit elementum, vel ex elemento, & tādem an forma recipiat magis, & minus, de qua re est maxima difficultas, in hoc signando modo; dico igitur primo quo ad substantiam, quod Alexander libro de sensu dixit qualitates in elementis esse substantias, quia dixit Aristot. has qualitates esse differentias elementorum, verum communis est sententia phylosophorum esse accidentia, quia

Arist.

Ariſtotel. libro de ſenſu, dicit ignem, calefacere, non vt ignem, ſed vt calidum: ſi igitur alicubi inuenitur apud Ariſtot. eſſe differentias, vt ſecundo de generatione, 6. & 3. Cœli 30. debes intelligere, quatenus elementa conſiderantur, non ſecundum ſua principia eſſendi, ſed ſecundum eſſe actiuum, vel paſſiuum.

Quo ad ſecundum dico, quod materia non eſt elementum, neq; ex elemento, quod ſi 5. Metaph. tex. 4. legitur contrarium, id eſt, quia elementum eſt quoddam vniuerſale omnibus corporibus tam compoſitis, quam ſimplicibus, & quoniam materia eſt ſubiectum omnium formarum dicitur eſſe elementum, quod tamen non eſt corpus ex primo phyſic. 63. 12. Metaph. 14.

Quo ad tertium dico formas non recipere magis & minus, vt habetur in hoc libro tex. 10. verum hoc fallit in elementis, quia ſunt medium quoddã, & magis conueniunt cum materia, quam aliæ formæ: nota tamẽ, quod iuxta ſententiam Auerrois tertio cœli 77. formæ licet ſecundum ſe non recipiant magis, & minus, quia vnus homo nõ eſt maioris humanitatis, quam alius, recipiunt tamen vt ſunt in materia, ideo dixit Ariſtot. in ethicis aliquos homines eſſe arbores, aliquos brutales, intellectuales, terreſtres Deos, hinc

eſt

est vt dicunt Theologi animam Christi in puris naturalibus fuisse perfectiorem anima Iudæ.

Dubitationes.

Dices, intensio formæ accidentalis, vel elementalis fit ne, per additionem, vel radicationem,&c. Resp. Arist. 4. physicorũ 84. dicit fieri, additionem non partis in toto, sed agentis in passum, D. Tho. dicit fieri per radicationem, quia esse accidentis est inesse, & magis esse, est magis inesse. Scotus dicit fieri per additionem graduum, qui inter se differũt numero per suas, hæcestates ego dicerẽ fieri per partes, dictum autem Arist. 4. physicorum intelligitur quando additio fit ab extrinseco quod est verum.

Dices, quomodo forma, & materia ad inuicem vniuntur, fine medio colligãte? Resp. quod fiunt vnum se ipsis, non enim sunt vt genera, quæ non descendunt ad species, nisi per differentias.

Dices impossibile est duo diuersa vniri sine medio, non enim frigidum, & calidum sunt sine medio, sed materia, & forma sunt diuersa. Resp. non sunt diuersa actu, quia materia est potentia, frigidum autem & calidũ

sunt

sunt Antiqui autem errarunt, quia arbitrati sunt formam, & materiam, animam, & corpus esse duo in actu.

Finis Octaui Libri.

LIBER NONVS METAPHYSICAE.

IN libro nono Aristot. tractat de potentia & actu, quot modis dicatur, quomodo diuersificentur, potentiæ respectu obiectorum quomodo potentia præcedat, vel subsequatur actum, quomodo potentiæ rationales, & irrationales reducantur ad actum.

Aliquam difficultatem facit id quod dicit in principio, formas separatas a materia esse tantum agentes, quod non videtur verũ quia anima recipit, sed aduerte quod forma ratione potentiæ dicitur pati, cum secundũ se sit actus, aduerte etiam quod duplex est passio, vna particularis, alia vniuersalis: primo mõ quælibet forma dicitur esse passiua

ex

ex eo quod insequitur materiam, secundo modo intellectus possibilis, qui recipit species, & primo modo forma cœli mouet vt in materia mouetur, ita primo cœli 22.

Differentia est inter potentias rationales, & irrationales, quod illæ ex natura sunt indeterminatæ ad agendum, duo contraria simul vel æqualiter, sed irrationales vnũ per se, aliud per accidens, aut vnum ex principali intentione, aliud vero secundario, sic calidum per se calefacit, per accidens infrigidat, sic grauitas est per se causa quietis, motus vero secundario.

Potentia subiectiua, & obiectiua, est eadẽ ratione, respectus ad subiectum, & formam, vt est ab agente, & distinguitur solum ratione, in Theologia tamen simpliciter, quia aliquid est possibile, respectu agentis, quod nõ est ratione passi ideo docet Scotus quod potentia obiectiua, & subiectiua differunt realiter.

Dubitationes.

Actus est ne prior potentia? Resp. sic, quia potentia definitur per actum, siue in ordine ad actum, potentia enim actiua per hoc definitur quod est principium transmutandi aliud, & passiua per hoc, quod est principium

pium transmutandi ab alio.

Dices potentia potest ne esse prior actu? Resp. potest, quantum ad idem numero, licet sit posterior, quantum ad idem specie, omne enim, quod reducitur de potentia ad actum, prius est potentia.

Dices, absolute loquendo, quid est prius actus, vel potentia? Respon. in generalibus actus est posterior generatione, & tempore, sed perfectione est prior sicut finis, actus enim est finis potentię.

Dices finis potentiæ est ne operatio, vel operatũ? Resp. in quibusdam est operatio, vt intellectus intelligere, visus videre, in quibusdam est operatum, vt pictoris pictura, primæ manent in operante, non secundę nam operatio est perfectio operantis, secundæ vero perfectiones operati, hinc concludit Aristot. felicitatem esse actionem imanentem, & esse speculationem circa diuina.

Dices, est ne melior actus vel potentia. Resp. actus ĩ bonis est simpliciter melior, cũ potentia enim ad bonum stat malum, nam potens esse virtuosus potest etiam esse vitiosus, non sic in actu; si vero loquamur in malis, actus est peior, quia cum actu malo non admiscetur bonnm, cum potentia uero ad malum sic; actus enim malus est simpliciter ma-

malus, potentia vero ad malum, non simpliciter.

Dices, malum sequitur potentiam, sed in æternis non est potentia, ergo non est malũ, & tamẽ Luna eclipsatur. Resp. est malũ quo ad accidentia non quo ad substantiam, quo etiam modo theologi concedunt actum malum in intelligentijs.

Dices, abstracta sunt ne necessaria? Resp. maxime, quia si haberent potentiam passiuam, essent corruptibilia, sunt enim semper in actu, & verum in illis inuenitur in quantum sunt actu.

Finis Noni Libri.

LIBER DECIMVS METAPHYSICAE.

Aduertendum, quod ens & vnum, de quibus Aristot. in hoc libro; sunt idem, si sumatur illud idem pro natura significata, non pro significatione; nam plura possunt dici vnum subiecto, quę tamen sunt distincta, ideo primo physicorum. 21. reprehendit antiquos, quòd semper arbitrentur ens & vnum idem significare.

Vni vnum esse cōtrarium docet hic tex. 14. & 1. Cœli decimo: sed nota, quod etiam vni plura possunt esse contraria sicut igni aqua & terra, quia elementa possunt considerari, secundum qualitates primas, vna tamē ratione impossibile est vni plura esse contraria.

Dubitationes.

Dices, contraria possunt, ne esse simul? Resp. Burleus ex eo, quod dicit tex. hic tex. 3. colores non componi ex albo, & nigro tamquã ex duobus principijs motus, est dicere, non posse esse simul, ego dicerem non componi ex duobus principijs mensurantibus perfectionem, cum vnum contrarium sit priuatio alterius, & ratio mensuræ non consistat in priuatione, sed habitu, quare poterũt esse simul in illo gradu, in quo habent contrarietatem.

Dices, quomodo intelligitur illud dictũ, 5. Physicor. 10. quod contrarietas in loco est causa contrarietatis in substantia? Resp. in substantia nulla est contrarietas contra Alexandrum, ignis autem est contrarius aquæ, quantum ad qualitates, & sic contrarietas in loco est causa contrarietatis in substantia, non quantum ad esse substantiale, sed qualitatiuum.

Finis Decimi Libri.

LIB. VNDECIMVS METAPHYSICAE.

DOcet Arist.tex.11. quod infinitum non eodem modo est in magnitudine, motu, & tempore. vnde videtur colligi motum esse continuum, & infinitum ex parte magnitudinis, non uero mobilis, sed nota quod motus habet duas partes, quædam sunt simul, & sic motus est à mobili, vt habetur secundo de generat. 62. quasdam habet in successione existentes, secundum quas mensuratur a tempore, & sic a magnitudine, sed hoc lege 6. Physic.

Dubitationes.

Dices, in diuisione continui tandem deuenimus ad partes indiuisibiles; si ergo motus, tempus, & magnitudo sunt infinita, & diuisibilia in infinitum, dabitur indiuisibile,

vel

vel certe minimum. Respondeo de indiuisibilibus dictum est in physicis: quoad minimum. Respondeo dari quidem primum in motu, non vero primam qualitatem introductam, quia semper est cum resistentia. dico secundo non esse possibile minimum passibile, quia tale corpus est, quod si patiatur minima caro non est per se, sed quia est in alio, vt pars in toto, sunt enim omnes partes similares.

Dices, in quo differt vnitas a puncto. Respondeo vnitas dicit indiuisibilitatem punctus addit determinatum situm in continuo, & ratione huius tangitur planũ a sphęra in pũcto; non sic vnitas tangit vnitatem, quia si tangeret cum constituat numerum, numerus esset quantitas continua.

Finis Undecimi Libri.

LIBER DVODECIMVS METAPHYSICÆ.

ARistoteles in hoc libro agit de intelligentijs, quæ motu cœli causant hæc inferiora, & de Deo Optimo Maximo, qui est causa vniuersalissima rerū omniū, sed nos hæc omnia breuiter tribus, vel quatuor dictis explicabimus.

Aduertendum igitur, ex tex. 29. quod potest declarari propositionibus communibus naturali, & diuina dari intelligentias; nam postquam Metaph. accepit a naturali dari declarat, quomodo prima substātia sit finis, & forma omnium entium, & sic declaratur a diuino esse principia substantiæ in ratione finis formæ est efficientis.

Aduertendum secundo, æterna esse in potentia, sed non Physica, quoniam hæc consequitur materiam, sed Logica citra primā tamen sunt etiam in potentia Physica ad

ybi

vbi corpora æterna, immo omnes intelligētia. excepta prima, & omnis præter Deum est priuata in ratione entis aliqua perfectione.

Aduertendum tertio in æternis secundū sententiam. Auerrois lib. destrut. disputatione 17. non esse voluntatem, quia nouum ab antiquo proueniret, sed decipitur, quoniam sicut inclinatio consequitur formam, ita voluntas intellectum; erit igitur voluntas, vt cognoscens, sed non vt desiderans quatenus desiderium est duorum oppositorum.

Aduertendum Arist. tex. 37. dicere solicitari Deum circa indiuidua sub ratione speciei, & non indiuidui, sed decipitur, quia secundum Theologos habet prouidentiam omnium rerum in particulari, deinde si secundum ipsum scientia Dei non est, uniuersalis, nec particularis, quomodo intelligit sub ratione speciei, posset tamen dici ad mētem Aristotel. intelligere in ratione speciei, quia solus concurrit ad gradum entis, sed ad indiuidua concurrit etiam agens materiale.

Aduertendum in cęlo esse duos motores, vnum uirtutis finitæ, qui est propria forma, alterum infinitę qui est Deus, sumitur enim cœlum pro aggregato omnium orbium, &

dicitur esse, ut animal, cuius motus principaliter est in corde, cœlum igitur mouetur a Deo, qui est principium, & cor, reliqui motores dependent ab illo, sicut membra a corde, & isti sunt uirtutis finitæ, quia sunt applicati suis orbibus, mouent tamen æterno tempore, quia habent finem sempiternum semper mouentem, qui dicitur motus separatus.

Dubitationes.

Dices, Aristot. tex. 41. dicit in cœlo non esse potentiam, nisi ad quietem, at hoc uidetur esse cōtrarium scriptis nono Metaphysicæ 19. & 7. Physicorum 2. & 6. physicorum 15. Respondeo cœlum non habet potentiam ad corruptionem, ut est corpus simplex carēs materia sublunari, ut uero est corpus simpliciter habet potentiam Logicam: cœlū enim pro orbe, & corpore potest quiescere, quia motus, & successio non dependent nisi ab intelligentia totaliter causante entitatem motus.

Dices, uidetur Arist. dicere tex. 63. quod illa, quorum nobilitas consistit in actione, sunt diminuta, ergo Deus esset diminutus,

qui

qui mouet Cœlum. Respondeo duplex est actio vna, quæ est indistincta a propria essentia quæ est solius Dei, alia, quæ est distincta, & de hac Arist.

Dices, quare non sunt plures mundi, Respond. essent plures mũdi si essent distincti specie, vel numero, si secundum darentur plures motores eiusdem speciei, & numero distincti, sed hoc est impossibile, quia quæ sunt eiusdem speciei, & distincta numero habent materiam, sed primus motor est immaterialis ergo. tantum igitur vnus motus vnum primum mobile, & consequenter vnus mundus, si autem essent plures re, & specie distincti, mundus esset quoddam æquiuocum æquiuocatione physiea, & agregatum per accidens.

Dices errata in hoc lib. quomodo emendanda. Respondeo hoc modo. sic igitur lege pag. 15. pespectiua 17. frangatur brachiũ. 24. quod recipi potest. 26. est motus. quæ seiuncta non sunt. 29. vacuum corpus esse. 29. contiguitas. 30. quo numeramus. 60. trasmittatur. 86. eousque. 89. de cometa. cap. 8. de pluuia. cap. 10. de rore. cap. 11. pag. 96 immitatur igitur. 103. concrescunt, & conflantur. 105. putrefactio. 107. radio directo. 110. quintuplex. 110. Theologia.

117. hæc in ſpecie. 128. lupo. 129. immixtum. 131. putri. 140. repræſentat. 154. ſcibilia. 170. heceitates.

Finis Duodecimi, & vltimi Libri Metaphyſicæ.

PRO-

PROPOSITIONES VNIVERSALES IN PHILOSOPHIA.

ACCIDENTIVM subiectum est ens in actu, sed terminatorum, nam est idem subiectum accidentis, & substantiæ, solum est differentia, quod ex hoc cum illa, non cum accidente, fit vnũ in actu. primo de generatione 14.

Accidentia in fieri præcedunt formam, non in facto esse.

Accidentia sunt in genere causæ finalis a forma, quæ est ratio propter quam recipiuntur in materia, & substantia composita concurrit in generatione accidentium, vt subiectum, & vt materia, quia non subiectatur nisi in composito 2. de anima. 36.

Acci-

Accidentia numero distincta nō possunt esse in eodem subiecto, 5. Metaph. 7. quod vero docet Galenus febrem ethicam, & putridam esse simul, dicendum esse vnam numero caliditatem & genera febrium, non distingui penes calorem, sed diuersitatem materierum, in quibus est esse calefactum, nam eadem caliditas secundum diuersos respectus causata ab humore putrido, est putridinalis, qua sublata manente caliditate in mēbris dicitur deinde ethicalis.

Accidentia copulata cum fiant determinate circa hoc, vel illud subiectum, vt risibile, rudibile, simum, aquilinum, crispum, non possunt sine illo esse, neque intelligi, quia sicut masculinum, fœmininum non possunt intelligi, sine animali nec definiri, ita neque ista: aliter dicendum de simplicibus, quæ nō determinant sibi subiectum.

Actio, & passio est in materia, vt subiecti, non vt agentis & operantis.

Alexander vult omnes formas materiales etiam animam hominis, & brutorum esse causatas ex mixtione elementorum, sed contra est, quia hoc positum est negantium agens, & concedentium solam materiam, & omnia fieri casu.

Alteratio est in parte intellectiua, ratione virtutis sensitiuæ, quæ est ei coniuncta.

ex

ex parte, qua tangit ipsam.

Anima est immortalis, quia principium indiuiduationis, est materia signata; quare anima, vt est vnibilis huic materiæ recipit indiuiduationem, & separata, non perdit; nam semper retinet, quod semel aquisiuit.

Anima ex primo de partibus, non est considerationis physicæ; quia virtutes naturales, vel sunt corpora vel non sine corpore, intellectus autem non est. & diuinus quãuis consideret omnem intellectum, non tamen considerat omne intelligibile; nisi sub ratione transcendenti.

Anima non est sine corpore: primo de anima 23. sed intellige de vegetatiua, & sensitiua, non de intellectiua, quę separatur, vt perpetuum à corruptibili.

Anima non ita proprie mouet corpus, quia forma in mouendo mouetur; forma vero abstracta non mouetur. ita Alex. primo de anima. 37.

Apes, formicæ, & cæt. agunt sine cognitione finis rei actæ habent tamen cognitionem eorum, quę ordinantur ad finem 2. physicorum 80.

Aptitudo, vt v.g. posse numerari, insequitur naturas, sed in ordine ad animam, sic collige quomodo tempus pendeat ab anima.

Astrologia abstrahit a motu 2. physic. 18.

quia

quia non demoſtrat per medium naturale, conſiderat tamen in ratione materiæ, licet non formæ, ideſt ſecundum velocitatem, & tarditatem.

Aſtrologia conſiderat figuram determinati corporis, ad differentiam geometriæ, quæ in communi.

Auerroes dicit, quod omnes formæ animatorum, & anima uegetatiua hominis, & omnes inferiores ſint eductæ de potentia materiæ, & mixtionem elementorum ſe habere, vt cauſam materialem, virtutem vero formatiuam in ſemine eſſe, vt efficiens, ſed talem virtutem rememorari ab intelligentia ſeparata, quæ eſt motor, ſic intellige, quando dicit vltimas perfectiones animæ eſſe a motu extrinſeco ſed decipitur.

Augmento debetur motus localis, nõ per ſe, ſed conſecutiuè, quia corpori debetur locus, & non qualitati. 4 phyſi. 199.

Auicenna dicit, cœlum eſſe animatum, quia intelligentia non poteſt intelligere ſingular. 12. Met. 51. at hæc circulatio eſt ſingularis, ergo datur imaginatiua ſed decipitur.

Auicenna ſicut & Plato poſuit motorem ſeparatum, qui ſit cauſa adæquata formarũ, ſed contra eſt, quia ſequeretur non eſſe opus materia in generatione, & tamen ex illa producitur forma.

Bo-

Bonum,& malum in rebus, si considerentur, vt mouent in genere causæ efficientis, sunt in anima sicut uerum,& falsum,& sunt in eodem genere, quia vtraque cognitio est nam Arist. 12. Metaph. 36. dicit, balneum in anima mouet, vt finis, vt efficiens, extra animam, quare si considerentur, vt mouent in ratione finis, habent esse in rebus, causalitas intelligentiæ excedit cognitionem sui, quia concurrunt cum agente materiali, a quo res indiuiduatur.

Cœlum non est elementum per alteratio nem, sed per compositionem primo cęli. 1.

Cœlum, vt orbis non habet potentiā, sed vt corpus, logicam tamen, quare sic potest quiescere 12. Metaph. 41. cogitatiua hominis comprehendit intentiones indiuiduales. 2. de anima. 63. quod intellige respectu sensus exterioris, est enim virtus superior, quia cōprehendit substātiā, & relationem. color per se est visibilis absque alia forma 2. de anima 67. quia forma coloris est causa visibilitatis eius, licet actu sine luce non possit videri.

Comparatio inter elementa potest esse, vel ratione qualitatum actiuarum, vel motiuarum, sic diuersa ratione opponitur elementum elemento 1. de gener. 22.

Comparatio in elementis potest fieri quo ad gradum, & quo ad agere, vel vnius qualitatis

ratis cum alia 2. de gener. 23 1. Physic. 54.

Comparatio intentionum immaginatarum ad intellectũ est, ut coloris ad visum, & sicut lux est perfectio diaphani, ita ĩtellectus agens perfectio intellectus materialis.

Comparatio intellectus agentis, & possibilis est, ut diaphani ad lucem se enim habet vt principium ad materiam.

Compositum generatur, vt terminus, sed materia subiectiue 12. Metaph. 12.

Consideratio æternorum est physica medio sed non conclusione, nam demostratio de multitudine est metaphysica, quia numerus sequitur ens.

Continuum est de essentia motus, sed accidentali. 4. phy. 99.

Cõtrarietas in loco, est causa cõtrarietatis in substantia, quoad qualitates, sic igni contrariatur aqua, 5. phy. 10.

Contrarietas potest esse, vel secundum qualitates actiuas, vel motiuas, & sic diuersa ratione vni plura sunt contraria 1. cœli 10. 2. de gener. 48. 2. cęli 18.

Contraria non possunt esse simul, sed in anima 4. Metaph. vi possunt.

Corpus finitum est, quia agit, & actio, & passio sunt determinata.

Corpus cęleste finitum est in qualitate, quia non potest moueri in minori tempore.

Corpus

Corpus corruptibile non poteſt eſſe infinitum in tempore.

Corpus cæleſte, vt ſic, non vt circulare incipiſſet moueri in oriente.

Corpus mathematicũ nõ eſt in loco realiter, ſed quo ad imaginationem. 4. Phy. 76.

Corpus naturale ſolum eſt perfectum in ordine ad mathematica, quæ ſunt diminuta, cum non conſiderentur, niſi vt magnitudines, & dimenſiones 1. cœli 1.

Corpus cœleſte eſt ſenſibile in ratione ſtellarum, eſſe vero cœli ratione comprehenditur primo cœli quinto corpus in actu id eſt tangibile, non poteſt abſolui à contrarietate 2. de gener. 3.

Demoſtrationes Mathematicæ ratione abſtractionis, & ſimplicitatis obiecti ſunt certiores, ſed ratione iudicij illa de anima, ſicut ratione ſenſus, naturalis 2. Metaphyſices 16.

Diuiſio entis in partes ſubiectiuas, eſt in decem prædicamenta in paſſiones. in vnum & multa. in modos in actum, & potentiam, in voces in æquiuoce uniuoce. in ſuas ſignificationes. in anima, & extra.

Duo corpora non poſſunt eſſe in vno loco, quia materia habet eſſe diſtinctum in partibus à ſuis dimenſionibus, quare, cum duo indiuidua requirant diuerſum ſitum, non poſſunt eſſe ſimul.

Di-

Dimenſiones ſeparatæ non replent locũ, non tamen poſſunt eſſe ſimul cum alio corpore in eodem loco, ratio eſt, quia quantitas diuerſa requirit diuerſum ſitum.

Deus poteſt idem numero producere, quia in æternitate non eſt non fuit, vel fuit, ſed ſemper eſt, & ſic? Reſp. ad argumenta, ſi producit eadem, vel diuerſa productione, non eadem dicunt, quia ſequeretur eſſe, & non eſſe, non eadem, quia non eſſet eadem numero, diximus enim productionem comparatam ad Deum eſſe æternam ad indiuiduum temporalem, cum ſuum eſſe menſuretur tempore: Petrus igitur v. g. ſemper eſt præſens Deo, qui in ſe conſideratus, nec fuit nec erit, ſed eſt.

Deus agit de neceſſitate naturæ 2. Ph. 7 ʒ. ideſt ſecundum naturam, dicit enim Auer. 1. Cœli ſicut formæ naturalis eſt habere propriam naturam ſic formæ abſtractæ eſt habere vt illud, quod mouetur ab eis non ſit graue, vel leue, ſed rotundum.

Differentia eſt inter ſenſum, & intellectum, quo ad paſſionem, quod ſenſus patitur aliquid patiente organo, non ſic intellectus.

Elementa non habent quantitatem determinatam, quia non conſiſtunt in indiuiſibili.

Ele-

Elementum simplex habet duas qualitates, sed non in via corruptionis 4. meteo. 19.

Elementa sunt terminata ratione mixti, & vniuersi.

Ens dicit vnum conceptum analogice communem decem prædicamentis secundum prius, & posterius, qui conceptus non est distinctus à suis inferioribus, vt dicit Scotus, sed est solum distinctio rationis quia vnum addit negationem tantum.

Æterna non est generatio, nam primum agens ex 12. Meth. 51. non est in potentia ad actionem immanentem, quia esset quid imperfectum: aliter dico de actione transeunte, & non sequitur causa est eterna, ergo effectus, quia habitudo ad producenda non est eterna, nec necessaria.

Felicitas, quæ consistit in actione est diminuta, quare solum per dimidium vitæ est felix homo, quia dormit 12. Metaphysicæ. 63. intellige de actione distincta ab essentia alias Deus non esset felix.

Finitas actionis est à materia, & durationis sed finitas quæ est actualitas, & perfectio à forma est 8. phi. 78. ideo motor in materia defatigatur.

Forma est intrinseca generato, sed non est causa intrinseca motus, quia habitib. præsentibus cessat 1. de gener. 55.

N Forma

Forma cum inuenitur, quiescit motus 2. de gener. 52. quare partes spermatis, quae fiunt partes hominis, non sunt formae.

Forma comprehenditur, nō a sensu, sed à sensu hominis, qui comprendit intentiones indiuiduales 12. met. 18.

Formae elementorum crescunt in infinitum, quia infinitas est ex parte materiae, & sunt proximę illi, nec datur penetratio, quia haec repugnat ratione quantitatis perfectę.

Formae elementorum crescunt, quia forma, vt sic non recipit magis & minus sed vt est in materia, qua ratione dicunt theologi animam Christi fuisse perfectiorem in puris naturalibus anima Iudae.

Formae elementorum non manent in mixto actu, quia haberent diuersas qualitates, & naturas.

Forma hominis est homo, si sumatur pro quidditate, si pro essentia non est homo, 7. met. 9.

Forma comprehenditur à sensu secundū suam operationem non per se 2. phi. 10. 2. de anima 2. & forma sicut, & figura potest habere contraria apparenter, sed non vere 1. phi. 141.

Forma est principiū indiuiduationis quo ad esse entitatiuum indiuisibile 1. cœli 92. 3. 3. de anima 9.

Formae

Formæ elementorum sunt partibiliter aquisibiles, sed aquisitio illa non est motus, quia subiectum non est ens actu.

Formæ elementorum sunt medium per comparationem, & assimilantur accidentibus, quia intenduntur, & remittuntur.

Forma, & figura non recipiunt magis, & minus, vt sic, sed vt rebus applicatæ, qua ratione aqua est magis rotunda quam terra, & cætera.

Forma hominis, secundum Auer. est cogitatiua educta de potentia materiæ, & intellectiua, vt perficiens extrinsecè non intrinsecè, sed decipitur; vt diximus in libris de anima.

Generatio attribuitur subiecto, vt ex lateribus fit domus, quando priuatio latet, sed priuationi quando manifesta, magis enim propriè dicitur infirmus fit sanus, quam homo. 5. met. 3. 1. ph. 58.

Genus sumitur a materia, distinctio à forma 2. cęli 49. ideo partes definitionis fundamentaliter sunt reales.

Genere diuersa sunt materia, & forma, quia inuicem non alterantur sunt idē, quia sunt principia substantiæ. 5. met. 33.

Grauitas & leuitas non sunt actiua, quo ad substantiam, sed quo ad motum 2. de generat. 8.

Graue.& leue dicuntur substantia, quia immutant sensum mediante motu, sunt quātitas, ratione diuisionis comparatiue, quia in maiori corpore est maior grauitas.

Ignis, vt animę instrumentum mouet ad præfixum terminum, ut agens concurrit.

Ignis dicitur augeri, nutriri, 2. de cęlo 40. quia inter elementa solus non putrescit, & conuertit in propriam naturam, sicut faciūt animalia.

In cœlo non est anima. Auicenna est contrarię sententiæ 12. metaph. 46. Huius est ratio, quia hæc circulatio est singularis, quæ cognoscitur ab intelligentia, sed nos diximus in libro de anima mouere vniuersaliter, vel motum consequutiue intelligi non primo.

In infinito potest esse proximum, & remotum, si sumatur infinitum actu, idest si sumantur causæ per accidens infinitæ, vt inuicem comparantur. secundo physic. 33. ita Temist. & simpli non uero si in ordine ad effectum.

Indiuisibilia non sunt in prædicamento, nec habitus intellectuales 1. phi. 4. ideo substantia non est genus generalissimum positum ab Arist. sed corpus, vt uero ij. Habitus sunt colligati cum phantasmatibus sunt in prędicamento 3. de anima 30. & sic secundum

dum Auerroem qualitates sunt in prædicamento.

Intellectio formaliter est ab intellectu possibili illuminato ab agente: dicitur uero causari ab agente ratione speciei, quæ est effectiuè, & intellectio est qualitas in ipsa virtute iudicante.

Intellectus possibilis est in infimo gradu abstractorum.3.de anima.16. non enim abstractio, & immortalitas cõsistit in pũcto 3. vero de anima 20.dicitur solus agẽs immortalis, quia est simpliciter præter magnitudinem.

Intellectus agens,secundum Alexand. est Deus sed fallitur, quia est pars animæ, vt ẽt docet Temist. & Auer.nec Deus venit in cõpositionem.

Intellectus potest cognoscere abstracta, quia est virtus immaterialis, quæ est totius entis quæ tamen cognitio vere non est possibilis nisi secundum alium statum, quem ignorauit Arist.

Intellectus possibilis origine est prior agẽte,sed perfectione agens ideo dixit Auerro. prius nobis applicari,quam agens.

Intellectus possibilis est vt materia 3. de anima 5.quatenus materia est informabilis, & perfectibilis a forma non uero, ut ex illa forma educitur sic enim perficitur ab agen-

te resultat enim intelligẽtia, quæ est passiua respectu possibilis, sed actiua respectu agẽtis.

Intellectus, vt pars animæ non est separatus, nec intelligit sine organo, sed ut intellectus, sic, & nõ cõcernit corpus: & est separatus ideo male Alex. qui dixit secundũ Arist. animam esse in separabilem mortalem.

Intellectus pro operatione est accidens non animæ intellectio enim est operatio primo de anima 32.

Intelligentia differt ab intellectu, quia intelligit iste per partem cum organo.

Intensio formarum fit per hæceitates secundum Scot. per radicationem secundum d. To. per additionem gradus, secundũ Herueum, secundum esse, & fieri secundum Capreolũ per aquisitionẽ partis post partem, vel partis in toto, vel agentis in passo secundum alios legendus Arist. 4 phi. 84. 3. phi. 4. negat enim 4. phi. fieri ab extrinseco.

Intrinsecus est motus magnetis ratione alterationis extrinsecus ratione proprie formæ, quia ab illa non fit.

Iudicium, quo iudicamus fit per intellectũ possibilẽ, quia si sensus habet virtutem per quam discernit sensibile multo plus intellectus possibilis, & intellectio non est passio nisi ratione receptionis specierum, non autem ratione contrarietatis.

Labor

Labor prouenit ex materia, & forma, quę non est in materia non defatigatur, si tamen stella adderetur cęlo esset defatigatio, quia tolleretur proportio quæ est inter actum, & potentiam.

Linea, vt sic est indiuisibilis ratione formę, a qua determinatur, sed infinita ratione materię a qua est infinitudo.

Motus, vt sic non est regularis, sed vt applicatus rebus, est tamen motus cęli secundum se, vt est a virtute operante vniformiter, sed secundum subiectum, est velocius primum mobile.

Motus est continuus vt sic, sed non ut applicatus rebus. 3.ph.6.8.ph.23.

Motus non est in vacuo, quia requiritur successio quæ non potest esse in uacuo, cum non sit resistentia.

Motus fit ex contrario in contrarium in ijs, quæ habent contrarium.

Motus, vt via idest transmutatio coniuncta cum tempore non est in prædicamento termini, materiale vero illius vię sic quia nõ distinguitur, nisi accidentaliter.

Motus ignis in sua sphæra; est violentus, quia non est a principio naturali est vero naturalis, quia æterno tempore durat, & nullũ violentum perpetuum 2.cęli 18.

Motus dependet a motore, quia est actio

motoris in re mota.3. physic.20.

Motus potest imaginari, sine tempore. 4.phi.197. in prima operatione, quia quidditas motus non est tempus. hinc collige successionem non esse de essentia motus, sed de consequentibus.

Motus est continuus ratione mobilis, & ratione spatij, licet non adæquate, dicitur tamen tempus esse causa continuationis in ratione mensuræ. 4.ph.199.

Motus in ratione subiecti est causa continuationis temporis.

Motus habet diuersas partes quasdam a mobili, quæ sunt simul quasdā a spatio quæ successiue secundum quas mensuratur tempore & sic infinitum est ex parte magnitudinis non mobilis. 11.metaph. 11.

Motus animæ alius est verus, alius existimatus. primus, ut localis; secundus, vt sensatio intellectio: secūdus perficitur nobis quiescentibus 1. de anima 48. est cōtra antiquos ponentes animam esse motum sicut fluuij, venti quorum essentia consistit in motu, im probat Arist. quia quies magis perficit.

Mathematica subalternat sibi scientias medias, quamuis sint applicatę materiæ, quia demostratio sequitur formam.

Materia non est actus, neque actum habens, qua ratione genus a materia differt,

quod

quod dicit formam uniuersalem mediam, inter actum, & potentiam primo metaph. 17. est tamen genus proportionale, quid 10. metaph. 24.

Materia non est in loco per se, sed ratione compositi 5. ph. 19.

Materia non generatur, neque corrumpitur, vt terminus, sed vt subiectum, primo metaph. 1.

Medium est duplex intrinsecum, & extrinsecum: primum habet sensus tactus, & gustus 2. de anima 98.

Medium duplex delatiuum, & causans sic est solus aer. Auerroes secundo de Anima 76.

Media non sunt specie distincta ab extremis, quia non fieret transitus ab extremo ad extremum, nec esset vnus motus secundum speciem, quia mobile non esset vnum specie in toto motu. quod si Auerroes dicat differre specie media ab extremis est non merito sui, sed extremi existentis formaliter in medio sub esse refracto.

Metaphysica considerat primam formam primum efficiens, primum finem, primam materiam in vniuersali, in particulari, tria: excepta materia ratio, quia coincidunt in eodē subiecto, vel dicendum considerare,

derare, vt causæ sunt, sed materiam solum, vt potentiam. secundo metaph. 63. 12. metaph. 6.

Metaph. considerat existentiã, vt sic: idest, res materiales, vt sunt extra 2. phi. 70. 7. metaph. 53.

Metaphys. cognoscit materiam, non per trãsmutationem, sed negationem omnium formarum, & sic materia non habet esse extra animam.

Minimum datur, quo ad subiectum, non quo ad formam. sic intellige, quomodo in motu detur primum 8. phi. 23. non enim datur prima qualitas introducta per alterationem, sed primum alteratum. Huius est ratio, quia omnis qualitas habet contrariam resistentiam.

Minus album non differt specie a magis albo, quia ex mixtione illius cum nigro non resultat aliqua qualitas specie distincta ab extremis.

Minus non fit per admixtionem contrarij, nisi in ijs solum, quæ habent contrarium 5. phi. 16. & medium non datur inter contradictoria absolutè, sed est inter non esse simpliciter, & esse in actu.

Mixta mouentur a prædominante, non a propria forma, quia hæc est naturata.

Mo-

Mõstrum accidit ex indispositione materiæ,quæ non est capax influxus agentis, vel ex maiori actiuitate agentis:nam,quo est fortior ignis, eo magis destruit aquam, vel ex defectu principalis actionis, vt claudicatio ex defectu uirtutis motiuę.

Motor primus dicitur magis separatus, quia est finis omnium, & finis est causa causarum, omnes enim mouet primum mobile per se,deinde secum trahit alios.

Motor est causa extrinseca motus ex notioribus quo ad naturam non quoad nos 5. phi.5.

Motum & motor in elementis idem sunt subiecto sed non ratione.4.cęli 22. quia non sunt per se mouentia & mota, sed per accidens,non sic mixta, & nota, quod moueri possunt partes immoto, toto motu rarefactionis.1.phi.24.6.phi.85.

Mouens mouetur, si communicat in materia.8.phi.40.3.de anima. 4. sic forma agit, vt in materia patitur:ignis, vt frigidus patitur,& oculus vt diaphanus, licet agat, vt coloratus.

De Motu dictum est.

Natura, vt quid abstractum consideratur à metaph.& vt quid absolutum a physico vero,vt quid relatiuum.

Nobilitas artis in materia vili Auer. 12.

me-

metaph. 18. quia nobilitas materiæ obumbrat artis uigorem, sed nobilitas scientiæ ex obiecto sumitur.

Non datur quies inter iuuentutem, & senectutem si sumatur totum aggregatum, sed datur ratione virtutis animæ 8.phi.74.

Numerus abstractorum est conclusio metaphysica ex medio naturali, vel astrologico, idest ex intellectu possibili.

Odor hoīs, quoad comprehēsionem, & secūdum differentiā odorum est perfectior odoratu animalium non vero secundum distantiam 2.de ani.92.

Ossa non sentiunt per se, sed mediante panniculo inuoluente illa, sicut sensus communicatur cerebro, pulmoni, hepati, primo de anima 79.

Passio duplex particularis & vniuersalis, primo mō quęlibet forma dicitur passiua ex eo quod insequitur naturam: secundo intellectus possibilis qui recipit species 4.cęli 22. & nota, quod forma elementi mouet, vt in materia mouetur.

Pendet generatio, vt motus a materia, quia est accidens, sed vt accidens successiuū a motore 1.de gener. 14.

Phantasmata non sunt primū instrumentum intellectionis, sed secundarium, & extraneum.

Plura

Plura sunt indiuidua in corporibus cœlestibus, si loquamur de specie analoga secundum prius, & posterius, non vniuoca. 2. cœli. 59.

Potentiæ passiuæ, & primę potentiæ attribuitur indiuiduum, sed primo motori species; quia ad gradum entis solus concurrit.

Potentia logica est in ęternis excepta prima & physica in cęlo ratione vbi, & poli mouentur physicæ non metaphysicæ; dicitur enim illa quies transumptiua, & nota secundum Auer. animam esse compositam, quod tamen est falsum; ex intellectu agente, & possibili. lege 5. metaph. 150.

Potẽtia passiua idest contradictionis per quam res possunt esse, & non esse non est in cęlo, sed materia alterius rationis, & permanentia est a motore.

Principium nobilius est materia, quia præcedit via generationis; nam forma ab illa educitur, sed via perfectionis est forma 12. metaph. 16.

Priuatio in ordine ad potentiam per se cognoscitur, non in ordine ad habitum 2. de anima 133.

Quantitate separata potest imaginari motus 1. de ani. 69. intelligitur ad hominem nam antiqui dicebant puncta esse corpora

dicit

dicit Arist. cum non sint elementa erit causata ex elementis, & sic quantitate separata erit motus.

Quantitas cum materia signata, est principium indiuiduationis sumpta indiuisione numerali.

Quantitas agit actione spirituali non physica, quia sensibilia communia agunt. 2. de anima. 133.

Quantitas est duplex formalis, & terminatiua, illud enim in quod actio terminatur est quantum ideo faciens partes magnitudinis est magnitudo primo de gener. 30.

Quantitas habet contrarium in ratione terminorum motus, idest, ut physica.

Quidditas differt ab essentia per potentiā quidditas enim est forma, & quia prima intelligentia caret potentia ideo in Deo est idem quidditas, & essentia. 3. de ani. 51. in alijs intelligentijs est potentia logica non in ratione speciei, sed generis idest, in ratione entis, & non talis docet tamē Arist. 3. de anima. 9. & 7. meta. 41. esse idem etiam in alijs intelligentijs, quid & essentiam, quod intellige respectu corruptibilium.

Quod vni est accidentale potest alteri esse essentiale, non tamen, eiusdem rationis cum illa natura 2. de anima 133.

Repente dicitur tempus insensibile ex

Alex.

Alex.ad mentem Aristo.4. phi.127.quia sumitur pro termino temporis.

Resolutio secundum naturam fit a causa ad effectum, natura enim resoluit mixta in elementa.7.metaph.23. sed resolutio rationis ab effectu ad causam, nam scire resolutorie effectum est cum cognoscimus causam.

Rarum,& densum,vt significant distantiã, & approximationem requiruntur in mathematicis, vt consequuntur primas qualitates in physicis 1.phi.49.4 phi.72.

Scientiæ eiusdem est scire, quia est, & quid sit res illa: quando inuestigatum fuerit a priori non posteriori.6 metaph.1.physica enim cognoscit intelligentias non illarum quidditatem, & nota quod materia est illa,a qua est multitudo,& forma à qua distinctio.

Scientia de anima est mathematica secundum Temist.quia anima conuenit,ut forma cum mathematicis, quia est abstracta.

Semen dicitur superfluum alimenti, quia cibus per se conseruat indiuiduum, & speciem per accidens,semen uero speciem, & semen est perfectius, quia non quęcumque digestiua generat semen, sed perfecta idest adiuncto calore perfecto,ideo filij incipiunt habere pilos,quando est calor perfectus,fœmine menstrua, dicitur tamen superfluum ratione indiuidui, & ratione virtutis digestiuę

ftiue non generatiuę.

Senſibilia ſunt ita apud ſenſum, ſicut phā taſmata apud intellectum. 2. phi. 6.

Senſus ſentit particulare, ſed ratio obiecti ua eſt vniuerſalis, qui enim videt hoc albū, dicitur videre album.

Senſus interior videt ſe videre, non exterior, eſt enim vt centrum, a quo ducuntur lineæ, ſic intellige 2. de anima 136. quādo dicitur per eandem virtutem viſiuam nos videre, & comprehendere nos videre.

Senſus, & vigilia fiunt ab anima, & redundant in corpus, ſed ſomnus, & ſenſatio, quæ fit in ſomnis a corpore, in animam.

Somnium quoddam quod fit imaginatione & memoria, & ſic, qui hoc modo exercent opera vitę in ſomnis recordantur; aliud eſt quod ſola imaginatione, & ſic non recordantur, & ſenſatio vt fit per receptionē ſpecierū dicitur paſſio, ſed illa receptio non eſt formaliter paſſio, ſed iudicium ſenſibilis in ſpecie relucentis 3. cęli. 51. & nota quod ſenſus cognoſcit ſine materia, ſed non ſine conditionibus materiæ; intellectus etiam ſine conditionibus materiæ.

Senſibile poteſt conſiderari, vt habet immutare ſenſum, & vt accidens eſt, vt enim eſt obiectum ſenſus habet maiorem comunctionem cum ſenſu communi, quam cum forma

forma siue substantia Auer. 2. de anima 76.

Sensationis principium est capuum contemperans calorem cordis,in quo vere,sunt phantasmata ex parte tamen aliqua capitis lęssa accidit impediri.

Sine motu locali aliquid potest alterari, quamuis primus omnium sit localis, sed intelligitur quia quod alteratur,non est necesse quod trasferatur de loco ad locum 8.physic.155.

Stellæ cum sint partes orbis non possunt moueri quiescente cœlo, quia cum motus cœli sit continuus, debet mobile esse vnum 2.cœli 40.

Subiectum scientiæ est ens,quia,quod nō est non potest sciri,singulare autem, vt non compositum potest sciri,non vero, vt non vniuersale, & scientia est qualitas formaliter, licet sit ad aliquid quoniam ad eam sequitur relatio ad scibile.5.metaph.20. scientia autem Dei secundum Arist. non est vniuersalis,nec particularis, quia est potentia vbi vniuersalitas verum dicūt Theologi intelligere per essentiam, quæ est veluti forma,& species omnium, si enim quis intelligeret caliditatem in igne cognosceret naturam caliditatis,& nota quod in qualibet sciētia potest demostrari demos ratione signi

obiectum siue subiectum sicut probatur da-
ri ignis.

Tactus est prior visu secundum materiā, visus secundum formam, & ratione nō sui, sed contactus indiget medio.

Temporis quidditas consistit in esse numerato prioris, & posterioris, mensurare verò est passio, & tempus est causa corruptionis, quia facit distare, sed vt instrumentum regulatum a Deo intendit generationem.

Tempus, si non esset anima, non esset in ratione mensuræ, quia mensurare pendet à mensurante 4. physi. 131. esse enim numeri est in anima actu, sed extra animam potentia propter subiectum proprium, quod est aptum recipere Auer. 4. phi. 151.

Tempus ad motum cęli habet duplicem habitudinem, & passionis consequentis subiectum, & numeri, sed ad alios motus comparatur solum in ratione mensuræ, & dicitur collectū ex indiuisibilib. vt est numerus.

Terminus a quo, non est de essentia motus comparatiue in ordine ad terminum ad quem 4. phi. 48. & terminus ad quem dupliciter potest considerari, vel in ordine ad subiectum, vel in ordine ad terminum a quo; primo modo nō est de essentia motus, quod intellige de fluxu non fluente forma.

Vnū corpus esse in pluribus locis est impossibile, quia contradictoria verificarētur; contrarium sentit Scot quia dicit ipse prius est corpus habere quantitatem, quam loco contineri: poterit ergo multiplicari locus nō multiplicato corpore. ad obiectionem Respondet, quod quædam sunt prædicata absoluta quædam relatiua; prima, vt sanum calidum ista non multiplicantur, quia non pendent a loco, relatiua multiplicantur, vt sursum deorsum, quod si dicas idem moueri, & quiescere. Respondet, quod quies non solum est priuatio, sed etiam quid positiuū, vt dicit relationem ad locum, quod si dicas esse terminos incompossibiles, dicit esse verum quando locus est acquisitiuus, & deperditiuus simul, non vero, quando solum est aquisitiuus, potest enim tunc aquiri absque alterius deperditione; nam terminus a quo non destruitur per terminum ad quem, sed perficitur intellige pro fluente forma.

Vniuersale, quo ad naturā posterius est, vt vero est sub intētione vniuersalitatis est prius indiuiduis primo de ani. 8.

Vniuersale, vt secunda intentio non dicit formam realem distinctam a forma particulari, sed conceptum realem, qui est notio singularium, & est forma declarans non dans

esse, est enim vna forma generis speciei, & individui secundum rem solum differunt ratione 1. metaph. 17. nostro tamen modo concipiendi natura prius habet esse substātiæ q̃ corporis, & corporis quam viuētis, sic intelligitur Arist. loco citato, quando dicit, prius materiam recipere formas vniuersales, quā minus vniuersales, & ijs mediantibus recipere particulares.

Vniuersale pro secunda intentione præcedit cognitionem singularis, quia singulare repugnat intellectui, non vt singulare, sed vt materiale; malè ergo Burleus, qui dicit singulare esse primo cognitum.

Vniuersale secundum essentiam, & secūdum causalitatem, hoc est primum efficiēs prima forma difficile est cognitu, quia est remotam a sensibus, primo metaph. 1.

Virtus finita in vigore mouet æterno tēpore, est enim finitas formæ ex eo, quia corpus finitatem habet in magnitudine.

Virtus consistit in in diuisibili, quare, si fortificatur est ex dispositione materiæ, & instrumenti 1. de ani. 65.

Voluntas pro desiderio oppositorum nō est in Deo alias, iuxta dictum Auer. lib. destrue disput. 2. ab æterno proueniret aliquid nouum: verum, quomodo sit in Deo volun-

tas,

tas, docet D. Tho. in prima parte, & omnes scolastici in primo sententiarum, & nos dicemus dante Deo.

FINIS.

Errata sic emendanda.

155 Subiectantur.
174 Generalibus.
186 Putredinalis.
189 Mouet vt efficiens, extra animam vt finis.
191 Ille de anima.
192 Non diuersa.

INDEX RERVM OMNIVM quæ tractantur in hoc Libro.

Liber Primus Physicorum.

Dubitationes.

Quale

Liber Secundus.

Dubitationes.

Liber Tertius.

Dubitationes.

Liber Quartus.

Dubitationes.

Liber Quintus.

Dubitationes.

Liber Sextus.

Dubitationes.

Liber Septimus.

Dubitationes.

Liber Octauus.

Dubitationes.

Liber Primus de Cælo.

Dubitationes.

Vide.

Liber Secundus.

Dubitationes.

Gra-

Liber Tertius.

Dubitationes.

Liber Quartus.

Dubitationes.

An

Liber Primus de Generatione.

Dubi-

Dubitationes.

Liber Secundus.

Dubitationes.

Libri Meteororum.

Cir-

Dubitationes.

Liber Primus de Anima.

Dubitationes.

Liber Secundus.

De

Dubitationes.

Liber Tertius.

Dubitationes.

Parua Naturalia.

Qua-

Liber Tertius.

Du-

Dubitationes.

Liber Quartus.

Dubitationes.

Liber Quintus.

Dubitationes.

Liber Sextus.

Dubitationes.

Liber Septimus.

De

Dubitationes.

Liber Octauus.

Dubitationes.

Liber Nonus.

Dubitationes.

Liber Decimus.

Dubitationes.

INDEX.

Liber Vndecimus.

INfinitum non est eodem modo in motu magnitudine, & tempore.

Dubitationes.

An detur indiuisibile.
An detur minimum.
In quo differat vnitas a puncto.

Liber Duodecimus.

TRactatur de intelligentijs.
Dantur intelligentiæ.
Æterna sunt in potentia.
In æternis quomodo non sit voluntarium.
An Deus solicitetur circa singularia.
In cælo sunt duo motores.

Dubitationes.

An in cælo sit potentia ad quietem.
An actio sit distincta ab essentia.
Non possunt dari plures mundi.

Errata in Epigrammate ad Lectorem sic corrige.

Leuidensum.	leuidense.
σοθῶν	σοφῶν.

FINIS.

REGISTRVM.

* A B C D E F G H I K L M N O P.

Omnes ſunt duerniones.

TARVISII,

Apud Aurelium Reghettinum, 1606.

Superiorum permiſſu.

Seguendo se diuido ce discorro
L'anima ragioneuole ch'è forma
Dell'opre essa informando
Le parti tutte, tutta, e 'l tutto intiera
Per mezo delli sensi
Il tutto intende vede opra e prouede
Questa spiritual forma immortale
Intende esser creata esser amata
E come creatura intende et ama
E come creatura al creator
Subordinata all'alta vita aspira
Onde erraria la setta Epicurea
Immonda e volta alle delitie intesa
Ed erraria ciascun ch'audace e stolto
Da questa verità da questa fede
Torce il piè move il passo.